

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

**TÜRKİYE'DE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASI VE
GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN
İNCELENMESİ**

Emre ATSAN

Doktora Tezi

Ankara, 2023

TÜRKİYE'DE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASI VE GELİRİN YENİDEN
DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Emre ATSAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Emre ATSAN tarafından hazırlanan "Türkiye'de Asgari Geçim İndirimi Uygulaması ve Gelirin Yeniden Dağılımı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 31.07.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Alparslan Abdurrahman BAŞARAN (Başkan)

Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ (Danışman)

Prof. Dr. Duran BÜLBÜL (Üye)

Doç. Dr. Serkan ERKAM (Üye)

Doç. Dr. Ahmet Arif EREN (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Emre ATSAN

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Emre ATSAN

ÖZET

ATSAN, Emre. *Türkiye’de Asgari Geçim İndirimi Uygulaması ve Gelirin Yeniden Dağılımı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Bu çalışma, ücret kazancı elde edenler için Türk Vergi Sisteminde yapılan değişikliklerin gelir dağılımı ve vergi adaleti üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Çalışmada, vergileme teorileri, ödeme gücü yaklaşımı ve asgari geçim indirimi kavramları teorik olarak açıklanmış ve Türkiye’deki uygulama örnekleri incelenmiştir. Çalışmada, 2008-2015 yılları arasındaki dönem TÜİK verileri ile değerlendirilmiştir. Türkiye’deki asgari geçim indirimi uygulamasının vergileme tarihini, uluslararası karşılaştırmalarını ve gelir dağılımı ve vergi adaleti üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Çalışmada, Gini katsayısı ve fark analizi yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada, asgari geçim indiriminin vergi adaletini sağlamadaki rolü ve zorlukları tartışılmıştır. Sonuç olarak TÜİK GYK araştırması kapsamında hane bazında bağlı bulunan aile durumları detaylıca çalışma kapsamında değerlendirilerek ücret kazancı elde edenler için hesapladığımız AGİ neticesinde gelir dağılımında 2008 ve 2015 yıllarında gözle görülür bir iyileşme olduğu saptanmış, uygulamanın bu iyileştirmedeki etkisini artıracak öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler

Asgari Geçim İndirimi, Ödeme Gücü, Gelir Dağılımı, Gini, Türkiye

ABSTRACT

ATSAN, Emre. *Minimum Living Allowance Practice And Analysing The Effects On Income Redistribution In Turkey*, PHD Thesis, Ankara, 2023.

This study analyzes the effects of changes in the Turkish Tax System on income distribution and tax justice for wage earners. The study explains taxation theories, ability-to-pay approach and minimum living allowance concepts theoretically and examines application examples in Turkey. The period between 2008-2015 is evaluated with TURKSTAT data. The study analyzes the history of minimum living allowance application in Turkey, international comparisons, and its effects on income distribution and tax justice. Gini coefficient and difference analysis methods are used in the study. The role and difficulties of minimum living allowance in ensuring tax justice are discussed. As a result, within the scope of the TURKSTAT SLIC research, the family status of households was evaluated in detail within the scope of the study, and as a result of the MLA calculated for those who earn wages, a noticeable improvement was found in the income distribution in 2008 and 2015, and suggestions were presented to increase the effect of the application in this improvement.

Keywords

Minimum Living Allowance, Ability to Pay, Income Distribution, Gini, Türkiye

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	Vi
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	Vii
ETİK BEYAN	Viii
ÖZET	İv
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	Vi
KISALTMALAR DİZİNİ	İv
TABLolar DİZİNİ	İv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	1
VERGİLEME KONUSUNDA İLKELER VE TEORİK YAKLAŞIMLAR	1
1.1. VERGİLEME İLKELERİ	2
1.2. VERGİLEMEDE TEORİK YAKLAŞIMLAR	6
1.2.1. Fayda Yaklaşımı	7
1.2.1.1. Fayda Yaklaşımında Mübadele Esası	9
1.2.1.2. Fayda Yaklaşımını Sigorta Primi Olarak Kabul Gören Görüş ...	9
1.2.1.3. Kamu Harcamalarına Katılma Payı Olarak Kabul Gören Görüş .	10
1.2.1.4. Hizmet Bedeli Yaklaşımı	14
1.2.1.5. Fayda Yaklaşımında Modern Yorumlar	15
1.2.2. Ödeme Gücü Yaklaşımı	18
1.2.2.1. Vergilemede Adalet İlkesi Açısından Ödeme Gücü	20
1.2.2.2. Genellik İlkesi Açısından Ödeme Gücü	21
1.2.2.3. Kanunilik İlkesi Açısından Ödeme Gücü	22
1.2.2.4. Hakkaniyet ve Eşitlik İlkesi Açısından Ödeme Gücü	23
1.3. VERGİLEMEDE FEDAKÂRLIK TÜRLERİ	25
1.3.1. Eşit Mutlak Fedakârlık	26
1.3.2. Eşit Oranlı Fedakârlık	27
1.3.3. Minimum Toplam Fedakârlık	28
1.4. MALİ GÜÇ – ÖDEME GÜCÜ KAVRAMLARI	29

1.5. ÖDEME GÜCÜNÜN GÖSTERGELERİ	31
1.6. ÖDEME GÜCÜNE ULAŞMADA AGİ VE DİĞER TEKNİKLER	33
1.6.1. Asgari Geçim İndirimi	34
1.6.1.1. Asgari Geçim İndirimi Uygulama Yöntemleri.....	35
1.6.1.1.1. Gelirden İndirim Yöntemi	35
1.6.1.1.2. Vergiden İndirim Yöntemi	36
1.6.1.1.3. Bölme Yöntemi	36
1.6.1.2. Asgari Geçim İndirimi Uygulamasının Avantaj ve Dezavantajları	38
1.6.1.3. Asgari Geçim İndirimi: Siyasi Yaklaşımlar ve Sosyo-Ekonomik Etkileri	40
1.6.2. Vergi Muafiyeti ve İstisnası.....	46
1.6.3. Ayırma İlkesi	47
1.6.4. Ödeme Gücüne Ulaşmada Kullanılan Diğer Tekniklerin Değerlendirilmesi	48
2. BÖLÜM	51
TÜRK VERGİ SİSTEMİ VE DİĞER SEÇİLMİŞ ÜLKELER ARASINDA ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	51
2.1. TÜRKİYE'DE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASININ TARİHSEL GELİŞİMİ	53
2.2. TÜRK GELİR VERGİSİNİN ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASININ MEVZUAT VE YÖNTEM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	62
2.2.1. Asgari Ücret Kavramı	62
2.2.2. Asgari Ücretin Vergi Dışı Bırakılması	66
2.3. ASGARİ ÜCRETİN VERGİ DİŞİ BIRAKILMASI VE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASI İLE KARŞILAŞTIRILMASI	69
2.4. SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN GELİR VERGİSİ VE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMALARININ MEVZUAT, YÖNTEM VE GELİR DAĞILIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	76
2.4.1. Amerika Birleşik Devletleri	77
2.4.2. İngiltere	79
2.4.3. Almanya	80

2.4.4. Fransa	82
2.4.5. Çin Halk Cumhuriyeti	83
3. BÖLÜM	86
ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ROLÜ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....	86
3.1. İLGİLİ LİTERATÜR ÖZETİ	88
3.2. ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ VE HİPOTEZİ.....	99
3.3. VERİ VE METODOLOJİ	100
3.3.1. Gelirin Yeniden Dağılımına İlişkin Temel Yaklaşım	104
3.3.1.1. Tek Bir Vergi Uygulanması Durumunda Gelir Dağılımına Etkinin Ölçülmesi.....	105
3.4. ÖRNEKLEM	109
3.5. 2008 VE 2015 YILLARINDA ÜCRET KAZANÇLARINDA UYGULANAN ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİNİN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİNİN İNCELENMESİ	110
3.5.1. 2008 Yılında Ücret Kazançlarında Uygulanan Asgari Geçim İndiriminin Gelir Dağılımına Etkisinin İncelenmesi.....	112
3.5.1.1. Ücret Kazançlarının Yüzde 20'lik Dilimler Açısından İncelenmesi	112
3.5.1.2. Gelir Vergisi Dilimleri İtibariyle Ücret Kazançlarının AGİ Açısından İncelenmesi	114
3.5.1.3. Gelir Dağılımına Etkisi Açısından AGİ	116
3.5.2. 2015 Yılında Ücret Kazançlarında Uygulanan Asgari Geçim İndiriminin Gelir Dağılımına Etkisinin İncelenmesi.....	118
3.5.2.1. 2015 Yılı Ücret Kazançlarının Yüzde 20'lik Dilimler Açısından İncelenmesi	119
3.5.2.2. Gelir Vergisi Dilimleri İtibariyle Ücret Kazançlarının AGİ Açısından İncelenmesi	120
3.5.2.3. Gelir Dağılımına Etkisi Açısından AGİ	122
SONUÇ	125
KAYNAKÇA	130
EK 1. ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ VE ASGARİ ÜCRETİN VERGİ İSTİSNASI KAPSAMINA ALINMASI DURUMUNA İLİŞKİN TABLOLAR.....	148

EK 2. 2008 YILINDA ÜCRET KAZANÇLARINDA UYGULANAN ASGARI GEÇİM İNDİRİMİNİN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ	151
EK 3. 2015 YILINDA ÜCRET KAZANÇLARINDA UYGULANAN ASGARI GEÇİM İNDİRİMİNİN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ	152
EK 4. 2008, 2015 VE 2022 YILLARINA İLİŞKİN GELİR VERGİSİ TARİFELERİ	153
EK 5. ORJİNALLİK RAPORU	154
EK 6. ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ YA DA MUAFİYET FORMU.....	156

KISALTMALAR DİZİNİ

AB : Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Bkz: Bakınız

DV: Damga Vergisi

DWP: Department for Work and Pensions

EITC: Earned Income Tax Credit (Kazanılmış Gelir Vergi Kredisi)

EU: European Union

GİB: Gelir İdaresi Başkanlığı

GSYİH: Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla

GVK: Gelir Vergisi Kanunu

GYKA: Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi

ILO: International Labour Organization

IMF: International Monetary Fund

KDV: Katma Değer Vergisi

M.Ö.: Milattan Önce

MLA: Minimum Living Allowance

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development

ÖTV: Özel Tüketim Vergisi

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

t.y: Tarih yok

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TL: Türk Lirası

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TVS: Türk Vergi Sistemi

YTL: Yeni Türk Lirası

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Ücretli Çalışanın Ailevi Durumuna Göre AGİ Oranları.....	70
Tablo 2: 2022 Yılı İçin Ücretlilerin Ailevi Durumlarına Göre Hesap Edilen AGİ Tutarları.....	71
Tablo 3: 2022 Yılı İtibariyle Asgari Ücret Elde Eden Çalışanların Vergisel Durumu ve Asgari Ücrete Getirilen İstisna Neticesinde Faydalanılacak İstisna Tutarı (TL/Aylık)	72
Tablo 4: 2022 Yılında 10.000 TL Brüt Ücret Geliri Elde Eden Çalışanın Vergisel Durumu (TL/Aylık).....	73
Tablo 5: 2008 Yılı Gini Katsayı ve Yüzde Paylar Analizi	116
Tablo 6: 2015 Yılı Gini Katsayı ve Yüzde Paylar Analizi	122

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: AGİ Kaldırılmaması Durumu ile AGİ Kaldırıldıktan Sonraki Aile Durumlarının Katkı Düzeyleri	75
Şekil 2: Lorenz Eğrisi	103
Şekil 3: Vergi Öncesi ve Vergi Sonrası Gelir ile Verginin Lorenz Eğrileri	108
Şekil 4: 2008 ve 2015 Yılları İtibariyle Anket Uygulanan Hanehalkı Sayıları ..	110
Şekil 5: 2008 Yılı Dilimler İtibariyle Ücret Kazançları ve AGİ.....	112
Şekil 6: 2008 Yılı Dilimler İtibariyle Toplam Ödenen Vergi Tutarları (GV, DV ve AGİ)	113
Şekil 7: 2008 Yılı Vergi Dilimlerine Göre Vergi Tutarları ve AGİ.....	115
Şekil 8: 2008 Yılı için Hazırlanmış Lorenz Eğrileri.....	117
Şekil 9: 2015 Yılı Dilimler İtibariyle Ücret Kazançları ve AGİ.....	119
Şekil 10: 2015 Yılı Dilimler İtibariyle Toplam Ödenen Vergi Tutarları (GV, DV ve AGİ)	120
Şekil 11: 2015 Yılı Vergi Dilimlerine Göre Vergi Tutarları ve AGİ.....	121
Şekil 12: 2015 Yılı için Hazırlanmış Lorenz Eğrileri.....	123

GİRİŞ

Vergi, devletin kamu hizmetlerini sunmak için başvurduğu en önemli finansman kaynaklarından biridir. Vergileme, tarihsel süreçte farklı teorik yaklaşımların etkisi altında kalmıştır. Bunlardan biri devletin bireylere sağladığı faydaya göre vergi alması gerektiğini savunan fayda teorisidir. Diğeri ise devletin bireylerin ödeme gücüne göre vergi alması gerektiğini savunan ödeme gücü teorisidir. Bu iki teori arasında verginin bireyler üzerinde yarattığı fedakârlık durumu önemli bir tartışma konusudur. Fayda teorisi, bireylerin kamusal mallardan yararlandıkları ölçüde vergi vermelerini isterken, ödeme gücü teorisi, bireylerin gelir düzeylerine göre belirlenen ödeme güçleri elverdiği ölçüde vermelerini ister. Bu şekilde, vergi yükünün adaletli ve dengeli bir şekilde dağıtılmasını amaçlar.

Türkiye’de vergileme sistemi, anayasal olarak ödeme gücü teorisine dayanmaktadır. Anayasa’nın 73. maddesinde, “herkes kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür” denilmektedir. Ancak, mali gücün nasıl ölçüleceği ve vergilemede nasıl dikkate alınacağı konusu uygulamada karşılaşılan zorluklardan biridir. Mali gücün belirlenmesinde kullanılan kriterlerden biri de gelirdir. Gelir vergisi sistemi, gelirin türüne ve kaynağına göre farklılaşmaktadır. Gelir türleri arasında ücret kazancı elde edenler için ayrı bir düzenleme bulunmaktadır.

Ücret kazancı elde edenler için gelir vergisi sisteminde 2008 yılında önemli bir değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikle ücret kazancı elde edenler için daha önce uygulanan vergi indirim müessesesi kaldırılmış ve yerine asgari geçim indirim (AGİ) uygulaması getirilmiştir. AGİ uygulaması ücret kazancı elde edenlerin gelir vergisi matrahından indirim yapılmasını sağlayarak net ücretlerini arttırmayı amaçlamaktadır. AGİ uygulamasının miktarı ise ücretlinin medeni durumu ve bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısına göre belirlenmektedir. Ancak bu uygulamadan 2022 yılı itibariyle vazgeçilmiş ve yerine ücret kazancı elde edenler için asgari ücrete kadar olan kısmın vergi istisnasına tabi olduğu bir uygulama getirilmiştir. Çalışmamızda bu uygulamaya ilişkin değerlendirmelerimiz ikinci bölümde detaylıca anlatılmıştır.

Bu çalışma, ücret kazancı elde edenler için gelir vergisi sisteminde yapılan bu değişikliğin etkilerini detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, AGİ uygulamasının ücret kazancı elde edenlerin gelir dağılımına ve vergi adaletine olan etkisi analiz edilecektir. Çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) mikro verileri kullanılacaktır. Çalışmada incelenecek dönem ise, AGİ uygulamasının başladığı 2008 yılı ile AGİ uygulamasında yapılan bir diğer değişiklik olan 3. çocuğun AGİ katkısının %5'ten %10'a yükseltildiği 2015 yılı arasındaki dönemdir. Bu dönem, AGİ uygulamasının vergi sistemindeki rolünü ve etkisini değerlendirmek için uygun bir dönemdir.

Bu çalışmanın temel amacı, vergileme teorileri ve ödeme gücü tespitinde kullanılan tekniklerin anlaşılması için ilk bölümde vergileme ilkeleri ve asgari geçim indiriminin kavramsal çerçevesinin incelenmesidir. Bu bölümde fayda yaklaşımı ile ödeme gücü yaklaşımı karşılaştırılarak, vergi teorisine bir bakış sağlanmaktadır.

Daha sonra ödeme gücü kavramı üzerinden asgari geçim indiriminin detaylı bir incelemesi yapılmakta ve teorik altyapısı ele alınmaktadır. Ayrıca diğer ödeme gücü tespit yöntemleri ve kullanılan göstergeler de gözden geçirilmektedir.

İkinci bölümde, Türkiye'deki vergileme sürecinin tarihsel gelişimi ele alınmakta ve Türk vergi sistemi içinde asgari geçim indiriminin geçmişteki uygulama örnekleri incelenmektedir. Aynı zamanda, ayırma ilkesine benzer çeşitli ülke örnekleri de ulusal ve uluslararası düzeyde karşılaştırılmaktadır.

Son bölümde, Türk vergi sistemi içinde yer alan asgari geçim indirimi ile gerçek bir vergi adaletinin sağlanıp sağlanmadığı değerlendirilmektedir. Ampirik literatürde kullanılan yöntemlerden bahsedilerek bu yöntem dahilinde Lustig(2018)'in kullanmış olduğu metodoloji tercih edilmiştir. Bu metodoloji ise Gini katsayısı ve fark analizi, ücret kazancının gelir dağılımı üzerinde asgari geçim indiriminin etkisini araştırmak için seçilmiştir.

Sonuç kısmında ise Anayasa'da belirtilen ve "ödeme gücü"ne ulaşmada bir araç olan asgari geçim indiriminin hedeflediği, ancak gelişmekte olan bir ülke olarak sağlanmasında ne güçlüklerle karşılaştığı vurgulanarak vergi adaletinin ne

ölçüde sağlandığı değerlendirilmiştir. Son olarak geçmiş ve mevcut uygulamalar pozitif ve normatif açılardan irdelenerek, politika önerileri sunulmuştur.

1. BÖLÜM

VERGİLEME KONUSUNDA İLKELER VE TEORİK YAKLAŞIMLAR

Vergileme, devletin kamu harcamalarını finanse etmek için bireyler ve işletmeler üzerinden gelir sağladığı bir yöntemdir. Bu işlem, çok sayıda değişkeni içermekte ve çeşitli ilkeler ve teorik yaklaşımlar üzerine kurulmuştur. Bu bölümde, vergilemenin temel prensipleri ve teorileri detaylı bir şekilde ele alınmış ve incelenmiştir.

Bölümün ilk kısmında, vergileme ilkeleri tartışılmıştır. Vergileme, devletlerin kamu hizmetlerini finanse etme aracı olarak kullanıldığından, bu sürecin adil ve etkili bir şekilde yönetilmesi esastır. Bu nedenle, vergilendirmenin temel ilkelerinin anlaşılması önemlidir. İkinci bölümde, vergilendirmenin teorik yaklaşımlarına odaklanılmıştır. Burada iki ana yaklaşım ele alınmıştır: Fayda yaklaşımı ve ödeme gücü yaklaşımı. Fayda yaklaşımı, vergi yükünün bireylerin devlet hizmetlerinden aldığı fayda ile orantılı olması gerektiğini savunurken, ödeme gücü yaklaşımı vergi yükünün bireylerin gelirleri veya servetleri ile orantılı olması gerektiğini savunmaktadır. Mali güç ve ödeme gücü kavramları, vergilendirme teorisi ve uygulamasında merkezi bir role sahiptir ve bu bölümün üçüncü kısmında incelenmiştir. Mali güç, bir kişinin ya da bir işletmenin vergilendirilebilir ekonomik kapasitesini ifade ederken, ödeme gücü, belirli bir vergi yükünü karşılamak için kullanılabilir olan ekonomik kaynakları ifade etmektedir. Dördüncü bölümde, ödeme gücünün farklı göstergeleri ele alınmıştır. Söz konusu göstergeler, gelir, tüketim ve servet olmak üzere üç temel göstergeden oluşmaktadır. Bu göstergelerin her biri, ödeme gücünün belirlenmesinde kullanılan farklı yönleri temsil etmektedir.

Son olarak, asgari geçim indirimini (AGİ) ve ödeme gücüne ulaşmada kullanılan diğer teknikler tartışılmıştır. AGİ, bireylerin ve ailelerin geçimlerini sürdürmeleri için gereken minimum gelir düzeyini temsil etmekte ve vergilendirme sürecinde

önemli bir rol oynamaktadır. AGİ ve diğer tekniklerin avantajları, dezavantajları, uygulama yöntemleri ve ilgili politik yaklaşımlar bu bölümde ele alınmıştır.

Bu bölümde, vergileme ilkeleri ve teorilerinin kapsamlı bir incelemesi ve bu konuların pratik uygulamalarının anlaşılmasına yardımcı olacak tartışmalar sunulması hedeflenmiştir. Bu bilgiler, vergileme politikalarının ve uygulamalarının tasarımında ve değerlendirilmesinde hayati önem taşıyacaktır.

1.1. VERGİLEME İLKELERİ

Vergilendirme ilkeleri, geniş çapta kabul gören ve/veya tartışılan ve belirli yasalar önerildiğinde, tartışıldığında ve uygulandığında dikkate alınması gereken resmi yönergelerdir. Vergilendirme ilkelerinin günümüze kadar etkisini sürdüren ilk sınıflandırması, Adam Smith'in 1776 tarihli "Ulusların Zenginliği" adlı kitabından kaynaklanmaktadır. Kitabın 1. bölümünde hükümdarın/devlet devletinin sürekli bir orduyu finanse etmek için gelire, 2. bölümünde yürütmeden ayrı bir adalet sistemini, 3. bölümünde altyapı ödemeleri için gelire; gençlerin eğitimi için kurumlar; her yaşta insanın eğitimi için kurumlar ve 4. bölümünde hükümdarın itibarını desteklemek için yapılan harcamalardan bahsedilmiştir (Smith, 2014). Sonuç olarak, federal bir ilkeyi, yani bir eyalet veya yerel makamlar tarafından yapılan harcamaların genel halkın pahasına yapılmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Kitabın ikinci bölümünde Smith (2014), adil vergilendirmenin dört ilkesini geliştirmiştir: i) Her devletin tebaası, hükümetin geçimine mümkün olduğu kadar yakın bir oranda katkıda bulunmalıdır. ...sırasıyla devletin koruması altında yararlandıkları gelirle orantılı olarak. ii) Her bireyin ödemekle yükümlü olduğu vergi kesin olmalı ve keyfi olmamalıdır. Ödeme zamanı, ödeme şekli, ödenecek miktar, katkıda bulunan ve diğer herkes için açık ve net olmalıdır. Aksi durumda, vergiye tabi olan her kişi aşağı yukarı vergi tahsildarının yetkisine bırakılır; vergi tahsildarı, ya herhangi bir iğrenç katkıda bulunanın üzerindeki vergiyi ağırlaştırabilir ya da bu tür bir ağırlaştırmanın dehşetiyle kendisine mevcut ya da lüzumlu bazı şeyleri gasp edebilir. iii) Her vergi, katkıda bulunanın ödemesi için en uygun olduğu zamanda veya şekilde alınmalıdır. iv) Her vergi, devletin kamu

hazinesine getirdiğinin ötesinde, halkın ceplerinden mümkün olduğu kadar azını hem alacak hem de çıkaracak şekilde düzenlenmelidir.

Genel olarak, bu dört ilke Eşitlik, Orantılılık/Kademelilik, Kesinlik, Kolaylık ve Basitlik sloganları altında tartışılır, ancak bazıları burada daha fazla ilke, yani maliyet etkinliğini saptar. Bununla birlikte, bu basit, mantıklı ve anlaşılır yönergeler bile erken çelişkileri çağrıştırmıştır. Bu nedenle, örneğin, Smith'in kitabını yayınlamasından 50 yıl sonra, bir başka önde gelen İngiliz iktisatçısı olan David Ricardo, Adam Smith'in vergilendirme konusundaki görüşünü, farklı insan toplulukları arasındaki ilişkiyi belirleyen "birçok önemli gerçeği göz ardı ettiğini" söyleyerek eleştirmiştir. Bu nedenle, vergilendirme ilkeleri üzerine kendi kapsamlı incelemesini geliştirmiştir. Ricardo, herhangi bir toplumun, "dünyanın tüm ürününün" üç topluluk sınıfına, yani toprak sahibi, sermaye ve sermaye sahibi ve rant, kâr ve ücret yoluyla emekçiye farklı şekilde tahsis edildiği aşamalardan geçtiğine dair önemli kavrayışı vurgulamıştır. Bu nedenle vergilendirme yoluyla 'bu dağıtımı düzenleyen' 'yasalara' ihtiyaç vardır (Yılmaz ve Tezcan, 2007).

Özetle vergileme ilkelerini i) eşitlik, ii) etkinlik, iii) tarafsızlık, iv) öngörülebilirlik ve/veya kesinlik, v) orantılılık ve kademecilik ve vi) basitlik olarak ifade etmek mümkündür. Vergilendirmede eşitlik, vergi politikasına yön veren ilkelere biri olarak vergilerin adil olması gerektiği fikrini ifade etmektedir. Eşitlik dikey veya yatay olabilir. Massachusetts Bütçe ve Politika Merkezi'nden Kurt Wise ve Noah Berger'e göre, "Yatay Eşitlik, bir vergi sisteminin vergi mükellefleri arasında keyfi ayrımlar yapıp yapmadığı veya ilgisiz kriterlere dayalı ayrımlar yapıp yapmadığı sorularını ele alır. Örneğin, bir kişinin yerel bir mağazadan bir ürün satın alması ve satış vergisi ödemesi gerekirken, başka bir kişinin aynı ürünü İnternet üzerinden satın alması ve satış vergisi ödememesi yatay eşitlik ilkesini ihlal eder. Dikey Eşitlik, farklı gelir seviyelerindeki kişilerin görece ödeme kabiliyetlerini dikkate alarak nasıl vergilendirilmesi gerektiği sorularını ele alır. Dikey eşitlik ile, yüksek gelirli olanların düşük gelirli olanlara göre gelirlerinin daha büyük bir yüzdesini vergi olarak ödemeleri beklenir." (Wise ve Berger, 2010). Wise ve Berger, eğer vergi mükellefleri benzer koşullarda benzer miktarlarda vergi ödüyorsa, bir vergi sisteminin yatay olarak adil olduğunu savunmuştur. Dikey eşitlik ile ödeme gücü

daha fazla olan insanlar, yani daha yüksek gelir elde eden bireyler veya zengin insanlar, daha fakir insanlara kıyasla daha yüksek düzeyde vergi ödemelidir.

Literatürde bahsedilen bir diğer ilke ise “etkinlik”tir. Ekonomik aktörler vergi yükümlülüğünü mümkün olduğunca sınırlamaya, daha az vergi ödemeye yönelik çabalara, vergiden kaçınmaya çalıştıklarından, piyasa süreçlerini mümkün olduğunca az bozan bir vergi etkindir.

Vergilendirmenin temel işlevlerinden biri geliri artırmak olduğundan, vergilendirmenin ticari faaliyet biçimleri arasında tarafsız ve adil olmaya çalışması gerekir. Tarafsız bir vergi, üretim araçlarının optimal dağılımını sağlayarak verimliliğe katkıda bulunacaktır. Fiyattaki değişiklikler arz ve talepte vergi olmadığından meydana gelenden farklı değişiklikleri tetiklediğinde bir bozulma meydana gelecektir. Bu anlamda tarafsızlık, vergi sisteminin herhangi bir ekonomik tercih lehine veya aleyhine ayrımcılığı en aza indirirken geliri artırmasını da gerektirir. İyi bir vergi sistemi, geliri artırmalı ve yatırımların büyümesini teşvik etmeli veya desteklemelidir. Bir vergi sistemi yatırım girişiminin büyümesini desteklediğinde, nihayetinde daha fazla yatırımın, daha fazla vergi geliri tahsilatına yol açacak genişletilmiş bir vergi tabanını tetiklediğini anlamak zorunludur.

Adam Smith (2014), “her bireyin ödemekle yükümlü olduğu verginin keyfi değil, kesin olması gerektiğini” savunmuştur. Öngörülebilir bir vergi sistemi - diğer nedenlerin yanı sıra - iş planlaması için çok önemlidir. Ticari kuruluşlar, maliyetleri çok önceden planlamayı tercih eder ve buna vergi yükümlülükleri de dâhildir. Bu bağlamda, öngörülebilir bir vergi sistemi iş planlamasını kolaylaştırır. Öngörülebilir bir vergi sistemi, bir ekonomide yatırımı cezbetmede önemli bir bileşendir. Yerel ekonomideki değişiklikler nedeniyle bir vergi sistemi fazla mesai değiştirirse de, vergi sistemindeki bu değişiklikler zamanında ve kapsayıcı olmalıdır.

Adam Smith (2014) ayrıca, “her devletin tebaasının, devletin koruması altında yararlandıkları gelirle mümkün olduğunca orantılı olarak hükümetin desteğine katkıda bulunması gerektiğini” savunmuştur. Ancak bu, kademeli vergilendirmeyi

otomatik olarak haklı çıkarmaz. Zira vergilendirme, toplumda eşitliği teşvik etmede anahtar bir role sahiptir. Dünyadaki hiçbir toplum veya ülke tamamen eşit olmasa da, büyük eşitsizliklere sahip toplumlar genellikle suça ve istikrarsızlığa eğilimlidir. Eşitsizliği ele almak, verimli kamu harcamalarını da merkeze alan çok boyutlu bir yaklaşım gerektirse de, vergilendirmenin sosyal adaleti ilerletmede büyük bir rol oynadığı Ulusların Zenginliği kitabının yedinci bölümünde zaten belirtilmiştir. Kamu harcamalarının gelir olmadan gerçekleşmeyeceğini anlamak gerekir. Bir devletin harcama yapılabilmesi için önce gelirin olması gerekir. Etkili ve istikrarlı bir vergi sistemi daha fazla vergi geliri sağlar. Artan oranlı vergilendirmeye ilgili olarak iki önemli faktörün göz önünde bulundurulması gerekir: Birincisi, hükümetler zenginleri daha ağır vergilendirdiğinde ve geliri yoksullara yeniden dağıttığında, hükümetin kamu harcamalarından yoksullar yararlanır. İkincisi, yoksullar zenginlere göre daha az vergilendirildiğinde, geçim kaynaklarını iyileştirmek için tasarruf edebilir veya yatırım yapabilirler. Bu nedenle, her iki durumda da, vergilendirme eşitliği teşvik etmek için kullanıldığında bundan yoksullar yararlanır.

Bir vergi değerlendirmesi ve tespiti, ortalama bir vergi mükellefi tarafından anlaşılması kolay olmalıdır. Bir vergi sistemi, vergi mükelleflerinin uyması kolay olmalıdır. Bu, diğer nedenlerin yanı sıra bir vergi sisteminin tasarımını da içerir. Normalde vergi mükellefleri, bir vergi sistemiyle başa çıkmanın kolay olduğu durumlarda uyum sağlamayı kolay bulurlar. Örneğin, mükellefler vergi ödemeyi kolay ve uygun bulduklarında, vergiye uyma olasılığı yüksektir. Bunun tersi de doğrudur. Bu aynı zamanda mükellefin ilk etapta yükümlülüklerini anlama kabiliyetini de etkiler. Basitlik ilkesi, vergileme ilkelerinden biridir ve vergi sisteminin sade, sıradan vergi mükellefleri tarafından anlaşılması kolay olması gerektiğini savunur. Nasıl hesaplanacağını ve nihai olarak nasıl tespit edileceğini anlamak karmaşık olmamalıdır. Bir vergi sisteminde sadeliğin sağlanması mevzuatla sınırlı kalmayıp vergi idaresine kadar uzanır. Gelir idaresinin sürekli dönüşümünü veya modernizasyonunu büyük ölçüde gerektirecektir. Genel olarak, yalnızca gelir toplamak değil, aynı zamanda gelirin verimli bir şekilde toplanmasını ve vergi mükelleflerine yük getirmemesini sağlamak her bir Gelir İdaresinin sorumluluğundadır. Sonuç olarak, Gelir İdaresi Başkanlığı'nın (GİB)

dönüşmesi ve verimli hale gelmesi için çaba sarf etmesi gerekmektedir. Bu, vergi yönetimini kolaylaştıran en son teknolojiye/yazılım programlarına sahip olmayı içerir.

1.2. VERGİLEMEDE TEORİK YAKLAŞIMLAR

Yüzyıllar boyunca vergilendirme ilkeleri sosyal bilimlerin çeşitli alanlarına dâhil edilmiştir. Vergilerin yalnızca kanunla konulabileceği ve toplanabileceği ilkesine yer verilmesi ve böylece yürütme organının keyfi gücünün ortadan kaldırılması, özgürlüğün teşvik edilmesi açısından önemli bir gelişme olmuştur. Sonuç olarak, anayasal belgeler vergi sistemindeki keyfiliği ortadan kaldırmayı amaçlayan vergilendirme ilkelerini içermeye başlamıştır. Vergilendirmede keyfiliğin ortadan kaldırılması hedefi uzun zamandır anayasal mücadelelerin ön saflarında yer almaktadır.

Vergilerin yasallığı ilkesinin yerleşmesiyle birlikte dikkatler, vergi yükünün keyfi uygulamalardan arındırılarak adil bir şekilde dağıtılmasına yönelmiştir. Bu durum, vergi adaleti arayışında iki temel yaklaşımın ortaya çıkmasına yol açmıştır: fayda ilkesi ve ödeme gücü ilkesi. Fayda ilkesi, vergi mükelleflerinin devlet faaliyetlerinden elde ettikleri faydalarla orantılı olarak katkıda bulunmaları gerektiğini öne sürerken, ödeme gücü ilkesi bireylerin ödeme kapasitelerine göre vergilendirmeyi savunmaktadır.

Adil vergilendirme konusu, kamu maliyesi alanında sadece en eski değil aynı zamanda en temel sorundur. Ayrıca, vergi adaletinin sağlanması ve vergi yükünün adil ve hakkaniyetli bir şekilde dağıtılması, maliye politikasının önemli sosyal hedefleri olarak kabul edilmiştir. Günümüzde devletin vergi adaletini sağlama sorumluluğu olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Nitekim yürürlükteki 1982 Anayasası'nın 73. maddesinin 2. fıkrası, maliye politikasının sosyal amacını vergi yükünün adil ve dengeli dağılımı olarak vurgulamaktadır.

Vergi adaletinin sağlanması konusunda iki temel ilkeye odaklanan farklı görüş ve bakış açıları olmuştur. Fayda ilkesi olarak bilinen ilk ilke, bireylerin devlet tarafından sağlanan kamusal mal ve hizmetlerden elde ettikleri fayda oranında

vergilendirilmeleri gerektiğini öne sürmektedir. Ancak eleştirmenler, kamu mallarının faydalarının kolayca ölçülemeyeceği veya bireysel olarak tahsis edilemeyeceği için bu ilkenin vergilendirmeye uygulanamayacağını savunmaktadır. Bu ilke, faydaların doğru bir şekilde bölünebildiği ve fiyatlandırılabilirdiği mal ve hizmetler için daha uygundur.

Buna karşılık, ikinci ilke olan ödeme gücü ilkesi daha uzun bir tarihsel temele sahiptir ve Anayasa'mızda temel bir ilke olarak yaygın bir şekilde benimsenmiştir. Bu ilkeye göre, vergi adaletinin sağlanması için herkese eşit davranılmalı ve vergilendirme bireylerin ödeme gücüne göre yapılmalıdır. Ödeme gücü ilkesi, bireylerin mali güçleriyle orantılı olarak vergilendirilmesini gerektirir.

Ödeme gücü ilkesinin benimsenmesi, vergi yükünün dağılımında adaletin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bireylerin vergi yükünü taşıma kapasitesini dikkate alan bu ilke, vergilendirmenin adil olmasını ve düşük geliri veya sınırlı kaynaklara sahip olanlara orantısız bir yük getirmemesini sağlamaya çalışır.

Özetle, ödeme gücü ilkesi, eşit muamele ve orantılılık vurgusuyla, vergi adaletinin sağlanmasında önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Toplumlar bu ilkeyi vergilendirme sistemlerine dâhil ederek vergi yükünün adil ve hakkaniyetli bir şekilde dağıtılmasını amaçlamaktadır.

1.2.1.Fayda Yaklaşımı

Fayda yaklaşımında; bireylerin devlet hizmetlerinden yararlandıkları ölçüde, söz konusu giderlere katılım göstermeleri öngörülmektedir. Demek oluyor ki vergiler; kamu hizmetlerinden yararlanmayla doğru orantılı biçimde izah edilmektedir. Aynı ilke uyarınca; benzer düzeyden kamu hizmetlerinden faydalanan bireylerin aynı tutarda vergi ödemesi (yatay eşitlik), farklı seviyelerde hizmetten faydalananların daha yüksek tutarda vergi ödemesi (dikey eşitlik) gerekli olmaktadır. Bahsedilen teori uyarınca hizmetten hiç faydalanamayan bireyler bu hizmetten alınan vergiden muaf tutulmadıkları (Gökbunar, 1998:182).

Fayda ilkesi, kişilerin kamusal mal ve hizmetlerden edindikleri fayda nispetinde vergilendirilmeleri biçiminde ifade edilmektedir. Söz konusu ilkeye göre kişiler

kamu hizmetlerinden faydalanma nispetinde vergilendirilecektir. Söz konusu manada, kamusal mal ve hizmetlerden düşük seviyede fayda edinenler düşük; daha yüksek seviyede fayda edinenler ise daha yüksek tutarda vergi ödemek zorunda kalacaklardır. Devletçe üretilmiş kamusal mal ve hizmetlerin çoğunluğu pazarlanmaz ve bölünmez özelliktedir. Böylece, fiyatlandırılmalarının imkân dâhilinde bulunmamasının yanı sıra söz konusu mal ve hizmetlerden yararlananların edindiği faydaların saptanması da bir hayli güçtür. Öne çıkan sebeplerle, fayda ilkesi kamusal mal ve hizmetlerin tümünün finansmanında istifade edilecek bir yöntem olmamaktadır (Yereli ve Ata, 2011:25).

Buradaki bir başka mühim husus ise, fayda ilkesi ve adalet olgusunun arasındaki ilişkidir. Fayda ilkesi uyarınca vergilendirme yaklaşımında, piyasa ekonomisi dâhilinde, bir toplumda servet ve gelir dağılımı eşitliğini ön koşul saymak gereklidir. Zira servet ve gelir dağılımının daha değişik olduğu toplumlarda, devletin toplumun bütününe sunduğu kamusal mal ve hizmetler bedelini bu mal ve hizmetlerden yararlanarlardan talep etmesi halinde, söz konusu hizmetlerden yalnızca bedelini ödeyebilen bireyler istifade edebilecek; ödeme gücü olmayan bireyler ise istifade edemeyeceklerdir. Bahis konusu durum, toplumsal bakımdan adaletli bir netice değildir. Fakat adalet ve ulusal güvenlik benzeri tam kamusal mal ve hizmetler açısından söz konusu durumun geçerliliği yoktur (Ay ve Haydanlı, 2017:149).

Faydalanma teorisi uyarınca, bireylerin devlet hizmetlerine katılım göstermeleri, kamu hizmetlerinden istifade etmeleriyle orantılı olmak zorundadır. Söz konusu ilke, piyasada geçerliliği bulunan “verirsen veririm, yaparsan yaparım” prensibinin kamu ekonomisine aksettirilmiş halidir. Bahsedilen ilke daha ziyade 19. yüzyılda, Kıta Avrupası ülkelerinde geçerliydi. Söz konusu fikir, hiçbir hizmet sunulmaksızın halktan yüksek tutarlı vergiler tahsil eden iktidarlara yönelik ileri sürüldüğünde, net biçimde ve bireysel hakları koruyucu ve ilerici özellikteydi. Vatandaşlara vergi karşılığı devletten bir hizmet almayı umma hakları bulunduğu fikrini sunuyor, politik bilinçlenme bakımından, Orta Çağ ve sonrası dönemlerin despotik hükümetin vatandaşı baskılamasına mani olan bir fikir bağlamında destekleniyordu (Soğukpınar, 2010:7). Bahsi geçen teori uyarınca bireylerin

kamusal hizmetlerden edindikleri faydalar dikkate alınarak faydalanma düzeylerine bağlı bir vergilendirmeyi benimsenir. Faydalanma teorisi piyasa ekonomisi olgusundan kaynaklanır. Piyasada bedelsiz hiçbir bir mal ve hizmet yoktur.

1.2.1.1. Fayda Yaklaşımında Mübadele Esası

Vergilemede fayda ilkesi, adalet olgusunu “mübadele” ya da “kendisine eşit diğer bir şey” olgusundan hareketle değerlendiren bir yaklaşımdır. Verginin mübadele teorisi uyarınca, vergi; kamu mallarının bir bedeli biçiminde tahsil edilen ve bu amaçla ödenmesi zorunlu bir karşılık şeklinde kabul edilmektedir. Vergi, bireyin kamusal otoritenin sunduğu hizmetlerin karşılığı niteliğinde, geliri ya da servetinden gerçekleştirdiği mecburi ödemelerdir. Bu tanımlamada öne sürülen ana fikir, verginin “faydalar” ya da “hizmetler” karşılığında tahsil edildiğidir. Vergi ve maliye literatüründe, mübadele teorisi, vergiyi hükümetin sunduğu mal ve hizmetlerin bir bedeli niteliğinde kabul görmektedir. Mübadele teorisi, hareket noktalarını oluşturan ana fikir aynı olmakla beraber detaya dair farklılıklardan hareketle verginin neyin bedeli olduğunu 3 farklı biçimde izah etmektedir (Şentürk, 2017: 2-6).

1.2.1.2. Fayda Yaklaşımını Sigorta Primi Olarak Kabul Gören Görüş

Bu bakış açısında vergilendirme, devletin vatandaşlarının can ve mal güvenliğini sağlması ve koruması karşılığında tahsil ettiği bir sigorta primine benzetilmektedir. Bu benzetme, vergi yükünün adil dağılımının belirlenmesinde iki kriterin altını çizmektedir. Bu yaklaşımın savunucuları, toplam vergi miktarının bireylere fayda sağlamak için gereken harcama düzeyine göre belirlenmesi gerektiğini, bu verginin dağılımının ise bireylerin bu hizmetlerden ne ölçüde yararlandığına göre belirlenmesi gerektiğini öne sürmektedir.

Bu teoriye göre, vatandaşlar varlıklarının geri kalanını korumak için sigorta primi öder gibi servetlerinin bir kısmını vergi olarak devlete verirler. Montesquieu ve J. J. Rousseau gibi bu teorinin bazı savunucuları, vergilerin artan oranlı olması

gerektiğini (Aktan, 2018:194), yani daha fazla servete sahip bireylerin, devlet mülklerini koruduğu ve kolladığı için daha yüksek oranda vergi ödemeleri gerektiğini savunmaktadır. Ancak, sigorta primi analogisini savunanların hepsinin artan oranlı vergilendirmeyi desteklemediği unutulmamalıdır. Örneğin Thiers, toplumu bir sigorta şirketine benzeterek (Jeze, 1957: 383), bu şirkette farklı hisselerine sahip bireylerin sigortalı varlıkları oranında prime katkıda bulunmaları gerektiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda, sigorta primi olarak ödenen pay vergi kavramıyla eş tutulmaktadır.

Bu benzetme, vergi kavramını bir sigorta primi olarak açıklamak için kullanılmış olsa da, uygun vergi yapısı konusunda farklı görüşler olduğunu belirtmek önemlidir. Bazı savunucular düz oranlı bir vergiyi savunarak tüm bireylerin servetlerinin aynı oranını sigorta primi olarak ödemesi gerektiğini savunmaktadır. Bu teorinin spesifik yorumu ve uygulaması akademisyenler ve politika yapıcılar arasında farklılık gösterebilir.

Özetle, vergiyi bir sigorta primi olarak çerçeveleyen bakış açısı, bireylerin koruma ve güvenlik karşılığında devlete katkıda bulunduğu fikrinin altını çizmektedir. Vergilerin nasıl dağıtılacağı tartışılmaktadır; bazıları servete dayalı artan oranlı vergilendirmeyi savunurken, diğerleri düz oranlı vergiyi savunmaktadır. Bu tartışmalar, adil vergilendirme ilke ve mekanizmalarına ilişkin süregelen tartışma ve değerlendirmeleri yansıtmaktadır. Genel olarak, bir sigorta primi olarak vergi kavramı, devlet hizmetlerinden elde edilen faydalara dayalı olarak vergi yükünün adil dağılımını tartışmak için bir çerçeve sağlar, ancak vergilendirme politikalarının özel tasarımı ve uygulanması devam eden müzakere ve analiz konusu olmaya devam etmektedir.

1.2.1.3. Kamu Harcamalarına Katılma Payı Olarak Kabul Gören Görüş

Vergiyi genel giderlere katılım gösterme payı niteliğinde algılayan fikir, toplumun bir üreticiler birliği ve verginin devletçe kamu mallarının sosyal üretime dâhil olması karşılığında tahsil edilen bir pay biçiminde dikkate alındığı görüşü tanımlar. Söz konusu görüş Mirabeau, Sismondi ve Thiers tarafından, “şu hâlde toplum, her ferdin az veya çok miktarda hisse senedine sahip olduğu ve herkesin

sahip olduđu miktara göre ödeme yapmasının gerektiđi bir Őirket deđil de nedir?” ifadesiyle desteklenmiŐtir. Duc de Broglie ise bahsedilen husustaki fikrini, “devlet sosyal istihsalin bir masarifi umumiye mŰteahhididir (toplum bir Űreticiler birliđidir ve devlet bu birliđin sosyal Űretiminin genel harcamalarını karŐılamakla yŰkŰmlŰ bir mŰteahhittir)” Őeklinde beyan etmiŐtir (Nadarođlu, 1992: 229-230). Vergi, hŰkŰmetçe gerŐekleŐtirilen toplumsal Űretim bahsedilen genel harcamalarına kiŐilerin Őahsi payları nispetinde dâhil olmalarıdır.

Fakat toplumun bir Űreticiler birliđi niteliđi yoktur. Devlet çok daha deđiŐik niteliklere haiz bir örgŰttŰr. Űreticiler birliđine katılan kiŐilerin sŰz konusu birlikten arzu ettikleri zaman ayrılmaları mŰmkŰn olsa dahi, toplumu teŐkil eden kiŐilerin bŰylesi seŐimleri yapmaları mŰmkŰn deđildir. 1929 BŰyŰk Buhranı ve ardından ortaya çıkan geliŐmelerle beraber piyasa ekonomisinin hâlihazırdaki sŰreŐlerini yŰrŰterek otomatik olarak tam istihdama sebep olmadıđı ve piyasa baŐarısızlıklarının Űnlenmesi amacıyla sŰz konusu sŰreŐte devlet mŰdahalesinin muhakkak gerekli olduđunun belirlenmesiyle beraber kuramsal erevesi 1930’lu yıllarda John Maynard Keynes tarafından ortaya atılan, kamusal harcamaların etkin kullanımıyla hŰkŰmetin iktisadi ve toplumsal yaŐamda etkin bir iktisadi figŰr niteliđinde mevcut olmasını ŰngŰren Tam İstihdam Teorisi kabul gŰrmeye ve ardından gelen sŰreŐte de uygulanmaya baŐlamıŐtır. SŰz konusu teori esas itibariyle 1970’li yıllara deđin iktisadi sistem dâhilinde aktif olarak var olmaya devam etmiŐtir.

Keynesyen politikalarla esas olarak iktisadi bŰyŰme ve sermaye birikimi sađlanmak amaçlanmıŐtır. Fakat Keynesyen kamusal politikaların yaygın biçimde kabullenilmesi bir gerekliliđi de ansızın açıklamıŐtır. Kamusal mŰdahaleler ve kamunun iktisadi faaliyetlere ne Őekilde finansman sađlayacaktır? Bilhassa ABD menŐeili yardımlar ve yabancı sermaye giriŐi problemin bir kısmını ŰzŰmlemiŐtir. Fakat buna rađmen gerek sŰz konusu mŰdahalelerin finansmanı gerekse de Keynesyen birikimi rejiminin natŰrel uzantısı niteliđindeki gelir dađılımı adaletsizliđinin Űnlenmesinin bir geređi sifatiyle maliye politikasının mŰhim bir aŐaması olarak vergi politikaları gitgide ehemmiyet kazanmaya baŐlamıŐtır. Bu sayede vergi politikası konvansiyonel

olarak haiz olduğu bütçe harcamalarının finansmanını sağlama fonksiyonundan daha kapsamlı bir fonksiyona haiz olmaya başlamıştır. Bilhassa gelir dağılımını iyileştirme/düzenleme ve talebi besleme sürecinde etkin biçimde kullanılmıştır. Keynesyen dönemi tanımlayan en ana öğelerden birisi de doğrudan vergilemeye dayalı bütçe gelirleri sistemidir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan ve 1960'lı yılların ortalarına değin devam eden söz konusu yeni gelişme sürecine "Fordizm" ve "monopolcü kapitalist düzenleme" dönemi biçiminde de ifade edilen sosyal/refah devleti dönemi denmektedir (Turan, 2017: 3-7). Dünya ekonomisi, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra 1970'li yılların ortalarına değin yüksek büyümenin rastlandığı, ekonomik üretkenliğin ve yatırımların yükseldiği, işsizliğin nispeten düşük olduğu, istikrarlı biçimde tanımlayabilecek bir iktisadi refah sürecinden geçmiştir. Literatürde kapitalizmin altın çağı şeklinde de tarif edilen söz konusu dönem gerek iktisadi gerekse de toplumsal hayat bakımından pozitif sayılabilecek gelişmelerin ortaya koyulduğu tarihsel bir dönem özelliği de taşımaktadır (O'Connor, 2010: 298).

Keynesyen devrim aşaması biçiminde tanımlanan söz konusu dönemde toplam talep, yüksek istihdam iktisadi büyüme oranları açısından düzenlenmiştir (Crotty, 2005: 77). Dönem süresince devlet yüksek istihdam ve büyüme sağlamak ve eşanlı olarak da piyasa başarısızlıklarının üstesinden gelmek amacıyla, ekonomiye dolaysız müdahale etmiştir.

Keynesyen dönem ayrıca maliye politikasının devletin harcama ve gelirlerini dengeleme stratejisinden, doğrudan bir müdahale enstrümanına dönüşmüştür. Böylece bütçe açığı endişe verici olmaktan çıkmıştır. Savaşın ardından söz konusu dönemde sermaye birikimine devletçe destek verilmiştir. Çağımızda ulus devletler öteki dünya ekonomileriyle entegre olmuş, kendi özerkliklerinden bağımsız dünya iktisadi süreçlerini göz önünde tutarak, global süreçlerle paralel biçimde karar vermeye mecbur olmuşlardır. Bütün finansal ve iktisadi süreçler mecburen sermaye hareketlerine uygun olarak saptar veya başka bir deyişle sermaye mobilitesince yönlendirilir olmuştur. Ulus devlet anlayışı farklılaşmış, ulus devletlerin özerk karar verme kabiliyetleri sınırlanmıştır.

Devletin işlevlerinde oluşan daralmaya paralel biçimde kamu harcamalarının düşürülmesi ve vergilerin de sermaye lehine düzenlenmesi bir mecburiyete dönmüştür. Vergi rekabeti, en esas tanımıyla, ülkenin vergi politikalarının, öteki ülke vergi politikalarındaki etkilerdir. Vergi rekabeti, meydana getirdiği kimi etkiler sebebiyle pozitif algılanan bir yapı ise de vergi rekabetine dair negatif algılar da mevcuttur. Ülkeler öteki ülke vergi politikalarını göz önünde tutarak empoze ettikleri vergilerle öteki ülkelere nazaran avantajlı veya dezavantajlı hale dönüşebilmektedirler. Vergi rekabeti bir taraftan kamu harcamalarında etkinlik yaratma ve kaynakların akılcı kullanılması manasında refah seviyesi yükseltici etkiler ortaya koyarken; öte taraftan da uluslararası yatırım kararlarında sapmalar oluşturması neticesinde kimi ülkelerin vergi gelirlerinde mühim kayıplar belirmesi sebebiyle yanlış kaynak dağılımına neden olarak haksız vergi rekabetine yol açabilmektedir (Kargı ve Yayğır, 2016: 2-9).

Faydalanma teorisi bağlamında mevcut bir fikir, verginin hizmet bedeli ya da mübadele bedeli niteliğinde kabul edildiği yönündedir. Kamu harcamaları ve onlardan yarar görenlerin söz konusu hizmetlerden istifade ettikleri ölçüde vergi ödeme yükümlülüklerinin gerekliliği belirmektedir. Bahsedilen yaklaşım; Montesquieu, Locke, Hobbes, Proudhon vb. birçok meşhur felsefeci tarafından kabul edilmiştir (Şener, 2020: 30).

Kamusal mal ve hizmetlerden kaynaklı faydaya göre vergi tahsil edilmesi, kamu harcamalarının finansmanının serbest piyasa sürecine benzeyen biçimde yapılması ve verginin de fiyat ile eşdeğer özellikte algılanmasıdır. Fakat kamusal özellikteki mal ve hizmetlerin nitelikleri icabı söz konusu mal ve hizmetlerden kaynaklı fayda bölünemezdir. Buna ek olarak, bahis konusu mal ve hizmetlerden kaynaklı şekilde tüketiminden dışlanma da bahis konusu olamamaktadır.

Vergilemeyi faydalanmayla ilişkilendiren bir diğer fikir de vergiyi kamu harcamalarına katılım payı niteliğinde göz önünde tutmaktır. Verginin hizmet bedeli oluşuyla verginin kamu harcamalarına katılım payı oluşu hakkındaki fikir esasen birbirine oldukça benzer özellikler sergilemektedir. Söz konusu fikir, devleti firmaya, yurttaşları ise bahis konusu firmanın hissedarlarına benzetmekte ve gerçekleştirilen kamu harcamalarını da aynen firma harcamaları gibi

nitelendirip, yurttaşların söz konusu harcamalara katılımlarını zorunlu görmektedir. Fakat vergiyi sigorta primine özdeş tutan fikirde olduğu gibi söz konusu fikir de devletin kâr güdüsüne haiz firmayla benzer nitelendirilmesi özelliğiyle eleştiriye uğramaktadır. Ödeme gücü yaklaşımı vatandaşların kamu hizmetlerinden yararlanıp yararlanmadıklarını göz önünde tutmaksızın, kişilerin kamu harcamalarına ödeme güçleri nispetinde katılımını ifade tanımlar. Ödeme gücünü bir vergilendirme prensibi niteliğinde ilk tanımlayan Adam Smith olmuştur, fakat söz konusu yaklaşım esasen Orta Çağ'dan bu yana kabul görmektedir (Türk, 2002: 137).

Ödeme gücü yaklaşımı uyarınca devlet, kendi hâkimiyet gücüne dayalı olarak, yurttaşların, ödeme güçleri istikametinde, kamu harcamalarına katılımını mümkün kılar. Mükelleflerin vergilendirmeye vaziyetlerinde oluşacak değişiklikler mükellef temelinde göz önünde tutulmalıdır. Klasik devlet otoritesinde vergiler, yalnızca kamu harcamalarının finansmanı amacıyla bir gelir kaynağı özelliğine haiz iken; modern kuram uyarınca kamu harcamalarını finanse etmenin yanı sıra aktif bir maliye politikası enstrümanı niteliğinde iktisadi, politik, toplumsal süreçlere aktif bir müdahale enstrümanı haline gelmişlerdir.

1.2.1.4. Hizmet Bedeli Yaklaşımı

Hizmet bedeli yaklaşımı vergiyi, özel sektörde mal ve hizmetler için yapılan ödemeye benzer bir hizmet bedeli olarak görür. Bu bakış açısına göre, bireyler ve kurumların devletten aldıkları hizmetler için, özel sektördeki hizmetler için ödedikleri gibi ödeme yapmaları beklenir.

Hobbes, Pufendorf, Athusius ve Grotius gibi doğal hukuk teorisyenlerine göre vergi, devlet tarafından sağlanan hizmetler için ödenen bedel olarak görülmektedir (Schmölders, 1976: 41). Bu bakış açıları, piyasa ekonomisindeki fiyat mekanizması ilkelerini kamu sektörüne uygulamaktadır. Farklı akademisyenler Adam Smith'in vergilendirme konusundaki görüşlerini farklı şekillerde yorumlarken, bazıları onu bir hizmet bedeli olarak vergi teorisi ile uyumlu bulurken, diğerleri onu genel gider sağlama görüşü veya güç ilkesi ile ilişkilendirmektedir. Nihayetinde, fayda ya da gelire dayalı artan oranlı

vergilendirme ilkesinin, bireylerin kamu hizmetlerinden gelirleri oranında faydalanması nedeniyle haklı olduğu savunulmaktadır.

1.2.1.5. Fayda Yaklaşımında Modern Yorumlar

Ödeme gücü yaklaşımı adil gelir dağılımına ulaşma amacına hizmet ederken, faydacı yaklaşım kaynak dağılımını optimize etmeyi amaçlamaktadır. Klasik faydacı bakış açısında vergi, eşit değerdeki bir şeyin başka bir şeyle değiştirilmesi olarak tanımlanır. Özellikle Hobbes, gelir vergilerinin daha az çalışan, daha az kazanan ve tüm gelirini tüketenleri ödüllendirirken, daha fazla tasarruf eden çalışkan bireyleri haksız yere cezalandıracağını savunarak tüketim vergilerini savunmuştur. Locke kişisel mülkiyet haklarının korunmasını vurgularken, Bentham ödeme gücü yaklaşımına yönelmiş ve genel mutluluğu maksimize eden gelir dağılımının toplum tarafından adil kabul edildiğini ileri sürmüştür. Smith'in bakış açısı hem fayda hem de ödeme gücü yaklaşımlarından unsurlar içermektedir (Canyaş, 2017: 109-111).

Faydalanma yaklaşımındaki sonraki perspektifler, faydayı açıklamak için sübjektif değer teorisini dâhil etmeye başlamıştır. Buna göre vergilendirme, bireylerin kamu hizmetlerine atfettiği kişisel değere dayalı bir katkı olarak görülmektedir. Faydacılık, klasik teorilerde bir adalet kriteri olarak hizmet ederken, modern perspektiflerde ekonomik denge ve verimli kaynak tahsisi için bir koşul haline gelmiştir. Wicksell bunu daha da ileri götürerek faydacılığı yalnızca ekonomik dengeye dayalı olarak değil, demokratik toplumun bir ilkesi olarak savunmuş ve bireylerin arzu etmedikleri kamu hizmetleri için vergi ödemek zorunda bırakılmaması gerektiğini ileri sürmüştür (Musgrave, 1987: 95). Wicksell, demokratik gerekçelerle savunduğu fayda vergilerinin uzlaşma yoluyla belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak tam bir mutabakatın sağlanması her zaman mümkün olmadığından çoğunluk oylaması yeterli görülmektedir. Lindahl (1958) ise kamu malları için gönüllü mübadele modelini sunmuş, bir birey daha az öderken diğerinin değişen miktarlarda da olsa daha fazla ödediğini belirtmiştir.

De Viti De Marco ise tam tersine, yalnızca gelir dağılımına odaklanmak yerine, gelirin marjinal faydası kavramına dayalı olarak artan oranlı vergilendirme için ekonomik bir gerekçe sunmuştur (Musgrave, 1987: 97). Ancak, gelirin azalan marjinal faydası ilkesi, dolaylı olarak bireyler arasındaki fayda fonksiyonlarının karşılaştırılmasına dayanır. Geçmişte bu ilke, faydaya sayısal değerler atayan kardinal fayda fonksiyonlarına dayanmaktaydı. Ancak, fayda fonksiyonlarının ölçülebilirliğine ilişkin süregelen tartışmalar, ekonomistleri kesin ölçümlerden ziyade sıralamalara dayanan ordinal fayda fonksiyonları ile çalışmaya yöneltmiştir. Bununla birlikte, ordinal fayda fonksiyonları hala belirli bir düzeyde sıralama gerektirmekte ve kardinal fayda fonksiyonları ile ilişkili bazı sınırlamaları yeniden ortaya çıkarmaktadır.

Kardinal ve ordinal fayda fonksiyonlarının sınırlamaları, refah ekonomistlerini alternatif yaklaşımlar keşfetmeye sevk etmiştir. Modern refah ekonomisi teorisyenleri, bireyler arası doğrudan fayda karşılaştırmaları yapmanın imkânsızlığını kabul eden öznel-bireysel fayda fonksiyonlarının kullanımını tanıtmışlardır. Bu teoriler, bireyler arası fayda fonksiyonu karşılaştırmaları artık mümkün olmadığından, artan oranlı gelir vergisi oranlarının yeniden dağıtımçı hedeflerinin teorik temelini zayıfladığını savunmaktadır (Sonsuzoğlu, 1997: 35). Sonuç olarak, artan oranlı gelir vergisi oranları sadece mali amaçlara hizmet edebilirken, eşitlik hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak uzun süredir devam eden artan oranlı oranlar kavramı sorgulanabilir hale gelmektedir.

Ödeme gücü ilkesinin sosyal refah devleti yaklaşımının bir parçası olarak anayasalarda yer alması, bu ilkeye dayanan başlıca yöntem olan artan oranlı vergilendirmeye yönelik tartışmaları ve muhalefeti de beraberinde getirmiştir. Kullanım ilkesinin savunucuları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, tasarruf ve yatırımlar üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerini vurgulayarak artan oranlı vergilere karşı çıkmaktadır. Bunun yerine, tüketim vergilerine daha fazla ağırlık verilmesini savunmakta ve bu tür vergilerin, tüketimin gelire kıyasla daha eşit dağılması nedeniyle geriletici etkilere sahip olabileceğini belirtmektedirler. Sonuç olarak, adalet ve ekonomik teşvikler adına gelir vergilerinin ağırlıklı olarak uygulanmasına doğru bir kayma çağırısı yapılmaktadır.

Artan oranlı gelir vergileri, bireylerin gelirlerinin marjinal faydasına dayanarak vergilendirilme ilkesini temel alır. Ancak eleştirmenler, bu tür vergilerin çalışma motivasyonunu olumsuz etkileyerek vergi gelirlerinde düşüşe neden olabileceğini öne sürer. Bu görüş, artan oranlı gelir vergilerinin gelir azaltıcı etkisini göz ardı etmektedir. Diğer yandan, düşük oranlı vergi savunucuları (Buchanan, 1965: 465), vergi kaçakçılığını engelleyerek vergi uyumunu artırarak vergi gelirlerini etkili bir şekilde artırebileceklerini savunmaktadır.

Bir verginin artan oranlı mı yoksa azalan oranlı mı olduğu, ortalama vergi oranı ve vergi tabanındaki değişikliklere bağlıdır. Tüketim vergileri durumunda vergi tabanı tüketimle ilişkili olduğu için, tek oranlı bir sistem bile düz bir vergi yapısını beraberinde getirebilir. Ayrıca, yüksek gelirli grupların öncelikle tükettiği mal ve hizmetlere daha yüksek vergi oranları uygulamak, vergi tabanının hala tüketimle ilişkili olması nedeniyle artan oranlılık unsurlarını bile içerebilir.

Tüketim vergilerinin etkileri üzerine yapılan tartışmalar genellikle regresif bir yapıya işaret eder. Ancak bu iddianın doğruluğu, özellikle yüksek gelir grupları tarafından tüketilen mal ve hizmetlere standart mallardan daha düşük oranda vergi uygulanmasının etkisiyle belirlenir. Tüketim vergilerinin regresif nitelikte olduğu yönündeki önermelerin genellikle vergi miktarının gelire, matraha değil, orantılanmasıyla ortaya çıktığı gözlenir. Ancak maliye teorisi çerçevesinde bu durum, vergi yükünün karşılaştırılmasından çok öteye gitmez ve bu sebeple belki de tüketim vergilerinin regresifliğinin iddia edilmesi çok da anlamlı görünmez.

Modern düşüncenin savunduğu faydalanma ilkesi kapsamında, bireylerin kamu hizmetlerinden faydalandıkları oranda vergilendirilmesi gerektiği ileri sürülür. Bu bağlamda, kişilerin ekonomiye yaptıkları katkı yerine ekonomiden çektiklerine göre vergilendirilmeleri gerektiği savunulur. Bu da demektir ki, faydalanma ilkesine göre vergilendirme, tasarruf ve yatırımlar üzerinde negatif bir etki oluşturmayacağından, ekonomik büyüme ve kalkınmayla uyumlu bir vergilendirme ilkesi sunar.

Faydalanma ilkesinin taraftarlarına göre, bireylerin tüketimlerine göre vergilendirilmesi, hem daha etkin bir yöntem sunar hem de vergilendirmeyi daha

eşitlikçi bir boyuta taşır. Bu bağlamda, doğrudan vergilerden dolayı vergilere geçişin savunulduğunu ve verginin gelir yerine tüketim üzerinden alınması gerektiği gözlemlenmektedir.

Faydalanma vergilemesi ilkelerine göre, her bireyin kamu mallarından elde ettiği yarara göre vergilendirilmesi gereklidir. Bu durumda, bir kişinin kamu malı talebi ve arzının kesiştiği noktadaki fiyat, ödenecek vergi miktarını belirlemektedir. Kişiler, kendi marjinal faydalarına eşit vergi ödediğinde, etkin bir şekilde kamu hizmetlerinden yararlanmakta ve bu durum Pareto optimumunu gerçekleştirmektedir. Ödeme gücüne göre vergilendirme ise Pareto etkin vergilendirme olarak kabul edilmez, çünkü bu tür vergilendirme, faydalanmayı ve dolayısıyla marjinal faydaları tam olarak yansıtmaz ve kişilerin malın marjinal faydasından bağımsız olarak vergi ödemelerine neden olmaktadır.

Faydalanma ilkesinin modern temsilcileri, düz oranlı vergilerin daha adil olduğunu savunmuştur. Çünkü kişileri ekonomiye kattıklarına göre değil, ekonomiden çektiklerine göre vergilendirmek, daha çalışkan ve üretken olanların cezalandırılmasına yol açabilmektedir. Öte yandan, tüketim vergileri, faydacıların görüşlerine göre, bireylerin kamu hizmetlerinden sağladıkları yararları doğru bir şekilde yansıttığından, faydacılar tarafından daha çok savunulmaktadır.

1.2.2. Ödeme Gücü Yaklaşımı

Vergilendirmenin adalet üzerindeki tarihsel etkisi geniş çaplı bir konu olup bu çalışmada incelenmektedir. İlk ve Orta Çağ boyunca bile, vergilendirme pratiğinde adalet anlayışının nasıl yer aldığına dair belgeler bulunmaktadır. Roma İmparatorluğu döneminde, M.Ö. 27 yılında Augustus'un mali reformları, vergi yükünün eşit dağıtımına dikkat çekmektedir (Asıl, 2014: 171). Ancak, mali literatüre vergi adaleti ilkelerinin girdiği nokta 18. yüzyıl olarak kabul edilmektedir.

Tarihsel olarak devlet anlayışının gelişimine bakıldığında, 19. yüzyılın ilk yarısında öne çıkan organik devlet anlayışı devleti toplumu oluşturan bireylerden ayrı bir varlık olarak kabul edilmiştir. Bu görüşe göre, devletin sosyal ve ekonomik yaşamın her alanında görevleri vardır (Barker, 2010: 32). Ancak, 19. yüzyılın

ortalarında devlet anlayışında büyük bir değişim yaşanmış ve tarafsız devlet kavramı yerini müdahaleci devlet anlayışına bırakmıştır. Bu dönemde sosyalist akımların etkisiyle, mevcut gelir ve servet dağılımının adil olmadığı kabul edilmiş ve devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğine dair görüşler geliştirilmiştir (Polanyi, 2001: 71-72).

Benzer dönemde, vergileme ile ilgili düşünceler de değişim göstermiştir. Yüksek gelirli grupların daha ağır vergilendirilmesi ve fakir halk tabakalarının görece daha az yükümlü kılınması görüşleri öne çıkmıştır (Piketty, 2014: 51). Bu dönemde vergilemede faydalanma ilkesinin yerini ödeme gücü ilkesi almaya başlamıştır. Bu ilkenin geniş halk tabakaları tarafından benimsenmesi, optimal vergileme konusundaki çalışmalar ile vergi adaleti konusundaki genel anlayışın değişimini simgelemektedir (Feldstein, 1972: 176).

19. yüzyılın sonlarında sosyalist akımların etkisiyle, Edinburg Kuralı¹ 'nın tersine, verginin tarafsız olmadığı ve verginin adil dağıtılmasının gerekliliği üzerine teoriler ortaya atılmıştır (Marx, 2011: 17-18). Bu teorilerin bir kısmına göre, devlet, toplumun kolektif ihtiyaçlarını karşılayan egemen bir güç olup, bu gücü kullanarak fertlere mali yükümlülük getirme yetkisine sahiptir (Hobbes, 1651: 105).

20. yüzyılda ise, vergileme ile ilgili teoriler daha karmaşık bir hal almaya başlamıştır. Örneğin, Neumark (1975) vergileme ilkeleri üzerine geniş çaplı bir çalışma yapar ve vergilendirmenin adaletli olmasının genellik, eşitlik ve nispiyet ilkelerine dayanması gerektiğini savunmaktadır.

Sonuç olarak, tarihsel olarak vergilemenin adalet üzerindeki etkisi ve devlet anlayışının değişimi, vergileme pratikleri ve vergi adaleti ilkelerinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bu, vergi adaleti konusunda gelecekte yapılacak çalışmalar için önemli bir çerçeve oluşturur.

---

¹ Edinburg Kuralı, "Onları olduğu gibi bırak (Leave them as you find them)" şeklinde verginin rekabeti bozucu etkisine vurgu yapmıştır. Bu nedenle konulan verginin rekabete zarar vermeyecek şekilde tarafsız olması gerektiğini savunmaktadır. Edinburgh Review of 1833'te bireylerin vergilendirme öncesi ve sonrası farklı durumlarda bulunmasının adil bir vergileme olmadığını ifade etmektedir (Walker, 1892: 491).

1.2.2.1. Vergilemede Adalet İlkesi Açısından Ödeme Gücü

Vergilemede adalet ilkesini irdelemek adına, öncelikle 'adalet' kavramının anlamını ve kapsamını belirlemek gerekmektedir. Adalet, çoğu zaman eşitlik ile ilişkilendirilmiştir. Ancak adaletin tam olarak ne olduğunu ifade etmek, belirli bir ölçüt olmadan zordur. Aristo'nun görüşlerine göre, adaletin temeli eşitliktir. Fakat eşitliği tamamen eşdeğer durumlar ve bireyler arasında aramak, dünyada her durum ve bireyin kendine özgü farklılıklar barındırdığı göz önünde bulundurulduğunda, anlamlı olmayacaktır. Dolayısıyla, adalet, bireysel durumlar ve niteliklerin dikkate alınması ile mümkün hale gelecektir (Aristotle, 1999: 15-17).

Dağıtım adaleti, mutlak eşitlikten ziyade, nispi bir eşitlik üzerine kuruludur. Bu anlayışa göre, her bireyin toplum içindeki konumuna göre payına düşeni alması gereklidir. Sosyal adalet ise, bireylerin toplumun bir üyesi olarak değerlendirilmesi üzerine temellenir. Sosyal devletin amacı, toplum için ortak bir iyiliğin gerçekleştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, her bireyin toplumun bir üyesi olarak hak ve yükümlülükleri belirlendikten sonra, bu amaçlara ulaşmak için işbirliği yapması gereklidir. Bu dengeyi sağlamak, sosyal adaleti gerçekleştirmek anlamına gelmektedir. Vergi adaleti ve ödeme gücüne göre vergileme ilkesi, anayasalarda sosyal devlet ilkesinin sağlamakla yükümlü olduğu sosyal adaletle paralel bir şekilde yer almaktadır. Benzer veya farklı durumdaki bireylere nasıl vergilendirme uygulanacağı, vergilendirmede adaleti sağlamak adına önemli bir sorundur (West, 2000: 658).

Vergi adaletini net bir şekilde sağlamak, adaletin değişken ve nispi doğası nedeniyle mümkün olmayabilmektedir. Ancak, en azından adalete yaklaşmaya çalışmak ve toplumun çoğunluğunun adil olarak kabul edeceği bir vergilendirme sistemi oluşturmak mümkün olabilmektedir. Ödeme gücüne göre vergilendirme prensibi, vergi adaleti açısından toplumda bir fikir birliği oluşturmayı hedeflemektedir. Eşit ve adil bir vergi yükü dağılımı, genel olarak kabul gören ve sosyal açıdan adil kabul edilen bir vergilendirme sistemi oluşturmayı gerektirmektedir. Bu, mükelleflerin kendi ödeme güçlerine uygun bir vergi yükü taşıması ve diğer mükelleflerinkinden farklı olmaması anlamına gelmektedir.

Yasak faaliyetlerden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi de, vergilendirmede eşitlik ve genellik ilkesinin sağlanması için gereklidir. Ödeme gücüne göre vergilendirme ilkesi, vergi adaletini sağlamak için geliştirilmiş bir yaklaşımdır ve genellikle en uygun yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Bu prensip, zamanla birçok ülke anayasasına dâhil edilmiş ve zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda, vergi adaletini sağlamak için geliştirilen ilkeler, ödeme gücüne göre vergilendirme ilkesi ile ilişkilidir (Piketty, 2014: 51).

Sonuç olarak, vergilendirmede adalet ilkesi, toplumsal adaletin bir yansımasıdır ve her bireyin kendi ödeme gücüne göre vergilendirilmesini gerektirmektedir. Bu yaklaşım, genellik ve eşitlik ilkelerini destekler ve bireyler arasında adil bir vergi yükü dağılımını teşvik etmektedir. Ödeme gücüne göre vergilendirme ilkesi, zaman içinde birçok ülke anayasasına dâhil edilmiş ve vergi adaletini sağlamak için kullanılan temel bir prensip haline gelmiştir. Ancak, vergilendirmede adalet sağlamak, adaletin kendine özgü değişkenliği ve nispiliği nedeniyle zorlu bir hedef olabilmektedir. Bu nedenle, vergilendirmede adaleti sağlamak, çoğunlukla adaletle en yakın durumu elde etmeye yönelik bir çabaya işaret etmektedir.

1.2.2.2. Genellik İlkesi Açısından Ödeme Gücü

Ödeme gücü ilkesi vergilendirmede adaleti sağlama yönünde önemli bir prensip olduğu kadar, genellik ilkesi bakımından da çarpıcı bir öneme sahiptir. Vergide genellik prensibi, toplumun tüm bireylerinin, belirli ayrıcalıklardan bağımsız olarak vergi ödeme zorunluluğu olduğu anlamına gelmektedir. Bu prensip, dil, din, etnik köken, sosyoekonomik durum vb. faktörleri göz ardı etmekte ve vergi ödeme yeteneği olan herkesin vergilendirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Musgrave ve Musgrave, 1989: 228).

Genellik prensibi, tarihsel olarak demokratik gelişmelerin bir sonucu olarak kabul edilmiştir. Örneğin, Orta Çağ Avrupa'sında ayrıcalıklı sınıflar ve bireylerin vergi ödeme sorumluluğu sosyal statülerine bağlıyken, 17. ve 18. yüzyılların İngiliz ve Fransız devrimleri sonrasında, toplumda eşit hak ve yükümlülükler sahip olma anlayışı kabul görmüştür (Smith, 2014: 70). Bu süre zarfında, çeşitli Avrupa

lkeleri ve Amerika BirleŖik Devletleri gibi ülkeler, anayasalarına ödeme gücü ile orantılı olarak vergilendirme prensibi hakkında maddeler eklemiŖtir.

Adil bir vergilendirme sistemi yaratmak için verginin genel ve evrensel olması gereklidir. Bireylerin deme güçleriyle orantılı olduğuna inandıkları bir vergilendirme sistemi, vatandaşların vergi yükünü adil bir Ŗekilde dağıtılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, aŖırı liberaller ve klasik ekonomistler genellik prensibini, herkesin vergilendirilmesi ve hiç kimsenin vergi muafiyeti ya da istisnalarından yararlanmaması gerektiği Ŗeklinde yorumlamaktadır (Nozick, 1974: 171-180). Günümüzde deme gücüne göre vergilendirmede genellik ilkesi uygulamada kiŖilerin durumlarını dikkate alması sebebi ile liberaller ve klasik iktisatçıların grŖlerinden farklı olarak uygulanabilmektedir. Dolayısıyla, genellik ilkesi, vergi hukukunda ödeme gücü ilkesinin gerekleŖtirilmesi bakımından temel bir öneme sahiptir.

1.2.2.3. Kanunilik İlkesi Açısından deme Gücü

Vergileme prensiplerinin çekirdeğinde, adaleti sağlama amacı vardır. Bu kapsamda, ödeme gücü ilkesinin yanı sıra kanunilik ilkesi de önemli bir rol oynamaktadır. Kanunilik ilkesi, vergilerin sadece yasalarla belirlenebileceğini ve yasal olmayan bir Ŗekilde vergi alınamayacağını belirtilmektedir. Bu ilke, tüm diğer vergilendirme ilkelerinin yerine getirilmesini mümkün kılan temel bir yapı taŖıdır. Özellikle, bir verginin eŖitlik, nispiyet ve ödeme gücü ilkelerine uygun olup olmadığının denetimi, kanunilik ilkesinin sağladığı bir ereve içinde gerekleŖtirilmektedir.

Kanunilik ilkesi, vergilendirme sürecindeki iŖlemlerin yargı denetimine tabi olmasını sağlamaktadır. Bu, vergi kanunlarına uymayan veya haksız bir Ŗekilde vergi talep eden iŖlemlerin, bağımsız bir yargı organı tarafından incelenip düzeltilmesini mümkün kılmaktadır (Kagan, 2019: 155). Ancak kanunilik ilkesi, verginin adil olmasını garanti etmez. Yani, bir verginin kanuni olması, onun adil olduğu anlamına gelmemektedir. Vergilerin adaleti, vergi kanunlarının ve uygulamalarının zamanla ve eŖitli koŖullar altında nasıl evrimleŖtiĐine bağlıdır. Örneğin, bir zamanlar adil olarak görülen bir vergi, zaman içinde ve

sosyoekonomik koşulların değişmesiyle adil olmaktan çıkabilmektedir. Bu durumda, Bird ve Zolt (2008)'a göre yasama organının, yasaları yeni durumlara uyum sağlayacak şekilde revize etmesi gerekmektedir.

Ödeme gücü ilkesinin uygulanmasında kanunilik ilkesi özellikle önemlidir. Vergi ödeme gücü ile orantısız vergi kanunları, formal olarak yasa olabilirler, ancak bu, onların keyfi olduğu gerçeğini değiştirmez. Ödeme gücüne dayalı vergilendirme, verginin bireyler üzerindeki yükünü, onların gelirlerine ve varlıklarına bağlı olarak belirler, bu nedenle, ödeme gücü ilkesinin uygulanabilmesi için vergi kanunlarının bu faktörleri dikkate alması gerekmektedir (Musgrave ve Musgrave, 1989: 228).

Anayasalar genellikle vergi kanunlarının vergi ödeme gücünü dikkate almasını gerektirir, bu da kanunilik ilkesinin ödeme gücü ilkesini tamamlamasına yardımcı olmaktadır. Ancak, bu hükümler vergi adaletini tam olarak sağlamak için yeterli olmayabilmektedir. Bu nedenle, vergi hukuku ve politikasının, vergi yükünün adaletli bir şekilde dağıtılmasını sağlayacak şekilde sürekli olarak incelenmesi ve güncellenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, kanunilik ilkesi, ödeme gücü ilkesinin gerçekleştirilmesinde kritik bir öneme sahiptir. Vergi kanunlarının, bireylerin ödeme gücünü dikkate alması, vergi adaletini sağlama amacına hizmet etmektedir. Bu nedenle, kanunilik ve ödeme gücü ilkelerinin etkin ve adil bir vergilendirme sisteminin sağlanmasında birlikte hareket etmesi gerektiği vurgulanmalıdır.

1.2.2.4. Hakkaniyet ve Eşitlik İlkesi Açısından Ödeme Gücü

Ödeme gücü ilkesi, vergileme hukukunda temel kabul gören hakkaniyet-eşitlik ilkesiyle yakından ilişkilidir. Bu iki ilke birlikte, vergileme sisteminin adaletini sağlamaya yardımcı olmaktadır. Ödeme gücü ilkesi, verginin mükelleflerin ekonomik yeteneklerine göre belirlenmesini önerirken, hakkaniyet-eşitlik ilkesi, benzer ekonomik durumlardaki kişilerin aynı şekilde vergilendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Schenk ve Oldman, 2007: 121).

Vergilendirmede adaletin sağlanmasında hakkaniyet - eşitlik ilkesi ve ödeme gücü ilkesi birlikte ele alındığında, bu ilkelerin arasındaki bağlantıyı anlamak

önemlidir. İlgili literatür, vergi yükünün adaletli bir şekilde dağıtılmasının ve bireylerin veya kurumların ödeme kapasitelerinin dikkate alınmasının, vergi adaletini sağlamak için önemli olduğunu belirtmektedir (Ertekin, 2021; Afşar, 2019; Ağdemir ve Gürkan, 2019; Buyrukoğlu ve Buzkıran, 2016).

Vergide eşitlik, hem yasal hem de ekonomik açıdan önemlidir. Yasal eşitlik, tüm mükelleflerin yasalar karşısında eşit olduğunu ve aynı şekilde vergilendirilmesi gerektiğini belirtir. Ekonomik eşitlik ise, vergi yükünün toplumun tüm kesimlerine eşit şekilde dağıtılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, demokrasinin ve hukuk devletinin temel bir gereğidir. Ancak, uygulamada bazen bu ilkeler göz ardı edilebilmekte ve bu da vergi adaletinin sağlanmasını engelleyebilmektedir.

Eşitlik ilkesi, vergi yükünün mükellefler arasında adil bir şekilde dağıtılmasını hedeflemektedir. Yani, aynı ödeme gücüne sahip olan mükellefler, aynı oranda vergi ödemelidir. Bu durum, yatay adalet olarak adlandırılır. Diğer taraftan, farklı ödeme gücüne sahip olan mükelleflerin farklı oranlarda vergi ödemesi, dikey adalet olarak adlandırılır. Bu iki adalet türü, birbirleriyle ilişkili olmasına rağmen, farklı uygulamaları gerektirmektedir (Musgrave, 1987: 69-87).

Yatay adalet, ekonomik açıdan benzer durumda olan mükellefler arasında eşit muameleyi ifade ederken; dikey adalet ise, ekonomik durumları farklı olan mükellefler arasında adaleti ifade etmektedir. Dikey adaletin temelinde, daha yüksek gelire sahip olan mükelleflerin daha yüksek bir vergi yüküne sahip olmaları gerektiği düşüncesi yatmaktadır. Bu, ödeme gücü ilkesinin en belirgin uygulamasıdır (Musgrave, 1987: 69-87).

Sonuç olarak, hakkaniyet-eşitlik ilkesi açısından ödeme gücü, vergi adaletinin sağlanması açısından kişilerin ve hatta toplumun durumunu dikkate alan bir ilke olarak düşünülmektedir. Mükelleflerin ödeme güçlerine göre vergilendirilmesi, hem yatay hem de dikey adaletin sağlanmasında etkili bir yöntemdir (Musgrave, 1987; Stiglitz, 2015). Bununla birlikte, bu ilkenin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için vergi politikalarının, mükelleflerin ekonomik durumlarına ve ödeme güçlerine uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Özellikle dikey adaletin sağlanmasında, yüksek gelire sahip mükelleflerin daha yüksek bir vergi yüküne

sahip olmalarını sağlamak, toplumda adalet algısının oluşmasında ve vergiye uyumun artmasında önemli bir rol oynamaktadır.

1.3. VERGİLEMEDE FEDAKÂRLIK TÜRLERİ

Vergilemede fedakârlık teorisi, vergi yükünün mükellefler arasında nasıl paylaştırılması gerektiğine dair bir yaklaşımdır. Bu teoriye göre, vergi yükünün dağıtımı, mükelleflerin fedakârlık kapasitesine göre düzenlenmelidir. Bu teori, John Stuart Mill tarafından ilk kez ortaya atılmış ve daha sonra Sidwick, Sax, Edgeworth, Pigou ve Dalton gibi düşünürler tarafından geliştirilmiştir (Kayaalp ve Kayaalp, 2004).

Fedakârlık teorisinin temelinde, mükelleflerin ödeme gücü kavramı yatmaktadır. Ödeme gücü, bir mükellefin belirli bir vergi yükünü ne ölçüde karşılayabileceğini belirlemektedir. Bu nedenle, vergileme politikalarının, mükelleflerin ödeme gücünü göz önünde bulundurarak, her mükellef için eşit bir fedakârlık yaratacak şekilde düzenlenmesi gerektiği önerilmektedir (Canyaş, 2017: 126).

Fedakârlıkta eşitlik ilkesi, zenginlerin fakirden daha fazla vergi ödemesi gerektiğini belirtmektedir. Bunun temel nedeni, zengin bir mükellefin ödeme gücünün, fakir bir mükellefinden daha yüksek olması ve bu nedenle daha fazla vergi yüküne tolerans gösterebilmesidir. Bu düşünce, dikey adalet kavramı ile uyumludur, çünkü dikey adalet, yüksek gelirli bireylerin daha fazla vergi ödemesini öngörmektedir (Sancar ve Şentürk, 2012: 8).

Ancak, fedakârlık teorisi, eşitlik ilkesini yalnızca ödeme gücü üzerinden değil, aynı zamanda mükelleflerin fayda ve fedakârlık kapasitesi üzerinden de değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, her mükellefin vergi ödeme sürecinde katlandığı fedakârlığın, onun geliri ve mali kaynaklarına göre farklılık göstereceği fikrine dayanmaktadır. Bu teori, mükelleflerin vergi ödemeye olan tepkilerini anlamak için kullanılmakta ve bu nedenle vergi politikalarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Fedakârlık teorisi, mükellefler arasında vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak için farklı yaklaşımlar sunmaktadır. Ancak, bu

yaklaşımların uygulanabilirliği, mükelleflerin ödeme güçlerini ve vergiye karşı tepkilerini doğru bir şekilde belirlemeye bağlıdır. Bu nedenle, etkili bir vergi politikası oluşturabilmek için, mükelleflerin ödeme güçlerini ve vergi yüküne karşı tepkilerini anlamak önemlidir (Musgrave, 1987; Stiglitz, 2015).

Bu teorinin temelinde yatan düşünce, vergi sisteminin, tüm mükelleflerin vergi yüküne eşit bir fedakârlıkla katlanabilecekleri bir şekilde düzenlenmesi gerektiğidir. Ancak, bu düzenlemenin, her mükellefin ödeme gücüne, fayda ve fedakârlık kapasitesine göre farklılık göstermesi gerektiğini belirtmek önemlidir. Bu düşünce, vergi sisteminin, adalet ve etkinlik ilkeleri ile uyumlu olmasını sağlamaktadır.

1.3.1. Eşit Mutlak Fedakârlık

"Eşit Mutlak Fedakârlık" prensibi, vergileme teorisinin merkezinde yer alan bir yaklaşımdır. Bu prensibin temeli, tüm vergi mükelleflerinin ödedikleri vergi nedeniyle eşit bir fayda kaybına uğramalarını hedeflemektir. İlk olarak, bu kavramı anlamanın, fedakârlık teorisinin geniş çerçevesi ve farklı fedakârlık türlerinin varlığıyla ilgili bir anlayışa ihtiyaç duyduğunu belirtmek gereklidir (Musgrave ve Musgrave, 1989: 229).

Eşit Mutlak Fedakârlık yaklaşımına göre Atkinson (1970), her bir vergi mükellefinin ödediği verginin neden olduğu fayda kaybı - yani vergi dolayısıyla uğranan "fedakârlık" - birbirine eşit olmalı olduğunu belirtmiştir. Bu, herkesin ödediği vergi dolayısıyla aynı "mutlak" miktarda fayda kaybetmesi anlamına gelmektedir. Vergi oranları ve toplam ödenen vergi miktarı değişkenlik gösterebilir, ancak asıl önemli olan, bu verginin her bir bireyin faydasında yarattığı azalmadır.

Yüksek gelirli bir bireyin düşük gelirli bir bireyden daha çok vergi ödemesi gerektiği, gelirin azalan marjinal faydası prensibiyle açıklanabilmektedir. Ancak bu durum, her zaman artan vergi oranlarına işaret etmeyebilmektedir. Her bireyin aynı miktarda fayda kaybetmesi için yüksek gelirli bireylerin daha fazla vergi

ödemesi gerekebilmektedir. Ancak bu, mutlaka artan oranlı bir vergi sisteminin gerekliliğine işaret etmeyebilmektedir.

Eşit Mutlak Fedakârlık yaklaşımı, gelir farklılıklarının olduğu bir toplumda verginin adil bir şekilde dağıtılmasını hedeflemektedir. Bu da, farklı gelir düzeylerindeki bireylerin aynı miktarda fedakârlıkta bulunmalarını sağlamaktadır (Kay, 1980). Bu nedenle, farklı gelir düzeyindeki bireylerin ödedikleri vergi miktarları farklı olabilir ancak bu vergi nedeniyle uğradıkları fayda kaybı aynı olmalıdır. Eşit Mutlak Fedakârlık prensibinin, vergileme adaleti kavramına önemli bir katkısı bulunmaktadır. Sonuç olarak, vergi politikalarının belirlenmesinde eşit mutlak fedakârlık prensibi gibi kavramların dikkate alınması, vergi adaleti ve etkinliği açısından önemlidir.

1.3.2. Eşit Oranlı Fedakârlık

Bu prensip, vergi nedeniyle her bir mükellefin toplam faydasındaki azalışın aynı oranda olması gerektiğini savunur (Slemrod, 1990). Eşit oranlı fedakârlık, her bireyin ödediği vergi miktarının, toplam faydasına oranının eşit olması anlamına gelmektedir. Eşit Oranlı Fedakârlık prensibi, genellikle artan oranlı vergilemeyi gerektirmektedir. Bunun nedeni, yüksek gelirli bireylerin daha fazla vergi ödemesi gerektiği düşüncesidir. Bu düşünce, gelirin marjinal faydasının azalan bir karakteristik olduğu düşüncesine dayanmaktadır (Stiglitz, 1985). Yani, bir bireyin geliri arttıkça, ek gelirin getirdiği fayda azalmaktadır. Bu durumda, yüksek gelirli bireylerin daha fazla vergi ödemesi, fayda kaybının eşit oranda olmasını sağlamaktadır.

Adam Smith'in vergileme teorisinde savunduğu gibi, herkesin gelirinin aynı oranını vergi olarak ödemesi gerektiği düşüncesi, Eşit Oranlı Fedakârlık prensibinin temelini oluşturmaktadır (Smith, 2014). Ayrıca Eşit Oranlı Fedakârlık, vergi yükünün dağılımının, mükelleflerin gelir düzeylerine bağlı olarak farklılaşmasını sağlamaktadır. Her mükellefin ödediği vergi miktarı, toplam faydasına oranla eşit olmalıdır (Atkinson, 1970). Bu prensip, John Stuart Mill'in vergi adaleti için savunduğu görüşe de paraleldir: mükellefler vergi ödedikten sonra da, vergi öncesi nispi durumlarını korumalıdır (Mill, 1848).

Eşit Oranlı Fedakârlık prensibi, vergileme sürecinin adaletini artırmak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak, bu prensibin uygulamada tam olarak nasıl uygulanacağı, özellikle mükelleflerin farklı gelir düzeylerinin ve yaşam standartlarının olduğu bir toplumda, karmaşıktır. Sonuç olarak, vergi politikalarını belirlerken Eşit Oranlı Fedakârlık prensibi gibi kavramlar, vergi adaleti ve etkinliği açısından önemli bir yer tutmaktadır.

1.3.3. Minimum Toplam Fedakârlık

Minimum toplam fedakârlık ilkesi, her bir bireyin vergi yükünün mümkün olan en düşük seviyede olmasını öngörmekte, böylece verginin toplam maliyeti toplum genelinde en aza indirilmesini mümkün kılmaktadır. Bu yaklaşım, gelirin azalan marjinal faydası prensibine dayanmakta ve vergi yükünün mükellefler arasında adil bir şekilde dağıtılmasını hedeflemektedir.

Rawls'un adalet teorisi, vergi adaletinin bir başka boyutunu sunmaktadır. Rawls'a göre, en kötü durumdaki bireylerin durumunu iyileştirmek vergi politikasının ana hedefi olmalıdır. Bu fikir, Rawls'un adalet ilkelerinden biri olan "eşitlik ilkesi" üzerine kuruludur, bu ilkeye göre, sosyal ve ekonomik eşitsizlikler en avantajlı durumda olanlar tarafından yararlanacak şekilde düzenlenmelidir (Marmolo, 1999).

Diğer taraftan Edgeworth'un yaklaşımı, vergilendirmenin toplam fayda kaybını minimum seviyede tutacak şekilde düzenlenmesini önermektedir. Bu anlayışa göre, en üst gelir dilimlerinden başlayarak vergilendirmeye başlamak ve vergiden sonra herkesin gelirini eşitlemeye çalışmak gereklidir (Pehlivan, 2021: 91-112).

Sonuç olarak, minimum toplam fedakârlık ilkesi ve benzeri teoriler, vergi politikalarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu teoriler, vergi yükünün toplumda nasıl dağıtılacağını ve verginin toplumun toplam faydasını nasıl etkileyeceğini belirlemektedir. Ancak, bu teorilerin uygulanabilirliği, bireylerin faydalarını ve fedakârlıklarını ölçme ve karşılaştırma yeteneğine bağlıdır.

1.4. MALİ GÜÇ – ÖDEME GÜCÜ KAVRAMLARI

Mali güç ve ödeme gücü kavramları, vergi teorisi ve pratiklerinde büyük öneme sahiptir. Vergilendirme sistemlerinin hem adil hem de etkili olmasını sağlamak amacıyla bu iki kavram, vergi politikalarının düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Mali güç, bir bireyin veya kurumun mevcut ve potansiyel kaynaklarının toplam değerini ifade ederken, ödeme gücü, bu bireyin veya kurumun vergi yükümlülüklerini karşılayabilme yeteneğini temsil etmektedir.

Mali gücün daha geniş bir tanımı, bireyin veya kurumun ekonomik değerler üretebilme ve bu değerleri devletin hizmetlerini finanse etmek için kullanabilme kapasitesidir. Bu, bir yandan bireyin gelirini, servetini ve diğer maddi varlıklarını içerirken, diğer yandan da kişinin eğitimi, iş becerileri ve diğer insan sermayesi unsurlarını kapsamaktadır. Mali güç, genellikle bir vergi mükellefinin ödeme yeteneğinin bir göstergesi olarak görülmekte ve bu yüzden vergi oranlarının belirlenmesinde kullanılmaktadır.

Ödeme gücü, bir bireyin veya kurumun vergi yükümlülüklerini karşılamak için gereken kaynaklara erişim yeteneğini ifade etmektedir. Ödeme gücü kavramı, vergilendirme ile ilgili eşitlik ilkelerine dayanır: Bir kişinin vergi yükü, gelirinin veya mali gücünün bir fonksiyonu olmalıdır. Ancak, ödeme gücünün belirlenmesi, kişinin gelirinin veya mali gücünün bir ölçütü olmasının yanı sıra, kişinin geçim standartları, yaşam maliyetleri ve diğer mali yükümlülükler gibi faktörlere de bağlıdır. Bu nedenle, ödeme gücünün doğru bir şekilde hesaplanması, vergi politikalarının adil ve etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır.

Ödeme gücü durağan ya da statik değil, dinamik bir kavram olarak karşımıza çıkmakla birlikte mali güç, yükümlünün gelirinin mutlak fakirlik düzeyini aştığı noktada önem arz eden bir kavramdır. Mutlak fakirlik düzeyi ise vergi mükelleflerinin beslenme, barınma, giyinme ve ısınma gibi temel ihtiyaçlarını karşıladıkları bir sınırı temsil etmektedir (Bülbül, 2019:131).

Vergilendirme politikalarının düzenlenmesinde mali güç ve ödeme gücü kavramlarına dayanmanın temel amacı, vergi yükünün bireyler ve kurumlar arasında adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktır. Vergilendirme sisteminin

adilliği, bireylerin mali güçlerine göre orantılı bir şekilde vergi ödemesi prensibine dayanmaktadır. Bu prensip, vergilendirme teorisinde "ödeme gücü ilkesi" olarak bilinmektedir ve vergilendirme sisteminin eşitliğinin temelini oluşturmaktadır. Bu ilke, genellikle bir vergi mükellefinin gelirin, servetine veya tüketimine dayalı olarak vergilendirilmesini içermektedir.

Mali güç ve ödeme gücü kavramlarına dayanan vergilendirme, toplumdaki gelir eşitsizliğini azaltmada etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Vergi sisteminin adilliği ve etkinliği, gelir dağılımının daha dengeli olmasına katkıda bulunabilmektedir. Bununla birlikte, bu kavramların vergilendirme politikalarının düzenlenmesinde kullanılması, kişinin vergilendirilebilir gelirin doğru bir şekilde belirlenmesi ve vergi yükünün kişinin mali gücü ve yaşam maliyetleriyle uyumlu olması gibi çeşitli zorluklar getirmektedir (Saez, 2001).

Mali güç ile ödeme gücü arasındaki farklılıkları belirtecek olursak: Mali güç, genel olarak finansal durumu ifade ederken, ödeme gücü, belirli bir zaman diliminde ödeme yapma yeteneğini ifade eder. Mali güç, bir kişinin veya kuruluşun varlıklarını ve finansal kaynaklarını kapsarken, ödeme gücü, kişinin gelir düzeyi ve mali yükümlülüklerine dayalıdır. Mali güç, genellikle uzun dönemli bir bakış açısı ile değerlendirilirken, ödeme gücü, kısa dönemli mali durumu yansıtır.

Vergi salınması durumunda mükellef yüksek mali güce sahip olabilir ancak kısa dönemde ödeme gücü zayıf olabileceğinden ötürü, politika yapıcıların dikkat etmeleri gereken bir kavram olarak çıkmaktadır.

Sonuç olarak, mali güç ve ödeme gücü kavramları, vergilendirme teorisinde ve pratiklerinde merkezi bir rol oynamaktadır. Bu kavramlar, vergi politikalarının adil ve etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için kullanılmaktadır. Ancak, bu kavramları uygularken çeşitli zorluklar ve karmaşıklıklar da ortaya çıkabilmekte ve bu, vergi politikalarının düzenlenmesini karmaşık bir süreç haline getirebilmektedir.

1.5. ÖDEME GÜCÜNÜN GÖSTERGELERİ

Ödeme gücünün göstergeleri, bir bireyin veya kuruluşun mali yükümlülüklerini karşılamak için ne kadar kapasiteye sahip olduğunu belirlemeye yardımcı olmaktadır. Bu göstergeler genellikle gelir ve tüketim üzerine odaklanmaktadır. Gelir ve tüketim göstergeleri, ödeme gücünü anlamada ve analiz etmede iki temel unsurdur ve vergilendirme politikalarının uygulanmasında önemli rol oynamaktadırlar (Slemrod, 1990).

Gelir göstergesi, bir bireyin veya kuruluşun mali yükümlülüklerini karşılayabilme kapasitesinin bir ölçüsüdür. Gelir, ödeme gücünün en belirgin ve en çok kullanılan göstergesidir ve genellikle bir bireyin veya kuruluşun vergilendirilebilir gelirini belirlemek için kullanılmaktadır. Gelir göstergesi, bir bireyin veya kuruluşun toplam kazançları, sermaye gelirleri, faiz gelirleri ve diğer kaynaklardan elde edilen gelirleri içermektedir. Bu göstergenin hesaplanmasında genellikle yıllık gelir dikkate alınmaktadır ve bu, bir bireyin veya kuruluşun belirli bir dönemde ne kadar gelir elde ettiğini göstermektedir. Gelir göstergesi, bir bireyin veya kuruluşun vergi yükümlülüklerini karşılamak için ne kadar kaynağa sahip olduğunu belirlemenin yanı sıra, vergilendirme politikalarının düzenlenmesinde ve vergi oranlarının belirlenmesinde de kullanılmaktadır.

Ancak, gelir göstergesinin kullanılması, ödeme gücünün doğru bir şekilde ölçülmesi için bazı zorlukları da beraberinde getirebilmektedir. Gelirin değişkenliği ve öngörülemezliği, ödeme gücünün doğru bir şekilde hesaplanmasını zorlaştırabilmektedir. Ayrıca, gelir göstergesinin, bireyin veya kuruluşun vergi yükümlülüklerini karşılamak için gereken tüm mali kaynakları içermeyebileceği de dikkate alınmalıdır.

Tüketim göstergesi, bir bireyin veya kuruluşun ödeme gücünün bir diğer önemli ölçütüdür. Tüketim, bireyin veya kuruluşun gelirinin kullanılabilir bir kısmını temsil eder ve bu, vergilendirme politikalarının uygulanmasında ve vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Tüketim göstergesi, bir bireyin veya kuruluşun mal ve hizmetlere ne kadar harcadığını göstermektedir. Bu gösterge, bir bireyin veya kuruluşun yaşam

standartları, yaşam maliyetleri ve diğer mali yükümlülüklerini dikkate almakta ve bu, ödeme gücünün daha doğru bir şekilde hesaplanmasını sağlamaktadır. Tüketim göstergesi, genellikle bir bireyin veya kuruluşun vergi yükümlülüklerini karşılamak için ne kadar kaynağa sahip olduğunu belirlemek ve vergi politikalarının düzenlenmesinde ve vergi oranlarının belirlenmesinde kullanılmaktadır (Bankman ve Weisbach, 2006).

Ödeme gücü, bir bireyin veya bir kuruluşun mali yükümlülüklerini karşılayabilme yeteneğidir. Bu yetenek, gelir ve tüketim göstergelerinin yanı sıra servet göstergesi ile de değerlendirilebilmektedir. Servet, bir bireyin veya bir kuruluşun sahip olduğu toplam aktiflerin net değeridir ve genellikle mülkiyet, yatırımlar, menkul kıymetler ve diğer maddi ve maddi olmayan varlıklar şeklinde ölçülmektedir (Kopczuk ve Saez, 2004).

Servet, bir bireyin veya kuruluşun ödeme gücünün önemli bir göstergesi olarak dikkat çekmektedir, zira bir bireyin veya bir kuruluşun gelecekteki yükümlülüklerini karşılayabilme kapasitesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Bu sayede, bireyin veya kuruluşun mali yükümlülüklerini karşılamak için gereken kaynaklar ve likidite sağlanabilmektedir. Bu sebeple servet göstergesi, vergilendirme politikalarının düzenlenmesinde ve vergi yükümlülüklerinin adil bir şekilde dağıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Servet göstergesi, bir bireyin veya kuruluşun mali gücünü ve yükümlülüklerini karşılamak için ne kadar kaynağa sahip olduğunu belirlemektedir. Ancak, servet göstergesinin kullanılması bazı zorlukları da beraberinde getirebilmektedir. Örneğin, varlık değerlerinin dalgalanması ve varlık değerlerinin ölçülmesindeki belirsizlikler, ödeme gücünün doğru bir şekilde hesaplanmasını zorlaştırabilmektedir (Scheuer & Slemrod, 2020).

Buna ek olarak, servetin ödeme gücüne etkisinin doğru bir şekilde ölçülmesi, vergilendirme politikalarının uygulanmasını ve vergi yükümlülüklerinin adil bir şekilde dağıtılmasını karmaşık bir süreç haline getirebilmektedir. Bu, servetin vergilendirilmesi ve vergi yükünün dağıtılmasında eşitliği sağlamak için politika yapımcıları ve ekonomistleri zorlu bir konuma sokabilmektedir (Zucman, 2019).

Sonuç olarak, gelir, tüketim ve servet göstergeleri, ödeme gücünün anlaşılması ve analiz edilmesinde önemli unsurlardır. Ancak, bu göstergelerin kullanılması, ödeme gücünün doğru bir şekilde hesaplanması için bazı zorlukları da beraberinde getirmekte ve bu, vergilendirme politikalarının düzenlenmesini karmaşık bir süreç haline getirebilmektedir.

1.6. ÖDEME GÜCÜNE ULAŞMADA AĞI VE DİĞER TEKNİKLER

Vergi adaletinin sağlanabilmesi için ödeme gücüne göre vergileme kavramının hayata geçirilmesi zorunludur. Bu bağlamda, bir bireyin vergi ödeme gücü, genellikle ailesi ve kendisinin asgari düzeyde geçimini sağlayabilecek miktarın üstündeki geliri olarak tanımlanmaktadır. Ödeme gücü kavramının etkin bir şekilde ele alınabilmesi için bazı tekniklere başvurulmaktadır. Bu tekniklerin başında asgari geçim indirimi, artan oranlı tarifeler ve ayırma prensibi gelmektedir. Ancak ödeme gücüne ulaşmada kullanılan tekniklerin eşitsizliklere veya yanlış tahsislere neden olabileceği bunun da anlaşılması düzgün bir şekilde sistemin haritalandırılması ile mümkündür (Bittker, 1979: 748).

Ödeme gücüne göre vergileme ilkesi, gelirin bir ödeme gücü göstergesi olarak kabul edilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla, bu ilkeyi destekleyen tekniklerin uygulanabilmesi için gelir vergilerine başvurulmaktadır. Gelir vergileri, belirtilen teknikler yardımıyla bireyselleştirilir ve kişinin ailevi ve kişisel durumu dikkate alınarak gerçek vergi ödeme gücüne ulaşılmaktadır. Bu uygulamalar, kişinin ailesinin ve kendisinin asgari geçimini sağlayabilmesi amacıyla gereken miktarın vergi dışı bırakılması anlamına gelen asgari geçim indirimi tekniğini de içerir (Steuerle, 1991: 20-21).

Sonuç olarak, asgari geçim indirimi, bireylerin hayatlarını sürdürebilmesi için gerekli olan miktarın belirlenerek, bu miktarın toplam gelirden düşülmesi üzerine kurulu bir tekniktir. Bu teknik, ödeme gücü kavramının daha doğru bir şekilde ele alınmasını sağlamakta ve vergi adaletinin sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

1.6.1. Asgari Geçim İndirimi

Asgari geçim indirimi (AGİ), bireylerin ve ailelerinin temel ihtiyaçlarını karşılamak için gereken gelirin vergi matrahından çıkarılmasıdır. AGİ, vergilendirmenin kişilerin gelirlerine uygulanmadan önce en düşük geçim düzeylerini dikkate almasını sağlamaktadır. Bu durum, gelirin bir bölümünü vergilendirmenin insanların en az geçim düzeyini sağlama kapasitesini aşmayacağı anlamına gelmektedir (Dikmen, 1969: 373).

AGİ'nin belirlenmesi için kullanılan yaklaşımlar, genellikle fizyolojik, kültürel ve medeni (sosyal) yaklaşımlar şeklinde sınıflandırılmaktadır (Dikmen, 1958: 42; Akdoğan, 2007: 222).

Fizyolojik yaklaşımda, en az geçim düzeyi bir bireyin hayatta kalması ve fizyolojik varlığını sürdürebilmesi için gerekli minimum kaynaklar olarak belirlenmektedir. Bu yaklaşımda, bir kişinin vergi ödeme kapasitesi, yaşamını sürdürebilmesi için gereken en temel ihtiyaçların karşılanmasından sonra gelen gelir üzerinden hesaplanmaktadır. Kültürel yaklaşımda, en az geçim düzeyi, toplumdaki çeşitli sosyal sınıfların yaşam standardına dayalı olarak belirlenmektedir. Bu yaklaşımın bir özelliği, AGİ'nin farklı meslek grupları ve sosyal durumlar için değişken olabilmesidir. Örneğin, köylüler, şehirli işçiler, esnaf, memurlar, serbest meslek sahipleri ve tüccarlar için AGİ seviyeleri farklıdır. Bu yaklaşımda, AGİ'nin temel ölçütü, kişinin kültürel ihtiyaçlarını karşılamaktır (Dikmen, 1958: 42-44). Medeni (sosyal) yaklaşımda ise, en az geçim düzeyi, bir toplumun belirli bir zaman diliminde ulaştığı medeniyet düzeyine göre belirlenmektedir (Neumark, 1975). Bu yaklaşımda, AGİ, minimum refah seviyesi ve insana değer verilmesi olarak ifade edilmektedir (Dikmen, 1958: 45).

19. yüzyıldan itibaren, Justi, Sonnefels, Bentham ve Mill gibi düşünürler, AGİ'nin bir gelirin vergiden muaf tutulması gerektiği fikrini desteklemiştir. Sismondi, "Vergilemede insandan hayatını sürdürmek için gerekeni istemekten kaçınmalıyız...devletçe açlığa mahkûm edilen bir kişiye devletin kendisine temin ettiği faydalardan bahsetmek gülünç olurdu" (Nadaroğlu, 1998) diyerek, vergi almanın bir insanın hayatta kalma hakkına üstün gelebilecek hiçbir gerekçesi

olamayacağını belirtmiştir. Bu görüşler, asgari geçim indiriminin bir hak olarak kabul edilmesi ve bu hakkın vergi sistemi tarafından dikkate alınması gerektiğine dair teorik temelleri oluşturmuş ve bu temel üzerine, farklı uygulama yöntemlerinin geliştirilmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır.

AGİ'nin doğru bir şekilde belirlenmesi için, bazı yazarlar, tüm bireylerin gerçek geçim giderlerinin dikkate alınması gerektiğini savunmuştur. Bu yaklaşımda, bir bireyin temel ihtiyaçlarını karşılamak için harcadığı miktardaki gelir, gerçek vergi ödeme gücünün bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ancak, zorunlu ihtiyaçların ne olduğunun belirlenmesi, değişken faktörlere ve zaman içindeki farklı yorumlara bağlı olduğu için zordur. Bu nedenle, bireylerin gerçek harcamalarının belirlenmesi fikri genellikle göz ardı edilmekte ve genel geçer bir miktarın sabit olarak kabul edilmesi yöntemi tercih edilmektedir.

1.6.1.1.Asgari Geçim İndirimi Uygulama Yöntemleri

Asgari geçim indirimi, bireyin yaşam standartlarına minimum düzeyde de olsa sahip olabilmesi adına vergi hukuku tarafından belirlenen bir hak olup, uygulamada birçok farklı yöntemle karşımıza çıkar. Bu bağlamda, asgari geçim indiriminin uygulama yöntemleri üç ana başlıkta toplanabilir: Gelirden İndirim Yöntemi, Vergiden İndirim Yöntemi ve Bölme Yöntemi. Bu yöntemler, hem uygulama biçimleri hem de sonuçları açısından farklılık arz etmekte ve özellikle vergilendirme sürecinde belirleyici bir rol oynamaktadırlar.

1.6.1.1.1.Gelirden İndirim Yöntemi

Gelirden İndirim Yöntemi, asgari geçim indirimlerinin mükellef gelirinden önceden çıkarılması prensibine dayanmaktadır. Bu uygulama şeklinde, toplam gelirin üzerinden asgari geçim indirimi düşülür ve ardından kalan gelir üzerinden vergi hesaplanır. Genel formülü ise

$$V = Ov.(Gt .It)$$

şeklinde gösterilebilmektedir. Burada V ödenecek vergi, Gt vergiye tabi toplam gelir, It indirim miktarı ve Ov ise vergi oranıdır (Akdoğan, 2007: 225).

Bu metodun getirdiği bir özellik, asgari geçim indiriminin yüksek gelirli bireyler lehine olmasıdır. Çünkü yüksek gelirli kişilerin vergi tasarrufu, düşük gelirli kişilere kıyasla daha fazla olacaktır. Türkiye'de 1968'den önce ve 1981-1986 döneminde bu yöntem uygulanmıştır (Oktar, 2016: 26). Günümüzde ise gelirden indirim yöntemi, asgari geçim indirimi konusunda en etkin yöntem olarak kabul edilmektedir.

1.6.1.1.2. Vergiden İndirim Yöntemi

Vergiden indirim yönteminde, mükellefin toplam vergi borcu ilk önce hesaplanır ve ardından bu borç üzerinden asgari geçim indirimi düşürülmektedir. Dolayısıyla, bu sayede ödenecek nihai vergi borcu belirlenmiş olmaktadır. Bu yöntem,

$$V = (Gt.Ov) - (It.Ov)$$

şeklinde formüle edilmiştir. Bu formülde Gt vergiye tabi toplam gelir, It indirim miktarı ve Ov vergi oranıdır (Nadaroğlu, 1998: 319).

Vergiden indirim yönteminin özelliği, vergi tasarrufunun gelir düzeyiyle doğrudan ilişkili olmamasıdır. Dolayısıyla, vergi oranı artan bir tarife ile uygulandığında, yüksek gelirli kişilerin sağladığı vergi avantajı gelirden indirim yöntemine kıyasla daha düşük olacaktır. Vergi indirim yöntemi, Türkiye'de 1968-1980 yılları arasında kullanılmış bir uygulamadır (Akdoğan, 2007: 225).

1.6.1.1.3. Bölme Yöntemi

Bölme yönteminde, mükellefin geliri, ailedeki kişi sayısına ve belirlenmiş katsayılara göre bölünür ve sonuç üzerinden vergilendirme işlemi gerçekleştirilmektedir (Nadaroğlu, 1998). Bölme yönteminin matematiksel ifadesi özünde karmaşık olmasa da, çeşitli farklılıkları ve özgünlükleri beraberinde getirir.

Bu yöntemle, ailenin vergi yükü, aile bireyleri sayısına orantılı bir şekilde hafifletilmiş olmaktadır (Akdoğan, 2007).

Zorunlu toplama yöntemi, karı-koca gelirlerinin zorunlu olarak birleştirildiği ve toplam miktarın tek bir gelir olarak vergilendirildiği bir yaklaşımdır. Bu nedenle, artan oranlı vergi tarifesi uygulamasında gelirin artmasıyla daha yüksek vergi dilimlerine girilmekte ve daha yüksek oranda vergilendirme gerçekleştirilmektedir. Ancak, bu yöntem sosyal devlet anlayışıyla uyumsuz olabilmektedir (Sonsuzoğlu, 1997: 65).

Gönüllü veya ihtiyari toplama olarak da bilinen gönüllü birleştirme yöntemi, çiftlere gelirlerini vergi amaçları doğrultusunda birleştirme veya isterlerse ayrı ayrı vergilendirme seçeneği sunmaktadır. Her iki eşin de geliri olduğunda, ayrı vergilendirme, daha yüksek vergi dilimlerine düşmekten kaçınmalarına yardımcı olabilir. Ancak eleştirmenler, isteğe bağlı tahsilat sisteminin, özellikle eşlerden birinin hiç geliri olmadığı veya daha düşük geliri olduğunda, eşlerin gelirlerini yanlışlıkla diğerininmiş gibi göstererek manipüle etmelerine izin verebileceğini savunmaktadır. Bu sorun, emek gelirinine kıyasla sermaye geliri için daha belirgindir. Sonuç olarak, gönüllü birleştirme yöntemi sermaye gelirinine emek gelirinine göre örtülü bir avantaj sağlamaktadır (Dikmen, 1956: 65).

Özetle bölüşüm yöntemi vergilendirmede kullanılan bir diğer yaklaşımdır ve iki farklı şekilde uygulanmaktadır. Amerikan sistemi ya da gelir bölüşümü olarak bilinen ilk yöntem, aile gelirinun isteğe bağlı olarak eşler arasında bölüşürülmesine ve eşlerin ayrı ayrı vergilendirilmesine olanak tanımaktadır. Bu, artan oranlı vergi oranlarının aileler üzerindeki etkisini azaltmaya yardımcı olmaktadır. Bölüşüm yönteminin uygulandığı ülkelerde kesintiler de bu yöntemle yapılmaktadır (Akdoğan, 2007). Fransa'daki uygulaması nedeniyle "Fransız Sistemi" olarak anılan ikinci sistem, vergi mükellefinin vergilendirilebilir gelirinun eş ve çocuk sayısına bölünmesini içermektedir. Daha sonra bölünen gelirin yalnızca bir kısmına artan oranlı bir vergi oranı uygulanmakta ve vergi borcu bölünen kısımların sayısının çarpılmasıyla hesaplanmaktadır (Nadaroğlu, 1998). Bölme yönteminin amacı, alt dilimlere daha düşük oranlar uygulayarak ve artan

oranlılığın etkisini en aza indirerek artan oranlı vergi oranlarının aileler üzerindeki etkisini azaltmaktadır.

1.6.1.2. Asgari Geçim İndirimi Uygulamasının Avantaj ve Dezavantajları

Asgari geçim indirimi (AGİ) uygulamasının avantaj ve dezavantajları, bu politikanın ne kadar başarılı olduğunu değerlendirilmesinde yardımcı olmaktadır. Aşağıda AGİ'nin sunduğu faydalar ve potansiyel olumsuz yönleri hakkında bir değerlendirme yapılmıştır.

Ödeme Gücüne Göre Vergilendirme İlkesi: AGİ, ödeme gücüne göre vergilendirme ilkesinin somut bir uygulamasıdır. Bu prensip, bir kişinin vergi ödeme kabiliyetinin, kişinin elde ettiği gelire bağlı olduğunu ifade etmektedir. Yani, bir bireyin yaşamını sürdürmek için gereken asgari geliri mevcutsa, bu bireyin vergi ödeme gücü genellikle bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu düzeyde geliri olan bireylerin vergi ödememesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. AGİ bu durumu dikkate alarak, düşük gelirlili bireylerin vergi ödeme yükünü hafifletmektedir.

Dolaylı Vergilerin Etkisini Hafifletme: AGİ, dolaylı vergilerin regresif etkilerini hafifletme rolüne sahiptir. Dolaylı vergiler, düşük gelirlili bireyler üzerinde, orantısız bir yük oluşturabilmektedir. Zira bu bireyler genellikle gelirlerinin büyük bir kısmını temel tüketim mallarına harcamaktadır. AGİ uygulaması, bu bireylerin doğrudan vergi yükünü hafifletme yoluyla dolaylı vergilerin etkisini telafi etmeye yardımcı olmaktadır.

Verimliliğin Artırılması: AGİ, çalışanların yaşam standartlarını yükselterek verimliliği artırabilmektedir. Eğer çalışanlar, gıda, sağlık ve benzeri temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanırlarsa, iş verimlilikleri düşebilmektedir. AGİ, çalışanların bu temel ihtiyaçları karşılamalarını kolaylaştırır, bu da onların verimliliğini artırabilir.

İdari Yükün Azaltılması: AGİ'nin bir diğer faydası, vergi idaresi için işlem yükünü azaltabilme potansiyelidir. AGİ uygulaması, düşük gelirlili bireylerin doğrudan vergi

yükünü azalttığı için, bu bireylerin vergi beyannamelerini işleme almak için gereken idari kaynakları azaltmaktadır.

Bununla birlikte, AGİ uygulamasının bazı dezavantajları da vardır. Öncelikle, AGİ'nin gelir vergisindeki etkisi, dolaylı vergilerin mükellefler üzerindeki etkisini tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Düşük gelirliler genellikle gelirlerinin büyük bir kısmını tüketime harcamaktadır ve bu da dolaylı vergilerin (KDV, ÖTV vb.) bu bireyler üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olmasına neden olabilmektedir. Bu durum, AGİ uygulamasının, düşük gelirlilerin karşılaştığı vergi yükünü tamamen hafifletme amacına tam olarak ulaşmasını engelleyebilmektedir (Erginay, 1994). Ayrıca AGİ uygulamasının olumsuz yanlarını da şöyle özetlemek mümkündür.

Kaynak Kullanımının Etkinliği: AGİ'nin en önemli olumsuz yönlerinden biri, kaynak kullanımının etkinliği konusundaki sorunlar olabilmektedir. Düşük gelirliler üzerindeki vergi yükünü hafifletmek, bu bireylerin ekonomiye daha fazla katkıda bulunmalarını teşvik edebilir. Ancak, AGİ uygulamasının maliyeti, bu potansiyel faydaları aşabilir. Ayrıca, düşük gelirlilerin vergiden muafiyeti, genel vergi tabanını daraltabilir ve bu da vergi gelirlerinde bir düşüşe neden olabilir.

Haksızlık ve Eşitsizlik: AGİ, bireyler arasında haksızlık ve eşitsizlik yaratabilir. Bir bireyin AGİ'den yararlanıp yararlanamayacağı, bireyin gelir düzeyine ve kişisel durumuna bağlıdır. Bu, bazı bireylerin diğerlerine göre vergi yükünü daha fazla hafifletme olanağına sahip olmasına neden olabilir, bu da vergi sisteminin adil olmasını zorlaştırabilir.

Gelirin Belirlenmesi: AGİ'nin hesaplanmasında gelirin tam olarak belirlenmesi zorluğu yaşanabilir. Yüksek gelirlilerin gelirlerini düşük gösterme veya düşük gelirlilerin gelirlerini yüksek gösterme eğilimi, AGİ'nin uygulanmasını zorlaştırabilir ve bu da vergi adaletini ve etkinliğini olumsuz etkileyebilir.

Kayıt Dışı Ekonomi: Kayıt dışı ekonomi, AGİ'nin uygulanmasında bir başka zorluktur. Kayıt dışı çalışanların gelirleri vergi matrahı dışında kaldığından, bu

kişiler AGİ'den yeterince faydalanamazlar. Bu durum, AGİ'nin hedeflediği sosyal adaleti ve hakkaniyeti zedeleyebilmektedir.

Uygulama ve İdari Maliyetler: AGİ'nin etkin ve adil bir şekilde uygulanması, büyük miktarda idari kaynak ve zaman gerektirebilir. Bu da uygulamanın maliyetini artırır ve verimliliğini azaltabilmektedir. Ayrıca AGİ'nin hesaplanması ve uygulanması, karmaşık olabilir. Çalışanların sayısı, gelirleri, medeni durumları, çocuk sayıları ve diğer faktörlerin dikkate alınması gerekliliği, bu süreci karmaşık ve zor hale getirebilmektedir. Bu karmaşıklık, hem işverenler hem de çalışanlar için işlem yükünü artırabilmektedir.

Sonuç olarak, AGİ uygulamasının hem avantajları hem de dezavantajları bulunmaktadır. AGİ'nin avantajları ve dezavantajları, uygulamanın etkinliğini ve adillliğini etkileyebilmekte ve bu da vergi politikalarının genel hedeflerine ve bireysel mükelleflerin durumlarına bağlı olarak değişmektedir.

1.6.1.3. Asgari Geçim İndirimi: Siyasi Yaklaşımlar ve Sosyo-Ekonomik Etkileri

Asgari Geçim İndirimi, istihdam durumu veya gelir düzeyi ne olursa olsun tüm vatandaşlar için temel bir gelir düzeyi sağlamayı amaçlayan bir sosyal koruma politikasıdır. Farklı siyasi ideolojiler, asgari geçim indirimi kavramına ve uygulanmasına çeşitli açılardan yaklaşmışlardır. Asgari geçim indirimine liberal yaklaşım, bireysel sorumluluğun önemini ve piyasanın ücretlerin ve yaşam standartlarının belirlenmesindeki rolünü vurgulamaktadır (Esping-Andersen, 1990). Bu yaklaşımın savunucuları, asgari bir yaşam indiriminin ihtiyacı olanlara hedeflenmesi gerektiğini ve geçici bir güvenlik ağı olarak hizmet etmesi gerektiğini savunmuşlardır (Korpi ve Palme, 1998).

Sosyal demokrat yaklaşım, tüm vatandaşlar için asgari bir yaşam ödeneği içeren kapsamlı ve evrensel bir sosyal refah sistemini savunmaktadır (Esping-Andersen, 1990). Bu yaklaşım, devletin artan oranlı vergilendirme ve sosyal transferler yoluyla tüm vatandaşlar için asgari yaşam standardını garanti etmede aktif bir rol oynaması gerektiği inancına dayanmaktadır (Korpi ve Palme, 1998).

Asgari geçim indirimine yönelik muhafazakâr yaklaşımın kökleri, devletin rolünün, özel kurumlar ve sivil toplumun sosyal refah sağlanmasında daha büyük bir rol oynamasıyla sınırlandırılması gerektiği inancına dayanmaktadır (Esping-Andersen, 1990). Bu yaklaşım, maddi durumu test edilmiş yardımı destekleme eğilimindedir ve asgari geçim indirimi politikalarını potansiyel olarak caydırıcı unsurlar yaratıcı veya geleneksel aile yapılarını baltalayıcı nitelikte değerlendirmektedir (Pierson, 1994). Birkaç ülke, asgari geçim indirimi politikalarının farklı versiyonlarını uygulamış ve bunların etkinliğine ilişkin ampirik kanıtlar sağlamıştır. Örneğin, İskandinav ülkeleri, sosyal demokrat yaklaşımlarıyla, garantili asgari gelir programları da dâhil olmak üzere kapsamlı sosyal refah sistemlerine sahiptir (Kangas ve Palme, 2000). İngiltere, liberal yaklaşımıyla, Universal Credit (DWP, 2021) adı verilen, çalışamayan veya düşük gelire sahip kişiler için varlıkları test edilmiş bir destekleme sistemine sahiptir. Buna karşılık, ABD’de Tamamlayıcı Beslenme Yardımı Programı (SNAP) ve Muhtaç Aileler için Geçici Yardım (TANF) gibi hedefli yardım sağlayan programlar ile daha muhafazakâr bir yaklaşıma sahiptir (Skidmore, 2017).

Söz konusu politikalar ve yaklaşımların yanı sıra, AGİ’nin çeşitli etkileri de büyük önem taşımaktadır. Yoksulluk ve gelir dağılımı, işgücüne katılım, aile yapısı üzerindeki etkiler ve otomatik stabilizatör olarak rolü, AGİ’nin toplum ve ekonomi üzerindeki genişletici etkisini anlamak için önemli konulardır.

Asgari geçim indirimi uygulamaları, doğrudan gelir aktarımı, işgücü piyasasındaki sonuçları dolaylı olarak etkileme ve hedef grupların davranışlarında potansiyel değişiklikler oluşturma gibi çeşitli mekanizmalarla yoksulluk ve gelir dağılımını değiştirebilmektedir (Smeeding vd, 2001). Doğrudan gelir aktarımı, hedef bireylerin hemen yoksulluktan çıkmasını ve gelir uçurumunu kapatmayı sağlayabilirken, işgücü piyasasına olan dolaylı etkiler, ücretler, istihdam oranları ve genel gelir dağılımını değiştirebilmektedir (Kenworthy, 2011). Asgari geçim indirimi politikalarının yoksulluk ve gelir dağılımına olan etkileri konusunda elde edilen ampirik bulgular, politikaların tasarımına, cömertlik derecesine ve uygulanmış oldukları ulusal bağlama göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, geniş kapsamlı ve cömert asgari geçim indirimi politikalarına sahip olan

İskandinav ülkeleri, sürekli olarak düşük yoksulluk oranları ve nispeten eşit bir gelir dağılımı sergilemektedir (Kangas ve Palme, 2000). Bu veri, asgari geçim indirimi politikalarının yoksulluk ve gelir dağılımına olan etkilerini en üst düzeye çıkarmak için bu politikaların evrensel, yeterli ve basit olacak şekilde tasarlanması gerektiğini destekler niteliktedir (Kenworthy, 2011). Bununla birlikte, ABD ve Birleşik Krallık gibi daha hedef odaklı ve daha az cömert asgari geçim indirimi politikalarına sahip olan ülkeler daha yüksek yoksulluk oranları ve daha eşitsiz gelir dağılımları yaşamaktadır (OECD, 2021). Bu durum, politika yapımcıların asgari geçim indirimi politikalarını tasarlarken ve uygularken, bu politikaların yoksulluk azaltma ve gelir dağılımı hedeflerine ulaşmada etkili olmasını sağlamak için bu faktörleri göz önünde bulundurması gerektiğini göstermektedir.

Diğer taraftan asgari geçim indirimi politikalarının işgücü katılımını etkileyebileceği çeşitli teorik kanallar bulunmaktadır:

Gelir Etkisi: Alıcılar, tüketim düzeylerini azaltmadan daha az saat çalışabildikleri için, asgari geçim indiriminden kaynaklanan gelir artışı, işgücü arzını düşürebilmektedir (Heckman, 1974).

İkame Etkisi: Asgari geçim indiriminin yapısına göre, eğer çalışma ile sağlanan mali kazanç, asgari geçim indiriminin sağladığı faydadan daha az ise, alıcılar düşük çalışma motivasyonu ile karşı karşıya kalabilmektedir (Moffitt, 2002).

Katılım Maliyetleri: Asgari geçim indirimi, bireylerin eğitim, çocuk bakımı veya ulaşım hizmetlerine yatırım yapma olanaklarını artırabilmektedir. Ortaya çıkan bu durum işgücü katılımını teşvik edebilmektedir (Blank, 2002).

Asgari geçim indirimi uygulamalarının işgücüne katılım üzerindeki etkisi, ampirik verilere göre belirsiz olup, bu politikaların tasarımına ve cömertlik seviyesine bağlıdır. Örneğin, 1970'lerde ABD'de gerçekleştirilen Negatif Gelir Vergisi (NIT) deneylerinde, geniş kapsamlı Asgari geçim indirimi politikalarının bazı durumlarda işgücü katılımında azalmaya neden olduğu görülmüştür (Burtless ve Hausman, 1978). Diğer taraftan, ABD'deki Kazanılan/Kazanılmış Gelir Vergisi Kredisi'nin (EITC) uygulamaları, özellikle düşük gelirli bireyler ve tek ebeveynli aileler arasında işgücüne katılımı artırmıştır (Eissa ve Liebman, 1996). Bu ampirik

veriler, Asgari geçim indirimi politikalarının işgücü katılımına olan etkisinin, politikaların tasarımına ve cömertlik düzeyine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Potansiyel negatif etkileri minimize etmek için, politika yapıcılar, çalışma motivasyonlarını dahil ederek, Asgari geçim indirimi politikalarının tasarımına dikkat etmelidir (Moffitt, 2002). Ayrıca, politika yapıcılar tarafından çocuk bakımı veya ulaşım desteği gibi tamamlayıcı hizmetlerin sunulması, katılım maliyetlerini düşürmeye ve böylece işgücüne katılımı teşvik etmeye yardımcı olabilmektedir (Blank, 2002). Dolayısıyla, AGİ politikalarının tasarım ve uygulamasında dikkatli bir yaklaşım, bu politikaların hem yoksulluğu azaltma hem de işgücüne katılımı artırma potansiyelini maksimize etme fırsatı sunabilmektedir.

Diğer taraftan AGİ politikaların aile yapılarını da etkileyebildiği bilinmektedir.

Gelir Etkisi: Asgari geçim indirimi sağladığı ekonomik istikrar sayesinde, bireylerin aile oluşturma ve bu aileyi idame ettirme imkânlarını artırabilir; evlenme ya da birliktelik kurma gibi kararları etkileyebilmektedir (Becker, 1981).

Teşvik Edici Etki: Eğer birleştirilmiş gelirler, test edilmiş faydaların azalmasına yol açarsa, asgari geçim indirimi politikaları evlilik veya birlikte yaşama eğilimlerinde engelleyici olabilmektedir (Moffitt, 1998).

Zaman Yönetimi: Asgari geçim indirimi, bireylerin iş, çocuk bakımı ve ev işlerine ayırdığı zamanı etkileyebilir, bu da aile oluşturma ve ayrılma kararlarını doğrudan etkileyebilmektedir (Lundberg ve Pollak, 2007).

Asgari geçim indirimi politikalarının aile yapısı üzerindeki etkisi konusundaki ampirik bulgular karışık olup, bu etkiler politikanın tasarımına ve ne kadar cömert olduğuna bağlıdır. Bazı durumlarda, ABD'de görüldüğü gibi, gelir testine tabi olan faydaların düşük geliri bireyler arasında evlilikleri azalttığı ya da birlikte yaşamayı desteklediği bulunmuştur (Moffitt, 1998; Bitler ve ark., 2004). Ancak, 1970'lerde ABD'de yapılan Negatif Gelir Vergisi (NIT) deneylerinin değerlendirilmesi, asgari geçim indirimi politikalarının aile yapısı üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığını göstermiştir (Robins ve West, 1980). Ampirik kanıtlar, asgari geçim indirimi politikalarının aile yapısı üzerindeki etkisinin politikanın tasarımı ve cömertlik seviyesine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Aile oluşumu ve dağılımı

üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri en aza indirmek için, politika yapıcılar, evlilik üzerindeki mali yükü hafifletecek yardım yapılarını düzenlemeyi veya aileleri destekleyen politikalar sunmayı hedefleyebilirler.

Asgari geçim indiriminin ekonomideki bir diğer etkisi ise AGİ'nin otomatik stabilizatör olma işlevidir. Genellikle göz ardı edilen ancak hayati bir rol oynayan AGİ'nin otomatik stabilizatör olma durumu ekonomi politikalarını kendiliğinden belli bir düzenin içerisinde tutmayı başarabilmektedir. Bilindiği üzere otomatik stabilizatörler, ekonomik döngülerin zirve ve dip noktalarını hafifleten ve bu sayede ekonominin daha istikrarlı bir hale gelmesine yardımcı olan, ekonomi içerisinde doğal olarak bulunan mekanizmalardır. Ekonomideki enflasyonist ve deflasyonist hareketleri dengede tutabilme yetenekleri, otomatik stabilizatörlerin hiçbir yasal veya idari müdahaleye, ekonomik analize veya buna uygun finansal tedbirlere ihtiyaç duymadan hızlı bir şekilde çalışabilmelerini sağlamaktadır (Sen ve Kaya, 2013). Zira iktisadi durumlar, hükümet müdahalesi olmadan kamu harcamaları ve gelirlerinde konjonktürel dalgalanmalara yanıt olarak değişikliklere sebep olabilmekte ve bu durum otomatik stabilizatörlerin talep odaklı önlemlerden daha hızlı ve zamanında harekete geçmelerine olanak sağlamaktadır. Ancak, geniş kapsamlı resesyonlar ya da yüksek enflasyon dönemlerinde, özellikle esnek vergi sistemlerinin finansal dengesizliklere sebep olduğu dönemlerde, otomatik stabilizatörlerin etkisi azalabilmektedir (Tuncer, 2020).

Asgari geçim indirimi politikaları, aşağıdaki yollarla otomatik stabilizatör görevi görebilmektedir:

Ekonomik Döngülere Destek: Asgari geçim indirimi politikaları, ekonomik durgunluk dönemlerinde işsiz veya gelirleri düşen hanelere gelir desteği sunarak toplam talebin sürdürülmesine ve ekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulunabilmektedir (Chetty, 2012).

Otomatik Ayarlamalar: Asgari geçim indirimi politikaları, genellikle hükümet müdahalesine gerek duymadan ekonomik koşullara yanıt olarak fayda

seviyelerinin ve uygunluk kriterlerinin otomatik olarak ayarlanabilmesine olanak sağlamaktadır (Dolls vd., 2012).

Ampirik kanıtlar, asgari geçim indirimi politikalarının ekonomik dalgalanmalara karşı etkili otomatik stabilizatörler olabileceğini ortaya koymaktadır. Örneğin, ABD ve Avrupa'da işsizlik sigortası ve sosyal yardım programlarının, Büyük Durgunluk sırasında hanehalkı gelirlerini stabilize etmeye, toplam talep düşüşünü azaltmaya ve krizin ekonomiye olan etkisini hafifletmeye yardımcı olduğu görülmüştür (Moffitt, 2013; Dolls vd., 2012). Etkili bir tasarıma sahip asgari geçim indirimi politikalarının, ekonomik dalgalanmalara karşı otomatik stabilizatör olarak işlev görebileceğini gösteren ampirik kanıtlar vardır. Dengeleyici etkilerini en iyi şekilde kullanmak için, politika yapımcıların aşağıdaki tasarım özelliklerini göz önünde bulundurması gerekmektedir:

Yeterlilik: Asgari geçim indirimi yardımlarının, ekonomik durgunluk dönemlerinde etkili bir gelir desteği sağlayabilecek seviyede olmasının sağlanması (Chetty, 2012);

Duyarlılık: Asgari geçim indirimi politikalarının, enflasyona veya işsizlik oranlarına endeksli fayda seviyeleri gibi değişen ekonomik koşullara yanıt verebilen otomatik ayarlama mekanizmaları ile tasarlanması (Dolls vd., 2012);

Kapsam: Asgari geçim indirimi politikalarının uygunluk kriterlerinin genişletilerek, geleneksel gelir testi programlarına uygun olmayan ancak ekonomik dalgalanmalara karşı savunmasız olan daha geniş bir hane halkını kapsamalarının sağlanması (Moffitt, 2013).

Sonuç olarak, asgari geçim indirimi politikaları ekonomik dalgalanmalara karşı etkili otomatik stabilizatörler olabilmektedir. Ampirik kanıtlar, bu politikaların düzgün tasarlandığında ekonomik durgunluk ve istikrarsızlık dönemlerinde hane halklarının gelirlerini stabil hale getirebildiğini, toplam talebi koruyabildiğini ve ekonomiye olan genel etkiyi hafifletebildiğini göstermektedir. Bu etkileri en üst düzeye çıkarmak için, politikaların yeterli gelir desteği sağlayabilme, ekonomik koşullara duyarlı olma ve geniş kapsamlı olma özelliklerine sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle, politika yapımcıların bu tasarım özelliklerini dikkatlice

değerlendirmesi ve bu politikaları etkin bir şekilde uygulaması, ekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir rol oynayabilmektedir.

1.6.2. Vergi Muafiyeti ve İstisnası

Vergi kanunları yapılırken, iktisadi sebeplerin yanı sıra, vergi adaletinin tecelli etmesi amacıyla yer verilen muafiyet ve istisna hükümlerle ödeme gücü az bulunanların lehine kimi kolaylıklar sağlanabilmektedir. Muafiyet hükümleriyle vergi mükellefiyetinde sınırlama yapılarak, istisna hükümleriyle vergi hususunda sınırlamalar gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de vergi harcaması biçiminde algılanan vergi istisnasına, indirimleri ve muafiyeti alakalı bulunduğu vergi yasalarında yer verilmektedir. Fakat vergiyle alakalı olmadığı halde pek çok yasada, şahsi hedefine elverişli farklı vergi istisna, muafiyet ve indirimleri de yer almaktadır (Giray, 2002: 28-32).

Yasalar uyarınca vergi konusu bulunan gelirlerin değişiklik gösterecek biçimde kimi bireylerin veya kesimlerin vergi dışı tutulmasına vergi muafiyeti denilmektedir. Vergi istisnası ile mukayese edildiğinde ise, bu vergi hususunu belli bir düzeyde veya tümünden vergi içeriğinden ayrı tutmak gerekmektedir. Vergi muafiyeti ise, bu mükellefiyetleri vergiye tabii tutmayışıdır. Yasalar uyarınca vergi mükellefiyeti niteliklerine haiz bireylerin veya grupların kanunda belirtilen hükümler uyarınca vergi mükellefi kabul edilmemesine muafiyet denilmektedir. Ancak bireylerin vergi muafiyetine konusu olabilmesi için, yasalarda belirtilen niteliklere haiz olması gerekir. Değişik nedenlerden tatbik edilen vergi istisnaları, objektif ve sübjektif manada türlü alanlarda uygulanmaktadır. Özetle, genel açıdan toplumsal yararı yüksek olan alanlar vergi istisnası uygulamasından yararlanabilmektedir. Vergi istisnasının uygulandığı dönemlerde vergilendirmenin bütünlüğünü riske uğratması KDV usulüne zıt yapıdadır. O nedenle ilgili kanunlarda istisnalara mühim yer verilmiştir.

1.6.3. Ayırma İlkesi

Vergilemede ödeme gücü prensibinin gerçekleştirilmesi amacıyla asgari geçim indirimi ve artan oranlılık yanında kullanılan diğer önemli bir teknik de ayırma ilkesidir. Bu ilke yükümlülerin ödeme güçlerinin kavranmasında uygulanan diğer iki tekniğin eksikliğini tamamlamaktadır. Mutlak şekilde tarafsız bir vergileme uygulaması imkânsız olduğuna göre, her vergi, belli mükellef gruplarında farklı yükler oluşturacaktır. Bu bağlamda her vergi mükellefler arasında bir ayırma yol açmaktadır. Ancak burada konu edilen ayırma ilkesi ile ifade edilen husus, bu şekilde tesadüfi olarak yaratılmış olan farklar değil, bilinçli ve planlı bir şekilde uygulanan “ayırma”dır. Örneğin, özel indirim ile ücret geliri elde edenleri koruyucu nitelikteki pek çok tazminat ve yardımın vergi konusu dışında tutulması, ayırma ilkesinin gelir vergisi sistemimizdeki uygulanış şekillerinden bazılarıdır (Saraçoğlu, 2016: 43-45).

Ayırma ilkesi, bireylerin elde ettikleri gelirin tutarı aynı olsa da onu oluşturan öğelerin farklı olması durumunda ifade edeceği vergi ödeme gücünün farklı olacağı düşüncesine dayanmaktadır. Gerçekten de tutarları aynı olsa bile, kaynakları farklı olan gelirler aynı miktarda ödeme gücü oluşturmamaktadır. Yükümlünün ödeme gücü hem onların gelir seviyesine hem ailevi ve kişisel durumlarına hem de gelirin elde edildiği kaynakların bileşimine bağlı bulunmaktadır.

Gelir, emek, sermaye ya da her ikisinin bileşimiyle oluşmaktadır. Geliri oluşturan kaynağın vergi ödeme gücü açısından farklı olması nedeniyle, ayırma ilkesine göre farklı vergilendirme işlemi yapılmaktadır. Vergi oranlarının farklılaştırılması yoluna gidilmediği hallerde bile vergilemeye ilişkin terminolojide, genellikle bu ayırma yer verilmektedir. Gelir Vergisi Kanunumuzda da emek gelirleri için kazanç, sermaye gelirleri için irat kavramı kullanılırken, İngilizce’de ise ticari kazanç, zirai kazanç ve serbest meslek kazançları için (earned income) kazanılmış gelir kavramı kullanılırken, menkul ve gayrimenkul sermaye iratları için (unearned income) kazanılmamış gelir kavramı kullanılmakta ve kazanılmış gelir ile diğer gelir unsurlarına kazanılmış gelir lehine farklı şekilde vergi uygulaması yapılmaktadır.

Eşit vergilendirmeyi sağlamak için gelir kaynağına göre farklı vergi oranları uygulanmalıdır. Bu düşünceye göre emek geliri garanti altına alınmalıdır. Bu nedenle, emek geliri, sermaye gelirinden daha düşük oranda vergilendirilmelidir. Vergi eşitliğinin tesis edilebilmesi ve bireylerin gerçek borç ödeme gücünün anlaşılabilmesi için farklı dayanıklılıktaki emek ve sermaye gelirlerinin farklı şekilde vergilendirilmesi gerekmektedir. Gelir kompozisyonuna ek olarak, bir kişinin sosyal statüsü de dikkate alınır (Karacan, 2019).

1.6.4. Ödeme Gücüne Ulaşmada Kullanılan Diğer Tekniklerin Değerlendirilmesi

Türk vergi sisteminde mali güce göre vergilendirme anayasal bir prensip biçiminde bulunmasına rağmen mali güce erişmede hangi tekniklerin uygulamaya konulacağı izah edilmemiştir. Anayasa Mahkemesi'nin 06.07.1995 tarih, E.1995/6, K.1995/29 sayılı kararında mali gücün saptanması amacıyla asgari geçim indirimi, artan oranlı vergilendirme, sermaye iratlarının ücretlere göre farklı vergilendirilmesi tekniklerinin uygulamaya konduğunun altı çizilmiştir (Gökçay, 2017: 115-118).

Türk vergi sistemi dahilinde mali güce erişim açısından, asgari geçim indirimi, artan oranlılık ve ayırma prensibi tekniklerinin kullanıldığını iddia etmek olasıdır. Bu 3 tekniğin haricinde mali güce erişmede; toplumsal amaçlı muafiyet, istisna ve vergi indirimleri; servetin vergilendirilmesi ve zaruri tüketim ürünlerinin düşük nispette lüks tüketim ürünlerinin ise yüksek nispette vergilendirilmesi teknikleri de ilave edilebilir (Aydoğan, 2017: 38-43).

Vergi oranı, mükellefin servet ya da gelirin tarhiyata tabi olacak yüzdesi anlamına gelmektedir. Verginin hesap edilmesi esnasında vergi oranı matraha yönelik uygulanır. Vergilemede artan oranlılık, vergi matrahının yükselmesiyle / düşmesiyle beraber tatbik edilecek vergi oranının da yükselmesini / düşmesini tanımlar. Matrah tutarı yükseldikçe tatbik edilecek vergi oranının da yükselmesi, vergilemenin mali güçle orantılı biçimde gerçekleşmesini mümkün kılmaktadır.

Buna göre mali gücü yüksek düzeyde olanlardan daha yüksek tutarda vergi tahsil edilmektedir. Artan oranlılık; sınıf usulü, dilim usulü, gizli ve tersine artan oranlılık olarak 4 şekilde tatbik edilebilmektedir. Sınıf usulü, artan oranlılıkta matrah dilimlerinin farklı hale gelmesiyle birlikte vergi oranı değişime uğramaktadır. Söz konusu yöntemde gelirin var olduğu matrah diliminin artması durumunda tatbik edilecek vergi oranı da yükselmektedir. Matrahın sınıf değiştirmesi durumunda yeni vergi oranı bütün matraha tatbik edilmektedir (Yüksel, 2017: 33-36).

Dilim usulü, artan oranlılıkta vergi matrahı dilimlere bölünmekte ve öngörülen vergi oranları bu dilimlere tatbik edilmektedir. Öngörülüş olan tüm dilimlere tatbik edilecek vergi oranları yükselme eğilimine sahip olmaktadır (Akçay ve Buluş, 2022: 97-99).

Gizli artan oranlılık, bir tarifeden çok vergiden indirim metodudur. Gizli artan oranlı vergi matrahından gerçekleştirilen indirimler sonucunda kişilerin vergi dilimlerinin farklı hale gelmesi durumunda gündeme gelmektedir. Söz konusu metotta düz oranlı tarife tatbik edilmekte olup, gerçekleştirilen indirim ya da eklemeler sonucunda bireylerin vergi yükü farklılaşmaktadır (Ayas, 2010).

Tersine artan oranlılık da tıpkı gizli artan oranlılığa benzer biçimde bir vergi tarifesi olmayıp, bilhassa tüketim üstünden tahsil edilen vergilerde bulunmakta ve bireyin gelir seviyesinin yükselmesiyle vergi yükünün düşmesi biçiminde belirmektedir. Bilhassa tüketim üstünden tahsil edilen vergilerde, düşük gelir seviyesinde olan bireylerin tüketim eğilimlerinin yüksek bulunması nedeniyle verdikleri vergilerin gelirlerine nispeten yüksek bulunması olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntemde mali güç ve ödenecek vergi arasında bir ilişki mevcut değildir (Mercan, 2006).

Sonuç olarak, Türk vergi sistemi, mali gücü belirlemek ve vergilendirme prensiplerini uygulamak için çeşitli teknikler kullanmaktadır. Bunlar arasında asgari geçim indirimi, artan oranlılık, ayırma prensibi, toplumsal amaçlı muafiyetler, istisnalar ve vergi indirimleri, servetin vergilendirilmesi ve lüks ürünler üzerindeki yüksek vergilendirme bulunmaktadır. Ayrıca, artan oranlılık teknikleri ile vergi matrahının yükselmesi veya düşmesi durumunda uygulanacak vergi

oranının değişiklik göstermesi sağlanmaktadır. Farklı artan oranlılık uygulamaları ile - sınıf usulü, dilim usulü, gizli ve tersine artan oranlılık - her bireyin mali gücüne uygun bir vergi yükü taşıması hedeflenmektedir. Ancak, bu tekniklerin tam olarak mali güce erişim sağladığını iddia etmek zor olabilir. Vergilendirme sistemi, gelir dağılımını dikkate alan ve mali gücü doğru bir şekilde belirleyebilen daha karmaşık ve incelikli yaklaşımlara ihtiyaç duyar. Dolayısıyla, Türk vergi sisteminin adaletli ve etkin bir şekilde mali güce erişebilmesi için bu tekniklerin sürekli gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

2. BÖLÜM

TÜRK VERGİ SİSTEMİ VE DİĞER SEÇİLMİŞ ÜLKELER ARASINDA ASGARI GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Toplumun gereksinimlerini görmezden gelerek yalnızca finansal yapıyı dikkate alan bir devletin vergilendirme gerçekleştirmesi, sosyal devlet niteliği ile bağlaşmamaktadır. Hayatın sürdüğü bir toplumun asgari gereksinimlerine yanıt verecek seviyedeki gelirlerinin vergilendirilmemesi ise sosyal devlet tanımı ve hümanist fikir yapısının bir yansımasıdır. Zıt yöndeki haller bireylerin hayatlarını sürdürebilmelerini imkânsızlaştıracak ve neticede devletin mevcudiyet sebeplerini yok edebilecektir. Asgari ücret, bireylerin geçimlerini sağlama hususundaki gereksinimlerin temel alınarak saptandığı, böylece bireylerin gereksinimlerinin asgari seviyede giderilebilmesi açısından saptanan bir alt sınır niteliğinde ifade edilmektedir. Söz konusu ücret, vergilendirilmeyecek ücret limiti olma özelliğiyle asgari geçim ücreti biçimine tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, asgari geçim indirimi (AGİ) açısından dayanak olabilecek miktar, asgari ücret olarak saptanmıştır (Çiçek, 2018: 20-26).

Ödeme gücü ilkesinin uygulanması aşamasında AGİ'nin saptanması, vergilemede dikey yönlü adaletin tesisi bakımından çok mühim bir rol yüklenmektedir. AGİ miktarının çıkış noktası olacak ücret düzeyinin saptanmasında, bireylerin psikososyal mevcudiyet gereklerinin de göz ardı edilmemesi mühimdir (Bosnalı, 2000).

1950'lerde Türkiye'de mevzuattaki konumuna sahip olmaya başlayan, fakat 1960'ların sonlarında uygulanmaya başlanan AGİ hususunda dönemler boyunca değişik hesaplama yöntemleri izlenmişse de hükümetler saptanan AGİ tutarlarını yükseltmeye uğraşmamıştır (Korkmaz, 2001:282).

Vergilendirme aşamasında tüm bireylerden finansal güçleri nispetinde vergi tahsil etmek, sosyal devlet kavramının ana dayanaklarından biridir. Bunu yaparken sosyal devlet prensibi uyarınca bireylerin ailelerinin ve kendilerinin geçimini asgari seviyede devam ettirebilmesi açısından zaruri olan gelirin vergilendirilmemesi gereklidir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK) m. 32 uyarınca 01/01/2008'den başlayarak edinilecek gelirlere tatbik etmek üzere 04/04/2007 tarih ve 5615 sayılı Kanun'un m.2 uyarınca farklılaştırılmış ve ücretliler için AGİ düzenlemesi yapılmıştır. 193 sayılı GVK m.32 uyarınca AGİ ücretin gerçek usule göre vergilendirilmesi sırasında uygulamaya konmaktadır. AGİ;

“Ücretin elde edildiği takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgari ücretin yıllık brüt tutarının; mükellefin kendisi için %50'si, çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için %10'u, çocukların her biri için ayrı ayrı olmak üzere; ilk iki çocuk için %7,5, üçüncü çocuk için %10, diğer çocuklar için %5'idir. Gelirin kısmi döneme dâhil olması durumunda, ay kesirleri tam ay sayılmak suretiyle bu süreye karşılık gelen indirim miktarları esas kabul edilir. AGİ, belirlenen miktar ile m.103'deki gelir vergisi tarifesinin ilk gelir dilimine tatbik edilen oranın çarpılmasıyla hesaplanan tutarın, hesaplanan vergiden mahsup edilmesi suretiyle uygulanır. Mahsup edilecek bölümün yüksek olması durumunda iade gerçekleştirilmez”

şeklinde açıklanmıştır. Bununla birlikte AGİ'nin tatbik edilme sürecinde değişik yöntemler kullanılmaktadır. Söz konusu yöntemlerden ilki AGİ tutarının mükellefin gelirinden indirilmesi yöntemidir. Matrahtan indirim yöntemi ismiyle de anılan söz konusu yöntem çağımızda en fazla tatbik edilen yöntemdir. İkincisi, vergiden indirim sistemi olarak bilinir, öncelikle yükümlünün vergilendirilebilir geliri üstünden vergi tarifesine uygun biçimde vergi hesaplanıp ardından AGİ miktarına karşılık gelen vergi mahsup edilerek mükelleften tahsil edilmesi icap eden vergiye erişilmektedir. Üçüncüsü ise, bölme (katsayı) olarak bilinir ve aile toplam gelirin aile fertlerinin sayısına bölünmek suretiyle vergilendirilmesini ve dolayısıyla aile gelirlerinin artan oranlı tarifelerin üst gelir dilimlerine dâhil olmasına ve böylece yüksek oranda vergilendirilmesine mani olunmasını hedefleyen bir yöntemdir (Kaplan, 2012: 369).

Türkiye'deki vergi sistemi, mali güce göre vergilendirme ilkesi çerçevesinde işlemektedir. Bunun yanında, asgari geçim indirimi, artan oranlılık ve ayırma prensibi gibi teknikler ile bu sistemin daha adil ve dengeli bir şekilde yürütülmesi amaçlanmaktadır. Bu teknikler, bireylerin gelir ve servet düzeyine bağlı olarak belirlenen vergi miktarlarını düzenlemekte ve böylece toplumun farklı kesimlerine farklı vergi yükümlülükleri getirmektedir. Yüksek gelirlili bireylerden daha fazla, düşük gelirlili bireylerden ise daha az vergi alınmasını sağlamaktadır. Bunun yanında, AGİ uygulamasıyla, bireylerin ve ailelerin geçimini sağlaması adına gerekli olan asgari gelirin vergilendirilmemesi sağlanmaktadır. Böylece, sosyal devlet ilkesi gereğince, vergilendirme sistemi, bireylerin yaşam standartlarını koruyacak ve toplumun farklı kesimleri arasında ekonomik adaleti sağlayacak şekilde düzenlenmektedir. Ancak, bu sistemin etkin ve adil bir şekilde işleyebilmesi için sürekli bir denetim ve düzenleme gerektirmektedir. Türkiye'deki vergi sistemi, bu dengeyi koruyarak, sosyal devlet prensiplerine uygun bir şekilde işlemeye devam etmek zorundadır.

2.1. TÜRKİYE'DE ASGARI GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye'deki Asgari Geçim İndirimi (AGİ) uygulaması, 1950 yılında yürürlüğe giren 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK) ile ilk defa hayata geçirilmiştir. Bu kanundan önce, ücret ve maaş kazanan bireylerden kazanç vergisi gibi vergilerin tahsili sırasında uygulanan bazı indirimler olmuştur. Ancak, bu indirimler, AGİ'nin tanımıyla tam olarak örtüşmemektedir (Bozdoğan vd., 2012: 128-133).

5421 sayılı GVK, AGİ'nin belirlenmesinde, evli olmayan mükellefler, çocuksuz çiftler, 1-2 çocuk sahibi aileler, 3-4 çocuk sahibi aileler ve 4'ten fazla çocuğa sahip aileler için ayrı standartları getirmiştir. 1957 yılında 6908 sayılı Kanun ile AGİ oranları %50 artırılmıştır. 1960 yılında 193 sayılı Kanun ile düzenlenen AGİ oranları, bütçe imkânları sebebiyle iki defa ertelenmiştir. 1968 yılından itibaren, evli olmayan mükellefler, eşler ve her çocuk için ayrı ayrı uygulanmaya başlanmıştır (Yolvermez, 2020: 2441-2449).

1968 yılında çıkan 980 sayılı Kanun ile AGİ miktarlarının sebep olacağı gelir kaybını azaltma amacıyla, matrahtan indirim sistemi terkedilip yerine vergiden indirim sistemi getirilmiştir. 1 Ocak 1981 tarihinden itibaren AGİ miktarları, 2361 sayılı Kanun ile "temel indirim" adı altında yeniden belirlenmiştir. Bu tarihten itibaren AGİ, evli olmayan mükellefler, eşler ve her bir çocuk için günlük, aylık ve yıllık bazda hesaplanmıştır. Ancak, daha önce 5 çocuğa kadar uygulanan AGİ, 2361 sayılı Kanun ile 3 çocukla sınırlandırılmıştır. AGİ'nin sembolik ve yetersiz düzeyde uygulanmasına yönelik eleştiriler 1977 yılında artmıştır. AGİ miktarlarının enflasyonla birlikte zaman içinde düştüğü görülürken, 1 Ocak 1986'dan itibaren 3239 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler sonucunda bu uygulama sonlandırılmıştır. Bu tarihten itibaren, vergi mükellefleri açısından AGİ uygulaması kaldırılmıştır (Tekeli, 2010).

Vergi uygulamalarının tarihine bakıldığında, anayasaların, bireyleri devlet karşısında korumak için oluşturulduğu görülmektedir. Bu durum, vergi uygulamaları için de geçerlidir. Hükümetin, vergileme konusunda kişisel hakların ihlal edebilecek değişiklikler yapmasını engellemek anayasalar yoluyla mümkün olmaktadır (Mutlu, 2009:105).

Tarihsel süreçte, vergi adaletinin sağlanması amacıyla yasal yollarla belirlenen kuralların eşit ve gerçekçi şekilde uygulanması esas olmuştur. Vergi yasaları, bu eşitliği sağlama amacını taşımaktadır. Ödeme gücüne orantılı vergileme, AGİ ve diğer yöntemlerle bazı ülkelerin anayasalarına dâhil edilmiş ve bağlayıcı hale gelmiştir (Yeğen, 2022: 173-178).

Daimi ve düzenli bir vergi sisteminin bulunmadığı Osmanlı döneminde, devletin bir vergi devleti olmaması nedeniyle, vergi gelirleri geri plana atılmıştır. En yüksek gelir artışı, gümrük vergilerinde belirlenecek artışlara dayalı olmuştur. Ancak, kapitülasyonlar sebebiyle, gümrük vergileri ile gelir artışı başarılamamıştır (Bay ve İnneci, 2017: 196-201).

Çağdaş Türkiye'de gelirlerin vergilendirilmesi, 1926'da yürürlüğe giren 755 sayılı Kazanç Vergisi Kanunu ile başlamıştır. Bu kanunda birçok değişiklik yapılarak, 1949 yılına kadar uygulamada kalmıştır. Çağdaş bir vergi sistemi oluşturmak

amacıyla 1949'da bir vergi reformu gerçekleştirilmiştir. Bu reformla birlikte, vergi sistemi 5421 sayılı GVK ile birlikte modernleştirilmiştir (Peran ve Gümüş, 2017: 185-192).

Türkiye'de Asgari Geçim İndirimi (AGİ) ilk olarak "genel indirim" adı altında 1986 yılına kadar uygulanmış, 3239 sayılı Kanun'un 04/12/1985 tarihli yürürlüğü ile 1987'de sonlandırılmıştır. Bundan sonra Türk Vergi Sistemi içerisinde, yalnızca ücret gelirleri üzerinden özel gider indirimi uygulamaları başlatılmıştır. 5615 sayılı Kanun ile 2008 yılından itibaren AGİ sistemi tekrar hayata geçirilmiştir (Yılmaz, 2006: 241-245).

AGİ'nin ilk uygulandığı dönemlerde belirlenen miktarlar gerçeği yansıtmış ve TVS içerisinde büyük bir başarı kazanmıştır. Ancak, bu miktarların zamanla artan fiyatları takip edememesi nedeniyle başarı seviyesi düşmüştür. AGİ'nin ülke ekonomisindeki değişikliklere uygun olarak güncellenmesi, gelir vergisinde vergi adaletinin sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

1950 yılından önce, Kazanç, Muvazene ve İktisadi Buhran adıyla tahsil edilen vergiler, zaman içinde devletin artan harcamalarını karşılamada yetersiz kalmıştır. İktisadi ve toplumsal gelişim için artan kaynak ihtiyacı nedeniyle, 1950'de Alman vergi yasalarından yararlanılarak 5421 sayılı Kanun ile yeni bir vergi sistemi oluşturulmuş ve Türkiye'deki AGİ uygulamaları başlatılmıştır (Saraçoğlu, 2009: 131-136).

Çalışanların yaşam maliyetlerini karşılamak için gereken miktar, ailevi durumları da dikkate alınarak vergi dışında tutulmuş ve gerçek ödeme gücüne ulaşılmaya çalışılmıştır. 1950 yılında yürürlüğe giren ve 5421 sayılı GVK m.32 uyarınca belirlenen vergi muafiyeti limitleri, bekârlar için yıllık 540 TL, çocuksuz evli bireyler için yıllık 900 TL, 1-2 çocuklu bireyler için yıllık 1.080 TL, 3-4 çocuklu bireyler için yıllık 1.260 TL ve 4'ten fazla çocuğu olanlar için yıllık 1.440 TL olarak belirlenmiştir.

Bu kanunla birlikte, TVS'deki AGİ uygulamasında yükümlüler; bekâr çalışanlar, çocuksuz evli çalışanlar, 1-2 çocuklu evli çalışanlar, 3-4 çocuklu evli çalışanlar ve 4'ten fazla çocuklu evli çalışanlar olmak üzere 5 farklı gruba ayrılmıştır.

1957 yılında yürürlüğe giren 6908 sayılı GVK'nin m.32 ve m.89'un değiştirilmesiyle, bekârlar için yıllık muafiyet limiti 810 TL, çocuksuz evli bireyler için 1.350 TL, 1-2 çocuklu bireyler için 1.620 TL, 3-4 çocuklu bireyler için 1.890 TL ve 4'ten fazla çocuklu bireyler için 2.160 TL olarak belirlenmiştir.

TVS'de AGİ, 1950-1968 yılları arasında matrahtan indirim yöntemi ile uygulanmıştır. 1968'de yapılan değişiklikle, 1968-1980 döneminde AGİ üzerinden hesaplanan verginin, yükümlünün vergisine mahsup edilmesi ilkesi uygulanmaya başlanmıştır. Yükümlü açısından en avantajlı olan matrahtan indirim sistemi, bu nedenle AGİ'nin en uygun sistemi olarak kabul edilmiştir (Akdoğan, 2005: 207-2017).

1960 yılından sonra, TVS'yi daha verimli ve aktif hale getirmek için çeşitli çalışmalar yapılmış ve yeni önlemler alınmıştır. Vergi sistemi, finansal olmayan hedeflere ulaşmak için kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, yapılan bu çalışmalar başarılı sonuçlar vermemiştir. 1970'lerde ortaya çıkan ve 1980 başlarına kadar süren ekonomik ve politik istikrarsızlıklar, dönemin koşulları göz önüne alındığında, alınan önlemlerin yetersiz kaldığını göstermiştir (Uğurlu, 2019: 181-184).

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK) uyarınca Asgari Geçim İndirimi (AGİ) oranları, 1961'de yürürlüğe girdiği zaman yükseltilmiştir. Ancak, mali imkânların yetersizliği sebebiyle bu uygulama iki defa ertelenmiştir. Söz konusu uygulama, 28.12.1967 tarihli ve 980 sayılı Kanun ile yürürlüğe girdi ve 1968 yılında uygulanmaya başlandı. Bu kanuna göre, 193 sayılı GVK'nın 31. maddesinde belirtilen indirim oranları yıllık olarak değiştirilmiştir; evli olmayan çalışanlar için 1.800 TL, çocuksuz evli çalışanlar için 2.880 TL, 1 çocuklu evli çalışanlar için 3.600 TL, 2 çocuklu evli çalışanlar için 4.320 TL, 3 çocuklu evli çalışanlar için 5.040 TL, 4 çocuklu evli çalışanlar için 5.760 TL ve 5 çocuklu evli çalışanlar için 6.480 TL şeklinde belirlenmiştir.

1963'te Türkiye'de planlı döneme başlanmıştır. Bu dönem boyunca ekonomik faaliyetler hızla gelişmiş, gelir seviyesinin adil bir şekilde dağıtılması sağlanmış, kaynaklardan en uygun biçimde yararlanılmış ve yatırımlar belirlenen hedeflere

uygun olarak hayata geçirilmiştir. 1970-1980 yılları arasında enflasyon Türkiye'de oldukça yüksek seviyelere ulaşmıştır. Bu durum, toplumsal sınıflar arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğini artırmış ve vergileme sistemine çeşitli sorunlar getirmiştir. 1974'ten 1980'e kadar sürekli artan enflasyon oranı, vergi tarifelerinin, muafiyet ve istisna miktarlarının ve AGİ oranlarının önemini kaybetmiştir. Vergi sistemindeki sorunlar ve iç politik çekişmeler vergi problemlerinin önemini azaltmıştır.

1980 öncesi dönemde yaşanan enflasyon, vergi mükelleflerinin vergi yükünü artırmıştır ve bazı mükelleflerin zarar görmesine neden olmuştur. Gelir vergisi mükelleflerinin, enflasyonla birlikte karşılaştıkları bu olumsuz durum, Türkiye Vergi Sistemi'nde (TVS) gelir vergisinin önemini artırmıştır. TVS'nin temelini oluşturan gelir vergisi, yükselen enflasyon etkisiyle önemli ölçüde bozulmuştur.

1980 öncesi yıllarda TVS'de, hedeflere uygun bir vergi sistemi oluşturulamamıştır. Sanayileşme sürecinin son aşamasının gerçekleştirildiği ülkelerde uygulanan vergi sistemlerini, Türkiye'de sanayileşme tamamlanmadan uygulamak olumlu sonuçlar vermemiştir. Sanayileşme tamamlanmış ülkelerin vergi sistemlerini uygulama imkânları, sanayileşme ilerledikçe artmıştır. Sanayileşmeyi tamamlamadan, sanayileşmiş ülkelerin vergi sistemlerini uygulama çabaları birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Vergi yönetim yapısı Fransa'dan, vergi sistemi ise Almanya'dan alınmıştır, etkin ve üretken bir şekilde çalışması için zaman içinde birçok düzenleme yapmak zorunda kalınmıştır.

TVS, 1980 yılından sonra vergilendirme anlayışı açısından İngiltere'ye benzemeye başlamıştır. Piyasa ekonomisinin işleyişi için Türkiye'de, İngiltere'deki gibi harcamalar üzerindeki vergi yükü artırılıp, gelirler üzerindeki vergi yükü azaltılmıştır. Bu uygulama, Türkiye'nin AB'ye üyelik çabalarını etkilemiştir. Ancak, bu tür anlayış değişikliklerinin toplumlarda hızla uygulanması zor olduğundan, adil ve eşitlikçi bir vergilendirme yaklaşımının hızla gelişmesi pek mümkün olmamıştır (Gerçek, 2005: 158-163).

1980'den sonra TVS'deki belirgin bir faktör, vergilendirme yetkisinin önceki dönemlere kıyasla daha kolay kullanılabilir hale gelmesi ve vergi kanunlarını

uygulama konusunda yönetimlere kolaylık sağlayarak TVS'yi geliştirme çabalarının artmasıdır (Güngör ve Aydın, 2011: 72-75).

Asgari Geçim İndirimi (AGİ), 1980'deki değişiklikler öncesinde aynı isim altında uygulanmıştır. 1980'lerin sonunda gelir vergisinde geniş kapsamlı bir değişiklik yapılmıştır. 1 Ocak 1981 tarih ve 2361 sayılı Kanun ile AGİ'nin herhangi bir ülkede normal geçim için gerekli tutarı karşılamak gibi bir amacı olmadığı, indirimin daha çok sosyal ve psikolojik etkilerinden dolayı vergi kanunlarında var olmaya devam ettiği ve bu sebeple AGİ'nin adının "genel indirim" olarak değiştirildiği belirtilmiştir (Çalcalı, 2012: 37-42).

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 31. maddesi uyarınca belirlenen indirim tutarlarına bakıldığında, bu indirimlerin normal geçim ihtiyaçlarını karşılayacak tutarda olmadığı görülmüştür. Genel indirimin var olmasının sebepleri tamamen toplumsal ve psikolojiktir. 24.12.1980 tarihinde yürürlüğe giren 2361 sayılı Kanun ile "AGİ" adı "indirimler" olarak değiştirilmiştir. Bu kanun maddesinde, "genel indirim", "özel indirim" ve "engelli indirim" olmak üzere üç indirim uygulaması belirlenmiş ve 1981'de indirim oranları artırılmıştır (Yaraşlı, 2005: 23-25).

GVK m.31'de yazılı olan tam yükümlülüğe tabi çalışan gerçek bireylerin faydalanacağı indirim hadleri senelik olarak şöyledir;

i. Genel İndirim; evli olmayanlar 7.200 TL, evli olanlar 12.600 TL, tek çocuklular 14.400 TL, 2 çocuklu evli çalışanlar 16.200 TL, 3 çocuklular 18.000 TL. Genel indirim ile ailenin çocuk sayısı limiti 3'e çekilmiştir. 3 çocuktan fazla çocuk sahibi olan çalışan yükümlülerin istifade edebileceği indirim tutarı 3 çocuklu yükümlüler ile aynı olmuştur.

ii. Özel İndirim; yılda 54.000 TL ilave indirim yapılmıştır, her iki eşin de ücret kazanıyor olması durumunda genel indirimden faydalanmayan eşin gerçek ücretinden yapılacak özel indirim yılda 27.000 TL olmuştur.

iii. Engelli İndirimi; asgari %70 çalışma gücü kaybı bulunanlar 1. derece engelli, asgari %40 kaybı bulunanlar 2. derece engelli olarak saptanmıştır. Engelli indirimi

ailenin reisi için belirlenen özel indirim miktarının; 1. derece engellilere 1.5 misli, 2. derece engellilere ise ½ mislidir.”

Engelli dereceleri açısından saptanacak olan indirimler, genel ve özel indirim toplamına katılarak çalışanın miktarından indirilir. Engellilik dereceleri ile alakalı iş ve işlemler; Maliye Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile beraberce düzenlenen yönetmelik sayesinde yoluyla saptanırlar.

Genel İndirim, AGİ'ye benzeyen bir uygulama biçiminde öne çıkmaktadır. Fakat söz konusu uygulama, 04/12/1985'de yürürlüğe giren 3239 sayılı Kanun uyarınca 1987'den itibaren sonlandırılmıştır. Ardından TVS'de yalnızca ücret gelirlerine tatbik edilmek üzere özel gider indirimi uygulaması sürdürülmüştür.

Özel indirim uygulaması, ücretlilerin gelirlerinin muhafazası için yalnızca ücretliler açısından tasarlanmış bir uygulamadır. Edindikleri gelir tipi ücret biçiminde olmayanlar özel indirimden faydalanamazlar. Ücretlerinin yanı sıra farklı gelirleri bulunanlar, ücret gelirinden ötürü özel indirimden faydalanabilirler. Özel indirim, gelir faktörüne değil, gelir kazanana dayalı olduğundan çalışanın birden fazla faaliyetten ücret edinmesi halinde, özel indirim söz konusu ücretlerden en yüksek olanı üzerine tatbik edilmektedir. Aynı birey, birden fazla yerden edindiği ücreti vesilesiyle özel indirimden bir kereden fazla faydalanamamaktadır (Saraçoğlu, 2001:62-63).

Aylık ücret kazanarak senenin belirli aylarında çalışan birey, çalışma süresi dikkate alınarak hesap edilen tutarda özel indirimden yararlanmaktadır. Dar kapsamlı vergi yükümlülüğüne tabi bireylerin gelirlerine özel indirim tatbik edilmez. Tam yükümlülüğüne tabi bireylere özel indirim tatbik edilir. Bakanlar Kurulu, özel indirim miktarını asgari ücret düzeyine yükseltmeye yetkili olmuştur.

24.04.2003'de yürürlüğe giren 4842 sayılı GVK'nda bulunan ücretlere dair özel indirim uygulaması 2004'de sonlandırılmıştır. Engelli indiriminin tatbiki ise sürdürülmüştür.

1 Ocak 2004'ten başlayarak, ücretli çalışanlara aylık 45.000.000 TL tutarında tatbik edilen özel indirim tünden sonlandırılmıştır. 2003'te tatbik edilen 45.000.000 TL özel indirim yoluyla ücretli çalışanlardan aylık 6.900.000 TL daha düşük az vergi tahsil ediliyordu. Her geçen sene yükseltelen özel indirim tutarı 1 Ocak 2004'ten başlayarak yükseltilmemiş, 4842 sayılı kanun uyarınca tünden sonlandırılmıştır. Böylece ücretli çalışanlardan tahsil edilecek vergi tutarı 2004 yılında 6.900.000 TL yükseltilmiştir.

Özel indirimin sonlandırılmasını takiben ortaya çıkan boşluğun giderilmesi ve reaksiyonlara yanıt verebilmek için de 1 Ocak 2004'te ücretli çalışanlara vergi iadesi uygulaması gerçekleştirilmiştir. 24.12.2004 tarihinde 255 Seri No.'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği'nde, 4842 sayılı Kanun uyarınca GVK 'da gerçekleştirilen değişiklikle ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde özel indirim tatbiki sonlandırılarak, yerine vergi iadesi uygulaması getirilmiştir. Söz konusu tebliğ uyarınca GVK'nin mükerrer m.121'de bulunan ücretli çalışanlara yönelik vergi indirimine dair düzenleme şöyledir: "Gerçek ücretlerin vergilendirilmesinde, yükümlünün kendisi, eşi ve çocukları ile alakalı eğitim, sağlık, gıda, giyim ve ikamet edilen konuta ait kira giderlerinin toplamının yıllık bazda;3.000.000.000 TL'lik kısmı için %8, 6.000.000.000 TL'lik kısım bakımından 3.000.000.000 TL'lik kısmı için %8, diğer 3.000.000.000 TL'lik kısmı için %6, 6.000.000.000 TL'yi aşan gelirlerde, 6.000.000.000 TL'lik kısmı için %7, kalan tutar için %4 yükümlünün gelecek yıldaki gelir vergisi tutarından düşülür ya da işverenler aracılığı ile kendisine nakden ödenir."

Giderlerin ülke dâhilinde gerçekleşmesi, vergi yükümlülüğü olan birey ya da kurumlardan elde edilen belgeler ile tevsik edilmesi ve işlemlere dair kanıtlayıcı belgelerin işverene teslim edilmesi gereklidir. Bu harcama tutarı, mahsup hakkı elde edilen miktarın hesap edilmesinde vergi matrahının toplamını aşamaz.

Ücretlilerin harcama belgelerinin işverene ibrazı, beyanı ve verginin mahsubu ya da iadesine dair süreleri saptama, iadeyi nakit olarak ya da mahsuben gerçekleştirme, uygulamanın usul ve esaslarını ortaya koyma hususlarında Maliye Bakanlığı yetki sahibidir. Vergi indirimi uygulamasından faydalanma hakkı bulunanlar ücretleri gerçek usulde vergilendirilen ücretli çalışanlardır. Ücretleri

diğer ücret kapsamında vergilendirilen hizmet erbabı ile gelir vergisine tabi öteki gelir faktörlerini edinenlerin vergi indirimi uygulamasından faydalanma hakları mevcut değildir. Ücretleri gerçek usulde vergilendirilenler, ücret haricindeki gelir faktörleri için vergi indirimi uygulamasından faydalanamazlar.

Vergi indirimi tatbikinde, yükümlünün kendisi, eşi ve çocuklarıyla alakalı eğitim, sağlık, gıda, giyim ve meskene dair kira harcamaları göz önünde tutulmuştur. Söz konusu açıdan vergi indirimi tatbikinin uygulaması sonlandırılmış özel gider indirimi uygulamasından herhangi bir farkı mevcut değildir.

28.03.2007'de yürürlüğe giren 5615 sayılı Kanun uyarınca 2008'den başlayarak 'AGİ' uygulaması gündeme gelmiştir. Yeni sistemle birlikte ücretli çalışanlardan tahsil edilen vergi yükünü düşürebilmek amacıyla vergi iadesi indirimi sonlandırılmıştır. Vergi indirimi sistemi belge düzeni açısından önceleri olumlu neticeler sunmuş olmasına karşın zaman içerisinde bu tesirini kaybetmiştir. Vergi indirimi sistemine son verilmesinin gerekçeleri; suiistimallerin belge düzenini kötü etkilemesi ve uluslararası sistemde bir emsalinin bulunmaması sebebiyle Türkiye'de ücretli çalışanlar bakımından daha yüksek vergi yüküne yol açmasıdır.

2015 yılında, 6645 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda bir değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikle, AGİ hesaplamasında üçüncü çocuk için uygulanan oran %7,5'ten %10'a yükseltilmiştir. Böylece, üç ve daha fazla çocuğu olan ücretlilerin AGİ tutarları artmıştır. Bu değişikliğin gerekçesinde, nüfus artış hızının azalması ve genç nüfusun yaşlanması nedeniyle üç ve daha fazla çocuğu olan ailelere destek verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, bu değişikliğin gelir dağılımını iyileştireceği ve çalışanların motivasyonunu artıracığı ifade edilmiştir.

22/12/2021 tarihli ve 7349 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yapılan düzenleme ile 1/1/2022 tarihinden itibaren AGİ uygulaması kaldırılmıştır. Bunun yerine, her bir çalışanın ücretinde asgari ücrete kadar gelir ve damga vergisi istisnası getirilmiştir. Bu istisna, aylık brüt asgari ücret üzerinden hesaplanması gereken vergiyi aşamayacaktır. Ayrıca,

istisnayı aşan ücret gelirin vergilendirilmesinde verginin hesaplanacağı gelir dilim tutarları ve oranları, istisna kapsamındaki tutarlar da dikkate alınarak belirlenecektir.

Bu değişikliğin gerekçesinde, AGİ uygulamasının gelir dağılımını iyileştirmediği, vergi sisteminde karmaşıklığa neden olduğu ve kayıt dışılığı teşvik ettiği belirtilmiştir. Ayrıca, asgari ücretin tamamının vergiden muaf tutulmasıyla çalışanların net ücretlerinin artacağı ve işverenlerin maliyetlerinin azalacağı ifade edilmiştir.

2.2. TÜRK GELİR VERGİSİNİN ASGARI GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASININ MEVZUAT VE YÖNTEM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.2.1. Asgari Ücret Kavramı

Asgari geçim indirimi konusunu daha iyi anlayabilmemiz için asgari ücretin daha ne olduğu, nasıl belirlendiği gibi detayların bilinmesi icap etmektedir. Nitekim, AGİ tutarının uygulamada belirlenirken asgari ücret baz alınmaktadır. Asgari ücret, hizmet sözleşmesi ile çalışmakta olan iş görene sosyal açıdan elverişli bir hayat tarzını asgari seviyede sunmaya uygun bulunan ve iş görenin karşılığında istihdam edilebileceği en düşük ücret seviyesi olması niteliğiyle bir gelir garantisi yönü bulunan toplumsal karaktere haiz bir ücrettir. Asgari ücretin sahip olduğu toplumsal hedef ücret politikasında; pazarlık gücü bulunmayan ve kalifiye olmayan ücretli çalışanlarda, ulusun genel refahına uyumlu insanlık onuruna elverişli asgari geçimi mümkün kılacak bir gelir seviyesinin temini biçiminde ifade edilmektedir. Ulusal üretkenlik yani kişi başına milli gelir düşük ise, ulusun geneli refah olanaklarından fiziksel ve kültürel olarak en az düzeyi sağlayacak biçimde faydalanamıyorsa, asgari ücretlerde ideal ilkeleri ortaya koymak suretiyle sadece ücretlilere söz konusu olanakları sunmak imkânı bulunamaz (Akgül, 2016: 98-103).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) düşük ücretli işgücüne, işverenler ve ülkeler arasındaki haksız rekabete yönelik ortaya koyduğu mücadele dâhilinde asgari bir

geliri güvenceye alma hususunda çaba sarf etmiştir. 1928 tarihli ve 30 sayılı sözleşmeyle asgari ücret belirlenirken, çalışana elverişli bir hayat düzeyi sağlanması ve bahsedilen belirlemede ülkedeki genel ücret seviyesinin dikkate alınması benzeri ölçütler ilk defa ortaya çıkmıştır. 1962'de tercih edilen Toplumsal Politika (Temel Amaç ve Düzeyler) Hakkında 117 Sayılı Sözleşme ile asgari geçim seviyesinin belirlenmesinde ailenin konut, beslenme, sağlık, giyim ve eğitim ihtiyaçlarının ölçüt kabul edilmesini özümsemiştir. Söz konusu ölçütler zamanla ortaya konan çalışmalar ile daha da fazla geliştirilmek suretiyle asgari ücretin insan haysiyetini muhafaza edici bir seviyede bulunması ve fiyatlar genel düzeyine endekslenmesi fikri kabul görmüştür (Rakıcı ve Vural, 2011: 57-58).

Asgari ücretin saptanmasında, çalışanlara toplumsal açıdan elverişli asgari bir hayat kalitesi sunulması ilkesi göz önünde tutulurken, bahsedilen ücretin ulusal ve işletme ekonomileri bakımından ödenebilir bir düzeyde bulunması da dikkate alınmalıdır. Esasen toplumsal fikirler ile saptanacak optimal bir asgari ücret arzu edilir olmakla beraber, bunun iktisadi olanaklar ile kısıtlı bulunduğu da akıldan çıkarılmamalıdır. Asgari ücretin saptanmasında; bahsedilen ücretin düzeyinin istihdam ve tasarruf seviyesi, kâr hadleri ve fiyatlar üstünde yaratacağı tesir de öngörülmelidir. Bu hususlardaki negatif tesirler göz önünde tutulduğu gibi, üretkenlik ve etkili talebin genişlemesindeki pozitif iktisadi gelişme olasılıkları da göz önünde tutulmalıdır. Böylece ülke açısından sorumluluk sahibi makamların saptayacağı asgari ücret, çalışanların gereksinimleriyle iktisadi gelişme arasında uygun bir denge kurmak üzere tespit edilir.

Sosyal bakımdan uygun bir asgari ücretin tespitinde çalışan ve ailesi için asgari fiziki gereksinimlerin giderilmesi gerekeceği gibi, medeni yaşamın zorunlu kıldığı giyim, sağlık, eğitim vb. gereksinimler ile alakalı harcamalar da dikkate alınmaktadır. Türkiye'de asgari ücret belirlenmesinde çalışanın ihtiyaçları bakımından fiziki asgari ile toplumsal asgarinin oransal payının tespitinde Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1994'te düzenlediği Türkiye Geneli Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi neticeleri baz alınmaktadır. Bilimsel bir asgari ücret belirlenmesi açısından çalışan ve ailesinin asgari geçim harcamalarının tespitinde

bu tip istatistik kuruluşlarının bu tip araştırmalarının neticelerinden faydalanmak gerekmektedir (Korkmaz ve Avsallı, 2012: 151-156).

Türkiye’de asgari ücret tek kişiyi (işçiyi) baz alarak saptanmakta, işçinin ailesi göz önüne alınmamaktadır. Asgari ücret tespit komisyonundaki işçi temsilcileri 1996 asgari ücret tespitinde oy gerekçelerini açıklarken, sonraki dönem çalışmalarına temel teşkil etmek üzere, işçinin ailesiyle birlikte dikkate alınması ve asgari ücretin işçiyeye net olarak ödenmesi ilkelerinin esas’ alınmasının önemini vurgulamışlardır.

Devlet Planlama Teşkilatı’nın asgari ücret tespitinde bir metot denemesiyle alakalı bir uzmana yaptırdığı araştırma ile alakalı raporda; ülke genelinde en fazla gözlemlenen çalışan aile tipini sağlıklı sosyolojik araştırmalar neticesinde belirlemek yoluyla çalışan ailesinin zaruri gereksinimleri saptamak; yine sağlıklı çalışmalarla tespit edilecek ortalama bir ailede çalışan birey oranı da göz önünde tutularak, asgari ücreti böylece belirlemek önerilmiştir. Gerçekte asgari ücretleri ailelerin durumuna dayalı farklı miktarlar biçiminde saptamak asgari ücretin gayesi bakımından en uygunu olacaktır. Ancak söz konusu uygulama, asgari ücretin saptanması, uygulaması ve kontrolü açısından güçlükler yaratacak; ilaveten, çocuk sayısı fazla olan bireyler iş bulabilmek konusunda mühim zorluklarla yüzleşeceklerdir. O açıdan çalışan üst kuruluşlarının da talebine bağılı şekilde isteğine uygun olarak asgari ücretin tip işçi ailesinin gereksinimlerini giderecek biçimde saptanması yararlı olacaktır (Özyiğit vd., 2019: 1029-1032).

Asgari ücretler verim esas alınmak suretiyle belirlenen iktisadi bir ücret olmayıp, ihtiyaçlar gözetilerek saptanan sosyal bir ücret olmakta, seviyesinin tespitinde ülkenin genel ekonomik durumu belirleyici olmaktadır.

Belirlenmeye uğraşılan asgari ücret tüm ülkeyi içeren tek bir asgari ücret mi, yoksa iş kollarına ya da yörelere göre değişiklik gösteren asgari ücretler mi olmalıdır? Belirli bir iş kolunda çalışanların ücretlerini ve işverenlerin ödeme potansiyellerini takip etme olanağı sunan iş kolu esasına uygun belirlenecek özel asgari ücret sisteminin uygulamada başarı şansı daha yüksek olsa dahi, asgari ücret politikasının amaçları açısından, çalışan ve emeği karşılığı geçimini

sağlayan her bireye asgari bir yaşam seviyesi sunmak açısından, yörelere dayalı değişen yaşam pahalılığına göre farklı hale gelen, ülke açısından genel bir asgari ücretin tespiti zaruri olmaktadır. İş kollarının verimliliğini dikkate alarak iş kollarına göre asgari ücretin saptanmasında verimli olmayan endüstri kollarının asgari ücret ödemediği muaf tutulmaların sosyal bakımdan kabul edilemez. Ayrıca genel asgari ücretin, uygulama ve kontrolü özel asgari ücretlere göre daha kolay bir şekilde yürütülebilecektir (Karagöz, 2013).

Asgari ücret tespit yöntemi olarak geniş zirai alanlar için tarımsal bir tek asgari ücret saptamak ve buna şehirlerin pahalılık payını ekleyerek tarım dışı asgari ücrete ulaşmak mümkündür. Bu uygulamada kasaba ve şehirlerin değişik hususiyetleri dikkate alınarak ilave ayarlamalar yapılabilir. Bu sistemde şehirlerin teker teker ele alınması söz konusu olunca, yerel baskıların artma ihtimali bir sakınca teşkil eder.

Asgari ücretin, tüketim ihtiyacı yoluyla hesaplanması metodu izlenecekse ise, tarım ve tarım dışı için ayrı hesap yapmak gerekir. Tarım dışı kesimin hesabında normal bir işçinin kalori ihtiyacı tespit edilir. Uzmanlarca bu kaloriyi sağlayacak gıdaların miktar ve çeşitleri belirlenir. Bu gıda miktarlarının değeri belli bir şehrin fiyatları ile günlük olarak hesaplanır. Aile ödeneklerinin sigorta kollarında yer almadığı bir ülke için asgari ücretin tespitinde aile ünitesinin esas alınması gerekecektir. 1989 yılı itibarıyla çeşitli modern sosyal güvenlik vasıtalarının uygulandığı 141 ülkeden yalnızca 64 tanesinde aile ödenekleri sisteminin uygulandığı saptanmıştır. Türkiye’de aile ödenekleri sisteminin mevcut olmaması aile biriminin esas alınmasını gerekli kılmaktadır. Standart ailenin kaç kişiden meydana geldiği ve bu ailede kaç kişinin çalıştığı istatistik kuruluşlarının sıhhatli araştırmalarıyla saptanır. Aile asgari ücretini bulmak için, aile reisi dışındaki aile mensuplarının, ailenin tüketim masraflarını artırım payları ayrı ayrı hesaplanır. Bu yolla standart ailenin gıda masrafı bulunur. Ailenin, toplam tüketim harcamaları içinde gıda masraflarının payı aile bütçesi anketlerine dayanılarak bulunur. Daha önce bulunan aile gıda masrafları bulunan pay nispeti ile çarpılarak, toplam masraf hesaplanır. Bulunan rakam, standart ailenin ihtiyacı olan asgari ücret miktarıdır.

Hesaplanan bu asgari ücretten veya herhangi bir yöntemle saptanan asgari ücretten, değişik bölgelerin hayat pahalılığı, gelişmişlik dereceleri ve fiilen ödenen ücret seviyelerine göre bulunan sapma payları hesaplanarak bölgelere göre farklılaşan asgari ücretin saptanması yoluna gidilebilir.

Asgari ücret, milletin ödeme gücünü gösteren fert başına milli gelirden hareketle de bulunabilir. Bunun için fert başına cari fiyatlarla milli gelir, standart aile üye sayısı ile çarpılır. Elde edilen tutar, standart ailede çalışan miktarına bölünür. Bu ailelerin ortalama gelirleri düzenlenir. Ortalama gelir, ücret araştırmalarına göre saptanacak fiili ortalama ücret-asgari ücret sapma katsayısı oranında düşürülür. Böylece milletin ödeyebileceği yıllık asgari ücret bulunmuş olur. Bu ücret de gündeliğe irca edilir.

Asgari ücret işgücü başına yurtiçi gelir yoluyla veya sosyal sigorta kayıtlarına göre ülke ortalama ücretlerinin, en düşük ildeki ortalama ücretlere nispeti tutarında düşürülmesi yoluyla bulunması hususları da teklif edilmektedir. Asgari ücretlerin saptanmasında mevcut asgari ücretin geçinme indeksi nispetinde artırılması metodu da uygulamada başvurulan yöntemlerdendir. Bu yöntemle esas alınan ilk asgari ücretin tespitinin isabetli olması durumunda, enflasyonun asgari ücreti aşındırıcı etkisi bertaraf edilmiş olur.

2.2.2. Asgari Ücretin Vergi Dışı Bırakılması

AGİ, tüm gelir kategorileriyle alakalı olarak bireyin ailesinin ve kendisinin hayatını asgari seviyede devam ettirecek gelirin vergiye konu olmaması manasına gelirken, asgari ücret, çalıştırılan iş görenlere toplumsal açıdan elverişli bir hayat tarzını asgari seviyede temin eden bir ücretin hukuki yoldan garantilenmesidir (Çiçek, 2018: 20-23).

İş gören olarak çalışan bir bireyin asgari bir gelire kavuşma hakkı manasındaki asgari ücret hakkı ile bireyler, devletten maddi içeriği bulunan bir eylemin ifa edilmesini talep etme imkânı varken, tüm gelir türleriyle alakalı tatbik edilebilecek AGİ bir gelir garantisi niteliğine haiz olmamaktadır. Yani asgari geçim düzeyini

karşılacak bir geliri kazanamayanlar açısından, söz konusu müessese ile bahsedilen gelir garanti edilmemektedir.

AGİ, modern vergi teorisinde vergi ödeme gücü ilkesinin bir gereği niteliğinde tatbik edilmektedir. Söz konusu ilke yükümlülerin vergilendirilmesinde iktisadi ve finansal güçlerinin baz alınmasını öngörmektedir. Bilindiği gibi, asgari ücret bireyin asgari bir seviyede insanca hayat sürme ve çalışma imkânına eriştirilmesi amacıyla verilmesi zaruri olan ücrettir. AGİ ve asgari ücret tanımları anlaşılacağı üzere, birbirine çok yakın ifadelerle yapılmaktadır. Asgari ücret, AGİ (Asgari Geçim İndirimi) temel alınarak belirlenen ve kişilerin temel yaşam ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek düzeyde gelir olarak kabul edilen bir ücrettir Kaya vd., 2023: 92-98).

Bazı müellifler, AGİ ile alakalı tutarın tespitinde, zaruri olan ile olmayan sınırını belirleyerek “medeni asgari” olarak ifade ettikleri seviyeyi devletin gelire olan ihtiyacının belirleneceğinin altına çizmektedir. Asgari ücreti belirlerken, çalışanlarına sosyal açıdan uygun asgari yaşama ve çalışma ortamı sağlama ilkesini gözetmek ve ilgili ücretlerin ülke ve ekonomideki işletmelerin ödeyebileceği düzeyde olmasını sağlamakla yükümlüdür (Bosnalı, 2000: 315).

Asgari ücretin vergi dışında tutulup tutulmaması, epey uzun bir süreden beri tartışmalı bir husustur. Toplumsal tarafı ağır basan netice, elbette ki, asgari ücretin vergi kapsamı haricinde kalmasıdır. Bu durumun gerekçesi, asgari ücretin çalışanın geçimi için gereken ana gereksinimler dâhilinde asgari bir tutar olması ve vergi tahsilinin çalışanın gelirini bahsedilen asgari tutarın altına indirmemesi gereğidir. Düşük gelirlilerin vergiden muaf tutulmaları sosyal devlet zihniyetinin bir gereğidir.

İnsanlık onuruna elverişli bir asgari geçinme haddinin çalışan ya da bir diğer gelir grubu açısından mühim bir değişiklik gösteremeyeceği varsayımı karşısında, tüm gelir grupları açısından AGİ'nin aynı olması gereği düşünülebilir. Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Hak-İş), Türkiye’de SSK’ya bağlı şekilde aylık ücret ile çalışanların bakmakla sorumlu olduğu ortalama birey sayısının 3,5 olmasından hareketle asgari ücretin 4 bireylik bir aile dikkate alınarak

belirlenmesini ve söz konusu ücretten herhangi bir kesinti yapılmamasını, yine net olmasını savunmaktadır. AGİ tutarının tespiti bakımından medeni durum ve ailevi halinin göz önünde tutulmasından sapılması tavsiyeye şayan olmayacaktır. Gelirin kaynağı bakımından ayrıca korunmaları gereken ücret gelirlileri için, vergi yükümlülüğü bakımından, kişinin ferdi ve ailevi durumları dikkate alınarak belirlenecek asgari geçim meblağlarına ayrıca “götürü gider” benzeri bir özel indirim uygulanması faydalı olacaktır. Bir ailede çok fazla ücretli bulunması durumunda, AGİ'nin bunlardan sadece birine uygulanması vergilemenin mali amacı bakımından fayda sağlayacaktır. Nitekim maaşlılar için aile tazminatı uygulaması da, bir ailede birden fazla çalışan olması durumunda bunlardan yalnızca birine uygulanabilmektedir (Aslan, 2019: 143-145).

Asgari ücretin vergi kapsamı haricinde tutulması devleti mühim bir gelir kaybına uğratacağından ötürü, muhalefette iken asgari ücretin vergilendirilmemesine hararetle destek verenler iktidara kavuşunca bunu uygulayamamaktadır. Bilindiği üzere birçok işveren fiilen daha yüksek ücret kazanan bir kısım çalışanı asgari ücretli olarak kabul eder. Böylece hâlihazırda vergi kaybı olan devlet, asgari ücreti vergi kapsamı haricinde bırakırsa mühim ölçüde vergi kaybına uğrayacaktır. Buna karşın, asgari ücretin vergilendirilmesine destek veren anlayış haklı görülemez. Devlet vergi tahsilatı vazifesini başarıyla yapamıyorsa, bunun faturasını gerçekten asgari ücretle iş görenlere çıkarmamalıdır.

Asgari ücretin çalışan aile tipine göre saptanması, ailenin sosyolojik ve demografik yapısını göz önünde tutmaması açısından, daha fazla nüfusa sahip aileler açısından bir adaletsizliği barındırmasına sebep olur. Ücretlilere tatbik edilecek AGİ'nin belirlenmesinde demografik ve sosyolojik şartlar dikkate alınarak, asgari ücretin tespitinde görmezden gelinen adaletsizlik belirli bir ölçüde giderilebilir. Zira asgari ücretin her ailenin nüfusuna dayalı saptanması işvereni dolaysız şekilde alakadar ettiği halde, asgari geçim uygulamasındaki farklılıklardan işveren tesir görmemektedir, neticede meydana gelecek finansal yük devleti alakadar etmektedir. Bu da sosyal devlet ilkesinin doğal bir neticesidir (Akgül, 2016: 102-105).

AGİ haddinin tespitinde bilhassa gelişmekte olan ülkelerde finansal faktör oldukça etkili olmaktadır. Zira ideal kriterlere uygun tespit edilecek asgari geçim tutarları söz konusu ülkeler açısından verginin üretkenliğini yüksek ölçüde azaltarak, kamu idaresinin geleneksel işlevlerini dahi gerektiği gibi yerine getirememesine sebep olabilir. Ayrıca söz konusu ülkelerde ulusal gelirin yatırıma aktarılması gereken oransal payı oldukça yüksek olmalı ve bunun mühim bir bölümü devlet tarafından gerçekleştirilmelidir. Bu yüzden birçok ülkede AGİ hadleri, asgari ücretlerin çok altında bir seviyede saptanmaktadır. Şunu kabul etmek gerekir ki, AGİ meblağlarını bilhassa gelişen ülkelerde herkesin gerçek geçimine uygun bir şekilde saptamak mümkün değildir. Bu hususta, vergi sisteminin hukuki açıdan adaletli olduğu ve yükümlülerin vergi karşısındaki durumlarını adil ve gerçekçi bir biçimde kavramaya imkân tanıdığı, ayrıca finansal ve iktisadi imkânların gelişmiş olduğu ortamlarda daha gerçekçi indirim hadlerinin belirlenmesi ve tatbikinin mümkün olacağı söylenebilir. Bu bağlamda, mükellefin sosyal ve demografik yapısına en uygun asgari yaşam standardının ancak görece gelişmiş ülkelerde mümkün olduğu vurgulanmalıdır. AGİ, mükellefin kişisel ve ailevi durumuna göre mükellefin sosyokültürel ihtiyaçlarını karşılayacak asgari düzeyde belirlenmeli ve gelişmekte olan ülkelerde belirlenen bu limitler, en azından bütçe imkânlarının toleransına uygun bir oranda uygulanmalıdır (Kılıç, 2016).

2.3. ASGARİ ÜCRETİN VERGİ DIŞI BIRAKILMASI VE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Ülkemizde farklı adlar ve yöntemlerle uygulanan AGİ (Asgari Geçim İndirimi) sistemi, en son olarak 01.01.2008 tarihinden itibaren GVK'nın 32. maddesiyle kullanılmaya başlanmış ancak 01.01.2022 tarihinde 7349 Sayılı Kanunla AGİ uygulaması kaldırılmış ve yerine ücret gelirlerinin asgari ücrete denk gelen kısmı için gelir vergisi ve damga vergisi istisnası getirilmiştir. Vergi değişikliğinin ücretlilere etkisini görmek için AGİ yerine getirilen gelir vergisi ve damga vergisi istisnasının, net gelire olan katkısı ile eski AGİ uygulamasına devam edilseydi sağlayacağı aylık net katkı arasındaki farkı belirlemek gereklidir. Bu sayede, farklı ailevi durumları olan ücretlilere adaletli bir vergi düzeni sağlayan AGİ sisteminin

yerine asgari ücrete isabet eden gelir ve damga vergi istisnası getirilmesinin, ailevi durumu farklı olan ücretlilere sağladığı avantaj da açıkça görülmüş olacaktır.

Bu hususta 2021 yılında yasalaşarak kaldırılması ile birlikte 2022 yılı için eğer AGİ uygulanmaya devam edilmesi senaryosunda ücretlilerin elde edecekleri katkı tutarları hesaplanarak, yeni uygulama neticesinde ücretlilerin gelir anlamında nasıl etkilendiği ve nasıl bir fark oluştuğu üzerinde durulacaktır.

Tablo 1’de AGİ oranının çalışanın ailevi durumuna göre asgari geçim indirimleri belirtilmiştir. Buna göre net asgari ücretin net tutarı üzerinden hesaplanan asgari geçim indirimine ulaşmak için yıllık brüt asgari ücretten %15 oranında SGK prim kesintisinin düşülmesi icap etmektedir.

Tablo 1: Ücretli Çalışanın Ailevi Durumuna Göre AGİ Oranları

Ailevi Durumu	Asgari Geçim İndirimi/GV (%)
Bekâr	50%
Evli, eşi çalışan	50%
Bekâr ya da eşi çalışan ve tek çocuklu	57,50%
Evli, eşi çalışmayan	60%
Bekâr ya da eşi çalışan ve iki çocuklu	65%
Evli, eşi çalışmayan, tek çocuklu	67,50%
Evli, eşi çalışmayan, iki çocuklu	75%
Bekâr ya da eşi çalışan ve üç çocuklu	75%
Bekâr ya da eşi çalışan ve dört çocuklu	80%
Bekâr ya da eşi çalışan ve beş çocuklu	85%
Evli, eşi çalışmayan, üç çocuklu	85%

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı ve Demet (2022) çalışmasından faydalanılarak oluşturulmuştur.

Not: AGİ tutarı, AGİ’nin yıllık brüt asgari ücret baz alınarak hesap edilmesinden ve %15 SGK priminin kesilmesi ve kalan tutarın gelir vergisi matrahı olmasından kaynaklıdır.

2008 yılı uygulaması ile GVK Mülga 32. maddede asgari geçim indiriminde çalışanın ailevi durumuna göre indirim hadleri belirlenmişti, buna göre ücretlinin kendisi için % 50, çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için % 10, çocuklarının her biri için ayrı ayrı olmak üzere; ilk iki çocuğu için % 7,5, diğer çocukları için ise % 5 olmak üzere AGİ oranları hesap edilmekte idi. 2015 yılı değişikliği ile üçüncü çocuk için %5 olan oran %10’a yükseltilmiş, diğer çocukların her biri için %5 oranı uygulamaya devam edilmiştir. Aylık AGİ tutarına ulaşmak için kanunda belirtildiği üzere, yıllık brüt asgari ücret tutarınının AGİ oranına tekabül

eden kısmına GV'nin 1. dilimine uygulanan oranı üzerinden bulunan tutarın 12 (Ay)'ye bölünmesi gerekmektedir.

$$AGİ \text{ Aylık Tutar} = \frac{[(Yıllık \text{ Asgari Ücret (Brüt) Tutarı} \times AGİ \text{ Oranı}) \times \%15]}{12}$$

Örnek verecek olur isek yıllık brüt asgari ücret tutarı 60.000 TL olması halinde, evli, eşi çalışmayan, 1 çocuklu ücretlinin (AGİ oranı %75) aylık 562,5 TL asgari geçim indirimini hesap edilmektedir.

$$AGİ \text{ Tutarı} = ((60000 * \%75) * \%25)/12 = 6.750/12 = 562,5 \text{ TL}$$

Tablo 2: 2022 Yılı İçin Ücretlilerin Ailevi Durumlarına Göre Hesap Edilen AGİ Tutarları

Ailevi Durumu	Asgari Geçim İndirimi Oranı (A)	Asgari Ücretin Yıllık Brüt Tutarı (B)	AGİ Hesaplamasına Tekabül Eden Tutar (AxB)=(C)	Birinci Gelir Dilimine Uygulanan GV Oranı (D)	Yıllık AGİ Tutarı (CxD)=(E)	Aylık AGİ Tutarı (E/12) = (F)
Bekâr	50%	60048	30024	15%	4504	375
Evli, eşi çalışan	50%	60048	30024	15%	4504	375
Bekâr ya da eşi çalışan ve tek çocuklu	57,50%	60048	34528	15%	5179	432
Evli, eşi çalışmayan	60%	60048	36029	15%	5404	450
Bekâr ya da eşi çalışan ve iki çocuklu	65%	60048	39031	15%	5855	488
Evli, eşi çalışmayan, tek çocuklu	67,50%	60048	40532	15%	6080	507
Evli, eşi çalışmayan, iki çocuklu	75%	60048	45036	15%	6755	563
Bekâr ya da eşi çalışan ve üç çocuklu	75%	60048	45036	15%	6755	563
Bekâr ya da eşi çalışan ve dört çocuklu	80%	60048	48038	15%	7206	600
Bekâr ya da eşi çalışan ve beş çocuklu	85%	60048	51041	15%	7656	638
Evli, eşi çalışmayan, üç çocuklu	85%	60048	51041	15%	7656	638

Kaynak: 2022 yılı asgari ücret tutarları dikkate alınarak oluşturulmuştur.

AGİ hesaplamasında her yıl için yeniden belirlenen brüt asgari ücret haddi önem arz etmektedir. 2022 yılında asgari ücret Ocak ayı için 5.004 TL olarak belirlenmiştir. Tablo 2'de AGİ uygulaması kaldırılmasa idi, 2022 yılı için hesaplanacak asgari geçim indirim tutarlarının ailevi durumlarına göre nasıl olacağı gösterilmiştir. Buna göre çalışan şahsın ailevi durumuna göre evli olup,

olmadığı, evli ise eşinin çalışıp çalışmadığı gibi durumlara ek olarak çocukların sayısına göre AGİ tutarlarının belirlendiği görülmektedir.

Ailede bakmakla yükümlü olunan bireylerin sayısına göre indirim tutarlarında da belirli oranlarda artış hesaplanmaktadır. Bekâr, çocuksuz bir ücretli en düşük oran üzerinden AGİ elde eder iken evli, eşi çalışmayan ve bakmakla yükümlü 3 çocuğa sahip bir ücretlinin en yüksek oran üzerinden AGİ elde ettiği ve bu tutarı ödenecek gelir vergisinden mahsup edildiği görülmektedir.

Tablo 3: 2022 Yılı İtibariyle Asgari Ücret Elde Eden Çalışanların Vergisel Durumu ve Asgari Ücrete Getirilen İstisna Neticesinde Faydalanılacak İstisna Tutarı (TL/Aylık)

2022	Aylık Brüt Ücret (A)	Aylık Net Ücret (A x 0,85)	Kümülatif Matrah	Gelir Vergisi Oranı ²	Gelir Vergisi İstisnası	Damga Vergisi (A x %7,59)	Faydalanılacak Toplam Vergi İstisna Tutarı (GV ve DV İstisnaları)
Ocak	5004	4253	4253	15%	638,01	37,98	675,99
Şubat	5004	4253	8507	15%	638,01	37,98	675,99
Mart	5004	4253	12760	15%	638,01	37,98	675,99
Nisan	5004	4253	17014	15%	638,01	37,98	675,99
Mayıs	5004	4253	21267	15%	638,01	37,98	675,99
Haziran	5004	4253	25520	15%	638,01	37,98	675,99
Temmuz*	6471	5500	31021	15%	825,0525	49,11	874,17
Ağustos	6471	5500	36521	%15 ve %20	1051,108	49,11	1100,22
Eylül	6471	5500	42021	20%	1100,07	49,11	1149,18
Ekim	6471	5500	47522	20%	1100,07	49,11	1149,18
Kasım	6471	5500	53022	20%	1100,07	49,11	1149,18
Aralık	6471	5500	58523	20%	1100,07	49,11	1149,18

* Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından 1 Temmuz 2022 tarihinden itibaren geçerli olacak asgari ücret, brüt 6 bin 471 TL, net 5 bin 500,35 TL olarak belirlendi.

² 193 Sayılı GVK'nun 103. Maddesinde belirlenmiş olan gelir vergisi dilimleri: 32.000 TL'ye kadar 15%, 70.000 TL'nin 32.000 TL'si için 4.800 TL, fazlası 20%, 170.000 TL'nin 70.000 TL'si için 12.400 TL (ücret gelirlerinde 250.000 TL'nin 70.000 TL'si için 12.400 TL), fazlası için 27%, 880.000 TL'nin 170.000 TL'si için 39.400 TL (ücret gelirlerinde 880.000 TL'nin 250.000 TL'si için 61.000 TL), fazlası için 35%, 880.000 TL'den fazlasının 880.000 TL'si için 287.900 TL (ücret gelirlerinde 880.000 TL'den fazlasının 880.000 TL'si için 281.500 TL), fazlası için 40%.

Asgari ücretin gelir ve damga vergileri istisnası uygulamasının getirilmesi ile birlikte 2022 yılında asgari ücret elde eden çalışanların vergisel durumları tablo 3'te gösterilmiştir. 2022 yılı için belirlenmiş olan asgari ücret üzerinden hesap edilen gelir vergisi ve damga vergilerinin gelişimlerinden de görüleceği üzere, gelir vergisi tutarları asgari ücretin kümülatifi üzerinden hesap edilmesinden dolayı, dilim değişikliklerinde daha yüksek bir gelir vergisi oranı uygulanmasını icap ettirmektedir.

Asgari geçim indirimi uygulamasında yıl içinde gerçekleştirilecek asgari ücret zammı nedeniyle gelir vergisi matrahlarında ve dolayısı ile gelir vergisinde bir artış olur iken yasa gereği AGİ tutarlarının belirlenmesinde yıl başındaki brüt asgari ücret baz alındığı için mahsup tutarlarında ücretli aleyhinde bir durum olabilmekte idi. Asgari ücretin vergi dışında bırakılması ile bu konuda bir iyileşme olduğu söylenebilir.

Asgari ücret üzerinde ücret geliri elde eden çalışanlar için nasıl bir vergisel durum olduğu basit bir örnek ile 10.000 TL aylık brüt ücret geliri elde bir kişi açısından Tablo 4'te değerlendirilmiştir. Asgari ücret elde eden çalışandan daha fazla ücret elde etmesi ve kümülatif olarak 2. dilime daha erken girilmesi nedeniyle 4. aydan itibaren daha fazla vergi ödemeye başlayan mükellef, asgari ücret zammı ile birlikte Ağustos ve Eylül ayında bir önceki aya göre daha az vergi ödese de kümülatif artıştan kaynaklı olarak Ekim ayından itibaren ödeyeceği vergi tutarı da artış göstermiştir.

Tablo 4: 2022 Yılında 10.000 TL Brüt Ücret Geliri Elde Eden Çalışanın Vergisel Durumu (TL/Aylık)

2022	Aylık Brüt Ücret (A)	Aylık Net Ücret (Ax0,85)	Kümülatif Matrah	Gelir Vergisi Oranı	Gelir Vergisi	Damga Vergisi (Ax%7,59)	Ödenmesi Gereken Toplam Vergi (GV+DV)	Aylık Faydalanılacak (GV+DV) İstisna Tutarı	Aylık Ödenecek Toplam Vergi Tutarı
Ocak	10000	8500	8500	15%	1275	75,90	1350,90	675,99	674,91
Şubat	10000	8500	17000	15%	1275	75,90	1350,90	675,99	674,91

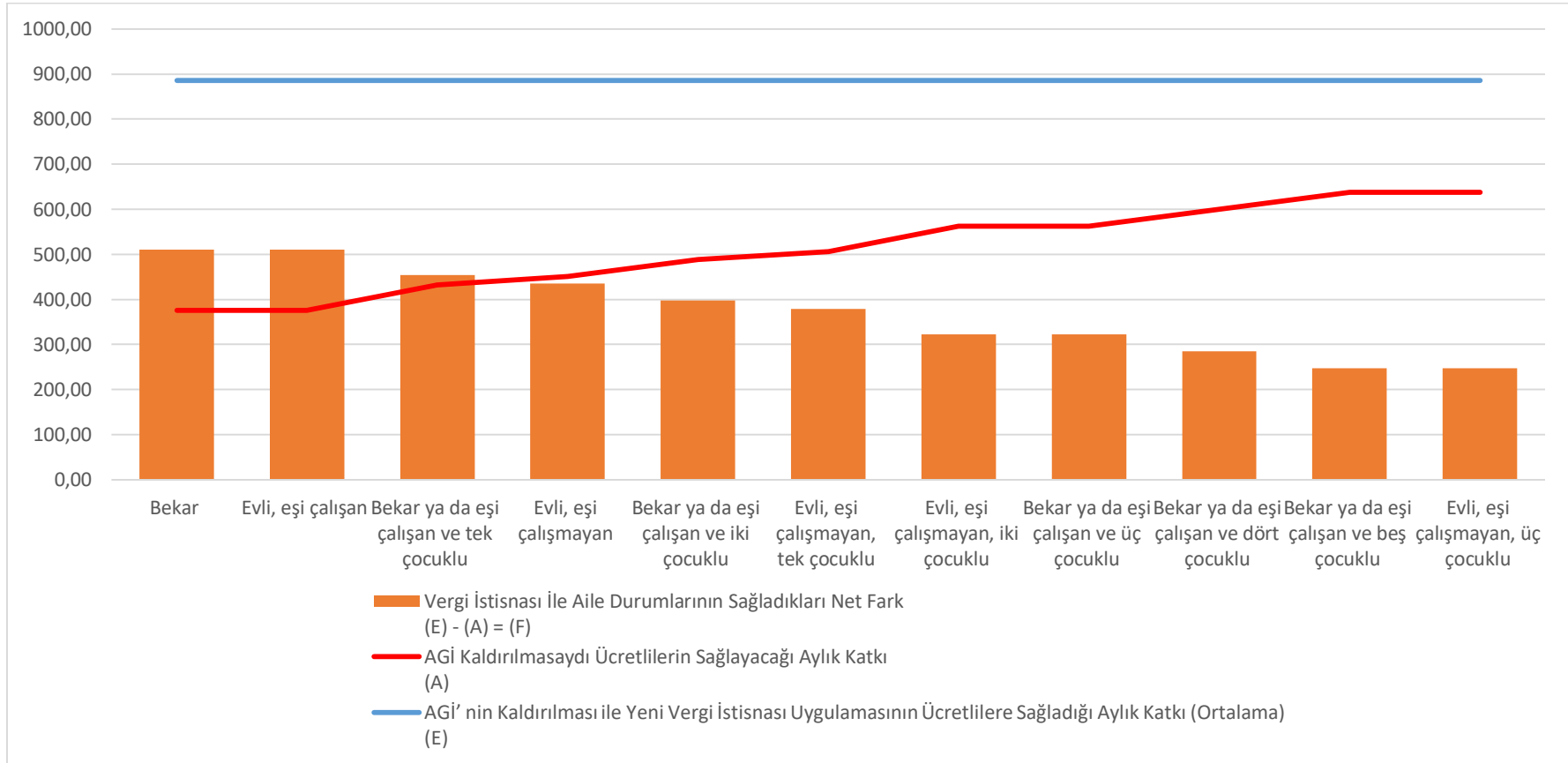
Mart	10000	8500	25500	15%	1275	75,90	1350,90	675,99	674,91
Nisan	10000	8500	34000	%15 ve %20	1375	75,90	1450,90	675,99	774,91
Mayıs	10000	8500	42500	20%	1700	75,90	1775,90	675,99	1099,91
Haziran	10000	8500	51000	20%	1700	75,90	1775,90	675,99	1099,91
Temmuz	10000	8500	59500	20%	1700	75,90	1775,90	874,17	901,73
Ağustos	10000	8500	68000	20%	1700	75,90	1775,90	1100,22	675,68
Eylül	10000	8500	76500	%20 ve %27	2155	75,90	2230,90	1149,18	1081,72
Ekim	10000	8500	85000	27%	2295	75,90	2370,90	1149,18	1221,72
Kasım	10000	8500	93500	27%	2295	75,90	2370,90	1149,18	1221,72
Aralık	10000	8500	102000	27%	2295	75,90	2370,90	1149,18	1221,72

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Asgari geçim indirimi müessesesi ile asgari ücretin vergi dışı bırakılması durumu Ek-1.'de 1 ve 2 no'lu tablolarda incelenmiştir. AGİ uygulamasında ücretlilerin ailevi durumları göz önünde bulundurarak, daha fazla ihtiyacı olanlara daha yüksek miktarda vergisel teşvik sağlarken, AGİ yerine geçen uygulamada ailevi durumların dikkate alınmadığı ve herkese eşit bir vergisel teşvikin uygulandığı görülmektedir. Buna göre bakmakla yükümlü bireylerin daha az olduğu ücretlilere daha düşük AGİ hesaplanırken, ailede bakmakla yükümlü olunan bireylerin daha fazla olduğu ücretlilere daha yüksek AGİ tutarları hesaplanmıştır.

Asgari ücretin vergi dışı bırakılması ile her ne kadar ücretlilerin gelirlerinde iyileştirme olsa da, ailevi durumlarının dikkate alınmaması açısından gelir vergisinin subjektif yapısına uygun olmayan bir duruma neden olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 1: AGİ Kaldırılmaması Durumu ile AGİ Kaldırıldıktan Sonraki Aile Durumlarının Katkı Düzeyleri

Kaynak: Asgari ücret verileri ve asgari geçim indirimi tutarlarından faydalanılarak hazırlanmıştır. Gelir İdaresi Başkanlığı,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/01/20220127-5.pdf>

Ek-1 Tablo 3'den de anlaşılacağı üzere asgari ücretin vergi dışında bırakılması ile bekâr ve çocuksuz bir ücretlinin, AGİ uygulamasına kıyasla daha fazla fayda sağlamaktadır. 2022 yılı Ocak ayı için asgari ücret ile çalışan bekâr ve çocuksuz kişi, AGİ uygulamasında 375 TL katkı sağlayacak iken, yeni uygulama neticesinde 676 TL tutarında bir katkı elde etmektedir. 3 çocuklu ve eşi çalışmayan ücretli ise aynı ay için AGİ uygulaması ile 638 TL katkı elde edecek iken, yeni uygulama ile 676 TL katkı sağlamıştır. Bu düzenleme ile bekâr bireylerin elde ettikleri faydanın, daha fazla bakmakla yükümlü olan çalışanlara nazaran daha fazla kazanç sağladıkları görülmektedir. Şekil 1 ile 2022 yılı için AGİ uygulanması ve asgari ücretin vergi dışı bırakılması durumlarının nasıl değiştiği, bekâr durumunda bulunan ücretlilerin, daha fazla çocuğa sahip ailelilere göre elde ettikleri daha fazla katkı ayrıca görülmektedir. Yani yeni uygulama ile eski uygulamaya kıyasla bekâr bir ücret kazancı elde eden 301 TL net kazanç elde eder iken evli, eşi çalışmayan ve 3 çocuklu ücret kazancı elde eden sadece 38 TL net kazanç elde etmiştir.

Asgari ücretin vergi dışında bırakılması ile ücretlilerin ailevi durumları dikkate alınmaksızın tüm ücret kazancı elde edenlere eşit bir şekilde yaklaşmakta, AGİ müessesesinin kaldırılması ile gelir vergisinde subjektifliğin etkisinin azalmasına, vergilemede adalet ilkesinin yerini daha önceki uygulamaya nazaran eşitliğe bıraktığı görülmektedir (Demet, 2022: 154).

2.4. SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN GELİR VERGİSİ VE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMALARININ MEVZUAT, YÖNTEM VE GELİR DAĞILIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

AGİ ödeme gücü prensibi ve vergi yükü dağılımında adalet ve eşitlik bakımından mühim olmasının yanı sıra, satın alma gücü ve piyasa etkinliği bağlamında da desteklenen bir fikirdir. O sebeple gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin gelir vergisi sisteminde AGİ tatbiki değişik usullerle de olsa yer bulmaktadır. Öte taraftan vergi ödeme gücünün izahında mühim bir konuma haiz vergi oranları da AGİ uygulamasının izah edilebilmesi bakımından mühimdir. Bu nedenle gelişmiş

ve gelişmekte olan ülke örneklerine de değinirken vergi oranlarının yapısına da özetle yer verilmiştir.

2.4.1. Amerika Birleşik Devletleri

ABD Anayasası uyarınca yönetim mekanizmasının ulusal, eyalet ve yerel yönetim olarak 3 kısıma bölünmüş bulunması sebebiyle ülkede bağımsız 3 farklı gelir vergisi tatbiki olabilmektedir (Oates, 1999: 1120). Yerel yönetimler yerel düzeyde daha etkin oldukları emlak ve tüketim vergileri vb. ile faydalanma harçları tahsil ederken, eyaletler gelir ve tüketim vergileri tahsil etmektedir.

Fakat gelir vergisi esas itibariyle ulusal yönetimce tahsil edilmektedir. Öte taraftan mükellefler eyalet yönetimlerin tahsil ettikleri gelir vergilerini ulusal yönetime vermek zorunda oldukları gelir vergisine mahsup edebilmektedirler. Mükellefler genel olarak ikamet ettikleri ya da çalıştıkları konumlardaki yerel veya eyalet yönetimlerine vergilerini verirler. Kimi yerel veya eyalet yönetimleri ise gelir vergisi tahsil etmeyip şahsi servet ve/veya gayrimenkul vergisi tahsil ederler. Ulusal gelir vergisi, gayrisafi gelirden indirilebilir harcamalar ve bireysel indirimler mahsup edilmesinin ardından bakiye vergilendirilebilir gelir üstünden hesaplanır. Vergi oranları ise yerel ve eyalet yönetimlere göre değişebilmektedir (Slemrod ve Bakija, 2008).

ABD’de vergi oranları 4 biçimde belirlenmiştir; Evli olmayan vergi mükellefleri, evinde bakımıyla yükümlü olduğu kişiler bulunan bekâr aile reisi vergi mükellefi, ortak beyan veren evli çiftler, ayrı beyan veren evli iftler (Internal Revenue Service, 2023).

Tatbik edilen farklı gelir vergisi tarifelerinde ana kıstas mükelleflerin medeni durumudur. Tarife dikkate alındığında, evli mükelleflerin vergi yükünün evli olmayanlara nazaran daha düşüktür (Alm ve Whittington, 1995: 565). ABD’de gelir vergisi tarifesinde vergi mükelleflerinin harcamalarına ve toplumsal durumlarına odaklanması dikey ve yatay adalet bağlamında yüksek katkı sunmaktadır (Aydoğan, 2017: 38-43).

ABD’de gelir vergisi yükümlüleri genelde standart bireysel indirim tabidirler. Fakat yükümlüler şayet dilerlerse alternatif nitelikte harcama kalemlerinin (tedavi masrafları, emlak vergisi, ev ipotek kredi faizleri, hayır kurumlarına yapılan bağışlar, beyanname düzenleme ücreti) birer birer indirildiği özel indirim sistemini de tercih edebilirler. Yeşil Kart’a sahip olanlar ise sadece özel indirimden yararlanabilmektedirler (Internal Revenue Service, 2023).

Standart AGİ miktarları yıllık enflasyon oranına dayalı olarak tekrar saptanmaktadır. Vergi yükümlüsünün 65 yaşından büyük ya da görme özrünün bulunması durumunda bir ek indirim hakkı kendisine verilmektedir. Şayet yükümlü hem 65 yaşından büyük hem de görme özrüne sahipse, bu durumda indirim hakkı yükselmektedir.

ABD’de Earned Income Tax Credit (EITC) veya ‘Çalışanların Gelir Vergisi İndirimi’ olarak bilinen bir uygulama bulunmaktadır. Bu, düşük ve orta gelirli çalışanlara vergi indirim sağlayan bir sistemdir ve belirli kriterlere sahip olan kişilere uygulanır. EITC, 1975 yılında yoksulluğu azaltmak ve düşük gelirli bireylerin iş gücüne katılımını teşvik etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu destek, belirli bir gelir düzeyinin altında olan kişilere ve ailelere sunulur. Desteğin miktarı, kişinin gelirine, medeni durumuna ve çocuk sayısına bağlıdır (Hoynes ve Patel, 2015: 6-8).

EITC’nin birçok ekonomi politikası analisti tarafından etkili bir yoksulluk azaltma aracı olarak görüldüğü belirtilmiştir. Örneğin, Center on Budget and Policy Priorities tarafından 2018 yılında yayınlanan bir rapora göre, EITC ve Child Tax Credit (Çocuk Vergi İndirimi) birlikte uygulandığında, 2017 yılında 9.4 milyon insanı yoksulluktan kurtardığı ve 22 milyon insanın yoksulluk düzeyini hafiflettiği belirtilmiştir (Marr vd., 2015).

Sonuç olarak, ABD’de uygulanan asgari geçim indirim ve buna benzer gelir vergisi politikaları, hem gelir dağılımının iyileştirilmesi hem de yoksulluğun azaltılması açısından önemli roller oynamaktadır. Bu çeşitli politikalar, bireysel ve ailevi durumlara odaklanarak, vergi mükelleflerinin toplumsal ve ekonomik durumlarına daha doğrudan ve etkin bir şekilde yanıt vermektedir. Medeni durum,

yaş ve görme özürlü gibi bireysel durumlar ve çocuk sayısı gibi ailevi faktörler, vergi indirimlerinin miktarını belirlerken dikkate alınmaktadır. Bunun yanı sıra, belirli bir gelir düzeyinin altında olan kişilere yönelik uygulamalarla, özellikle düşük ve orta gelirli ailelere destek sağlanmaktadır. Bu tür politikaların, düşük gelirli ailelerin vergi yükünü hafifletme ve çalışma teşvikini artırma kapasitesi, asgari geçim indirimi ve diğer gelir vergisi politikalarının potansiyel değerini göstermektedir.

2.4.2. İngiltere

İngiltere’de artan oranlı bir gelir vergisi tarifesi tatbik edilmektedir. Vergilendirilecek olan gelir dilimi sayısı ise 3 ile sınırlandırılmıştır. En düşük oran %10, temel oran %20 ve yüksek oran %40’tır. Nisan 2008 öncesinde %22 düzeyinde tatbik edilmekte olan temel oran, daha sonrasında %20 düzeyinde uygulamaya devam etmiştir. Bununla birlikte 2009 bütçesinde belirtildiği gibi, Nisan 2010’dan başlayarak £150.000 ve üzerindeki gelir dilimi için %50’lik yeni bir gelir vergisi oranı uygulamaya konulmuştur (HM Revenue and Customs, 2023).

İngiltere’de AGİ her İngiliz vatandaşı vergi yükümlüsüne yönelik tatbik edilen bir indirimdir. AGİ yaş, medeni hal ve fiziki yetersizlikler dikkate alınarak hesaplanmakta ve bu tutarlar yıllık gelirden düşülerek yükümlünün gelir vergisi hesaplanmaktadır. Öte yandan, toplam gelir vergilendirilebilir kaynaklardan edinilen gelirlerin toplamı biçiminde tanımlanır (Tekeli, 2010).

AGİ hadleri her sene enflasyon oranı nispetinde yükseltilmektedir. AGİ’nin İngiltere’de yalnızca bir tutar niteliğinde tatbik edilmediği, çalışma gücünün bulunduğu yaşlara ayrı, söz konusu yaştan büyük olanlara ayrı veya görme özürlü bireylere ayrı bir miktarda tatbik edilmektedir.

İngiltere gelir vergisi sisteminde bir taraftan artan oranlı tarifinin uygulanması diğer taraftan ise en düşük gelir dilimine haiz yükümlülerin vergi oranının %10 kadar düşük bir nispette saptanmış oluşu en düşük ve orta altındaki gelir gruplarının vergi yükünün hafifletildiğine işaret etmektedir (Ubay, 2013: 108-110).

Ayrıca, AGİ uygulamasının da yürürlükte oluşuyla birlikte gerek sosyal devlet prensibine gerekse de adil vergi prensibine uyulmuştur.

Son olarak, İngiltere'deki gelir vergisi sistemi, özellikle düşük ve orta gelirli grupların vergi yükünü hafifletmek için tasarlanmıştır. Artan oranlı tarife ve düşük gelir dilimindeki yükümlüler için %10 gibi düşük bir vergi oranı, bu grupların vergi yükünü azaltmış ve dolayısıyla sosyal devlet ve adil vergi ilkelerine uygun bir yapı oluşturmuştur. Bu tür politikaların, vergi politikalarının daha geniş bir toplum kesimini desteklemesine olanak sağlaması ve dolayısıyla vergi adaletini sağlama potansiyeli, asgari geçim indirimi ve diğer gelir vergisi politikalarının önemini vurgulamaktadır.

2.4.3. Almanya

Alman gelir vergisi sisteminde yükümlünün ikametinin bulunduğu mesken baz alınmaktadır ve Almanya'da bütün yerleşik bireyler bir beyanname hazırlayıp sunmak mecburiyetindedir. Alman gelir vergisi sisteminde senelik kazancın belirli bir bölümüne kadar vergi tatbik edilmezken bu miktarı aşan kazanç artan oranlı tarifeye göre vergilendirilmektedir (Ekinci, 2012: 192-193).

Alman vergi sisteminde medeni hali dikkate alarak vergilendirilecek senelik gelir miktarları değişmektedir. Mevzuat uyarınca eşler ayrı ayrı veya beraberce gelir beyanı verebilmekteyken, çocuklar için yaşlarına bakılmaksızın ailelerinden bağımsız şekilde bildirim vermek mecburiyeti bulunmaktadır (Yılmaz, 2019: 14).

Almanya'da çalışanların gelir vergisi hesaplanırken artan oranlı bir vergi tarifesinden yararlanılmaktadır.

Almanya'da €7.664 tutarına kadar senelik gelire sahip yükümlüler herhangi bir vergiye tabi değilken, söz konusu tutarın üzerindeki seviyelerde vergilendirme 15 ile 24 vergi oranı aralığında gerçekleştirilmektedir. 2009-2010 vergi döneminde evli ve birlikte beyan bildiren yükümlüler açısından yıllık gelirlerinin €15.329'e kadar olan kısmı vergileme kapsamı haricinde tutulmuştur (Çiçek, 2015: 116-119)..

Alman vergi sisteminde, AGİ olarak bilinen herhangi bir indirim mevcut değildir, fakat vergi tarifesinde belirli bir gelir dilimini vergilendirme kapsamı haricinde tutmak, yükümlünün yıllık gelirinden medeni hali, sahip olduğu çocuk sayısı vb. kriterlere dayalı biçimde kimi indirimler gerçekleştirmek AGİ'ye benzeyen özelliklerde bulunması sebebiyle sistemin görünürde bulunmasa bile nitelikte mevcudiyetinden bahsedilebilir. 2009 yılı için Almanya'da uygulanan indirimlerden bazıları şöyledir: Standart çalışan indirimi € 920, Sahip olunan çocuk başına €1.932, evli olmayan ebeveyn için € 1.308, 64 ve üzeri yaştaki çalışan için azami € 1.596 ve eğitim indirimi € 924 (Çiçek, 2015: 116-119).

Alman gelir vergisi sisteminde ister belirli bir gelir diliminin vergi kapsamı haricinde tutulması isterse de tatbik edilen indirimlerle sosyal devlet prensibinin ve eşitliğin sağlanmaya çabaladığı gözlenmektedir. Almanya'da kapsamlı bir gelir vergisi sistemi bulunmaktadır. Vergilemede adil olmak amacıyla bütün vergileme prensipleri Alman vergi sisteminde yerini almıştır. Söz konusu sistemde artan oranlı tarife kullanılmaktadır. Ücret gelirleri, tespit edilen miktarlara erişinceye değin vergi muafiyetine tabidirler (OECD, 2018: 295-296). Alman GVK uyarınca ücretli çalışanlar bakımından kaynakta vergilendirme uygulaması söz konusu olduğu için gelir vergisi bir tür ücret vergisine dönüşmüştür.

Almanya'da bir bireyin gelirine dair vergilendirme ilericidir, başka bir ifadeyle, gelir yükseldikçe, ödenmesi gerekli vergi oranı o nispete yüksek olur. Almanya'da vergi oranları % 14 ila % 45 arasındadır (Arıkan ve İnneci, 2016: 12-16).

Alman gelir vergisi sistemi, vergilendirme politikalarının çeşitli sosyoekonomik durumları hesaba katan bir yaklaşımla, sosyal devlet ve adil vergilendirme prensiplerine önemli ölçüde uymaktadır. Yükümlülerin ikamet durumu ve medeni hali gibi faktörler dikkate alınırken, artan oranlı vergi tarifesi ve belirli gelir dilimlerinin vergi dışı tutulması, hem bireysel hem de toplumsal adaleti artırmaktadır.

Çalışanların belirli bir gelir düzeyine kadar vergi muafiyetine tabi tutulması ve farklı yaş, çocuk sahibi olma durumu ve medeni hali gibi faktörlerle belirlenen

indirimler, Alman gelir vergisi sisteminin daha geniş bir sosyal adalet anlayışını benimsediğini göstermektedir. Ayrıca, kaynakta vergilendirme uygulamasının varlığı, gelir vergisinin de facto bir ücret vergisine dönüştüğünü belirtmektedir.

Gelirin ilerici vergilendirilmesi, yani gelir arttıkça ödenmesi gereken vergi oranının da artması, Almanya'nın vergi oranlarının %14 ila %45 arasında değiştiği bir sistemde, toplumsal eşitlik ve adaleti desteklemektedir. Dolayısıyla, Alman gelir vergisi sistemi, çeşitli sosyoekonomik koşulları ve durumları hesaba katarak, hem bireylerin hem de toplumun geniş bir kesimini desteklemek için adil ve kapsayıcı bir yaklaşımı benimsemektedir.

2.4.4. Fransa

Fransız vergi sisteminde vergiler merkezi yönetim, yerel yönetim ve sosyal güvenlik kuruluşları olmak üzere 3 kanaldan tahsil edilmektedir. Merkezi yönetim; pek çok vergiyi tahsil etmekle sorumludur. Yerel yönetim; belli bir yöreye ait ajanslardır. Birçok vergi tahsilatıyla birlikte yetki sahaları merkezi yönetim kadar geniş değildir (Aksümer, 2014: 63-64).

Sosyal güvenlik kurumları; görevleri kamu hizmeti olan ve yetkileri kamu makamlarına devredilmiş özel kuruluşlardır. Bütçeyi işsizlik sigortası sandığı, yardım sandığı, tarımsal destek sandığı gibi sosyal güvenlik fonlarını desteklemek için kullanıyorlar. Sosyal refah tarafından finanse edilirler ve tek amaçları sosyal refah sağlamaktır. Fransa'da € 5.852 Euro'ya kadar olan gelirler vergilendirmeye dâhil edilmez. Söz konusu miktarın aşan gelirlere ise artan oranlı bir gelir vergisi tarifesi tatbik edilmektedir. Faiz gelirlerinde ise %16'lık bir vergi oranı söz konusudur. Fransa'da mükelleflerin medeni durumlarına ve yaşlarına dayalı asgari geçim miktarları belirlenmektedir. Toplam gelirlerinden indirilecek olan AGİ tutarı yaş ve medeni duruma göre değişmektedir. AGİ tutarları her yıl yeniden belirlenmektedir. 2008-2010 yılları arasındaki dönemde Fransa'da uygulanan AGİ hadleri, 65 yaşından küçük yükümlüler için € 6.035 olarak belirlenmiş, 65-74 yaş aralığındaki yükümlüler için ise € 9.030 düzeyinde olmuştur (Tekeli, 2010: 74).

Fransız gelir vergisi sisteminde artan oranlı gelir vergisi tarifesi ile beraber tatbik edilen bir AGİ uygulamasının mevcut olması, ödeme gücüne dayalı vergileme ve dikey adaletin uygulanması bakımından mühim göstergelerdir (Gölçek vd., 2018: 40-45).

Fransız gelir vergisi sistemi, merkezi ve yerel yönetimler ile sosyal güvenlik kurumlarına dağılmış, çeşitli düzeylerde vergi tahsilatı yapan karmaşık bir yapıya sahiptir. Ancak bu karmaşık yapı, gelir vergisi sisteminin sosyal adaleti teşvik etme konusunda belirgin bir çaba gösterdiği bir bağlamı oluşturmaktadır. Gelir vergilendirmesi, belirli bir gelir düzeyine kadar vergi dışı bırakılmakta ve ardından artan oranlı vergi tarifesine tabi tutulmaktadır (Gürdal vd., 2020: 1114-1115).

Bu yaklaşım, dikey adaleti destekleyerek daha yüksek gelirlere sahip bireylerin daha fazla vergi ödemesini sağlamaktadır. Ayrıca, Fransa'da AGİ uygulamasının varlığı, mükelleflerin yaş ve medeni durumlarına dayalı olarak belirlenen ve yıllık gelirden düşülebilen asgari geçim indirimleri şeklinde, ödeme gücüne dayalı vergilendirmenin başka bir göstergesi olarak hizmet etmektedir.

Bu çerçevede, Fransız gelir vergisi sistemi, bireylerin ve toplumun geniş bir kesimini destekleyen ve sosyal adaleti teşvik eden bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu yaklaşımın uygulanması, vergi tahsilatı ve dağıtımının hem merkezi hem de yerel düzeylerde karmaşık bir yapıya sahip olduğu bir sistemde gerçekleştirilmektedir (Armağan ve İçmen, 2017: 24).

Bununla birlikte, bu sistemin etkinliği, geniş bir sosyoekonomik yelpazedeki bireylerin ve ailelerin ihtiyaçlarına yanıt verme kabiliyetine bağlı olduğu görülmektedir.

2.4.5. Çin Halk Cumhuriyeti

Çin Halk Cumhuriyeti'nde AGİ benzeri bir uygulama bulunmamaktadır. Ancak, Çin'deki sosyal yardım sistemi 'Dibao', asgari geçim standardı belirleyen ve bu standardın altında geliri olan kişilere maddi destek sağlayan bir sistemdir. Dibao,

Çin'deki gelir dağılımı eşitsizliğini hafifletmeye ve yoksulluğu azaltmaya yönelik bir politikadır (Gao vd., 2012: 743-745).

Dibao programı, 1990'ların ortalarında başlatılmış ve 2007 itibarıyla tüm Çin'e genişletilmiştir. Bu program, hanehalkı bazında uygulanmaktadır ve asgari geçim standardının altında geliri olan hanelere yöneliktir. Asgari geçim standardı, yerel hükümetler tarafından belirlenmekte olup, yaşam maliyetlerinin ve yerel ekonomik koşulların farklılık gösterdiği bölgelere göre değişkenlik gösterir.

Dibao programı, genellikle nakit transferleri şeklinde uygulanır, ancak bazı durumlarda aynı yardım da sağlanabilir. Programın hedefleri ve uygulaması, Çin genelinde farklılık gösterebilir, çünkü yerel hükümetlerin politika tasarımında ve uygulamada önemli bir özerkliği vardır (Wang, 2006: 58-64).

Çin'de asgari geçim garanti sistemi standardı olarak bilinen Dibao standardı, diğer birçok ülkede belirlenen yoksulluk sınırına benzer şekilde, bir yoksulluk eşiği işlevi gören ve kişi başına düşen hane geliriyle ölçülen nakit değerli bir standarttır. Çin'in Dibao standardı, kaç başvuru sahibinin yardımlardan yararlanabileceğini ve yararlanıcıların hükümetlerden ne kadar yararlanabileceğini belirlemesi açısından çok önemlidir. Bu nedenle, merkezi hükümetin Dibao standardını belirlemek için bilimsel bir kılavuza sahip olması ve yerel yönetimin uygun bir Dibao standardı oluşturması özellikle kırsal kesimdeki yoksullukla mücadelede önemli bir görev olarak kabul edilmektedir (Lin vd., 2009: 84-86).

Çin gelir vergisi sisteminin, sosyal adalet ve yoksulluk azaltma çabalarını öne çıkaran son derece benzersiz bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Çin'de Asgari Geçim İndirimi (AGİ) uygulaması bulunmamasıyla birlikte, Dibao programı gibi sosyal yardım sistemleri, maddi destek sağlamak suretiyle yoksullukla mücadeleye yönelik etkili politikalar olarak işlev görmektedir. Bu, asgari geçim standardını karşılayamayan hanelere yönelik bir yardım olup, yaşam maliyetleri ve ekonomik koşulların bölgelere göre değiştiği bir ülkede, bu hanelerin asgari yaşam standartlarını karşılamalarını sağlamaktadır.

Yerel hükümetler, bu yardımın özgül hedefleri ve uygulaması konusunda geniş bir özerkliğe sahip olup, bu durum politika uygulamalarının yerel koşullara ve ihtiyaçlara göre özelleştirilmesini sağlamaktadır. Böylece, Çin'in gelir vergisi sistemi, bireysel ihtiyaçları ve yaşam maliyetlerini dikkate alan ve toplumun daha geniş kesimlerinin refahını desteklemeyi hedefleyen bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bununla birlikte, bu sistemin etkinliği ve adil uygulaması, yerel ve merkezi hükümetler arasındaki etkili koordinasyona ve bilimsel bir yaklaşımla belirlenen yoksulluk eşiği standardına bağlıdır.

3. BÖLÜM

ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ROLÜ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Çalışmanın özgün yanını oluşturan bu bölüm, Türkiye'nin vergi politikaları ve gelir dağılımı açısından önemli bir yeri olan Asgari Geçim İndirimi (AGİ)'nin gelir dağılımı üzerindeki etkisini detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Bilindiği üzere gelir dağılımı, bir toplumun ekonomik eşitlik veya eşitsizlik seviyesini gösteren kritik bir göstergedir. Gelirin adaletli dağılımı, toplumsal istikrar, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması için hayati öneme sahiptir.

AGİ uygulamaları, ödeme gücüne ulaşmada gelir dağılımını iyileştiren, düşük ve orta gelirli harcanabilir gelirlerini yükselten bir politika tercihi olmakla birlikte bazı ülkelerde negatif gelir vergisi şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir. ABD'de düşük ve orta gelirli çalışanlara ve özellikle çocuklu olanlara vergi indirimi sağlayan EITC uygulaması ya da negatif gelir vergisi uygulamaları, İngiltere'de 1975 yılında çalışan yoksullara yönelik bir vergi kredisi sistemi olan Family Income Supplement (Aile Gelir Desteği)'ni başlatmış, daha sonra Working Families Tax Credit (Çalışan Aileler Vergi Kredisi) ve Child Tax Credit (Çocuk Vergi Kredisi) gibi farklı isimlerle devam etmiştir. Bu konu ile ilgili yazında düşük gelirli grubun harcanabilir gelirini artırarak yoksulluğu azalttığı, çalışma teşviki sağladığı ancak bazı durumlarda emek arzını azaltabildiği tespit edilmiştir. Ayrıca bu politika uygulamalarının maliyeti ve etkinliği, uygulamanın tasarımına ve yönetimine bağlı olarak da değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir.

Türkiye, özellikle vergi politikalarını kullanarak gelir dağılımını düzeltme ve yoksullukla mücadele etme yolunu sıklıkla tercih etmektedir. Bu çerçevede, AGİ, bireylerin ve ailelerin geçimlerini sağlama kapasitelerini göz önünde bulundurarak, bireysel gelir vergisi yükünü hafifletmeyi amaçlayan bir politika aracı olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenle, AGİ'nin gelir dağılımı üzerindeki

etkisini anlamak, vergi politikalarının ve sosyal politikaların bu hedefe ne ölçüde katkı sağladığını belirlemek için hayati öneme sahiptir.

Ancak Türkiye’de, 01.01.2008 tarihinden itibaren uygulanan AGİ uygulaması, 7349 sayılı "Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 3. maddesiyle 01.01.2022 tarihinden itibaren sonlandırılmıştır. Bu kanunun gerekçesinde, ücretlere yönelik dilim aralığı ayrıştırılması, çeşitli istisnalar ve asgari geçim indirimi gibi vergisel avantajlar gerekçe gösterilmiş, ancak asgari ücretlilerin hala yıllık ortalama yüzde 3,25 oranında vergi yüküne maruz kaldığı belirtilmiştir. Bu durumda, asgari ücretin vergi dışı bırakılması gerektiği ve asgari geçim indirimi uygulamasının ortadan kalkacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle, asgari ücret gelir vergisi ve damga vergisi açısından istisna kapsamına alınmıştır.

TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu raporunda da benzer bir düzenleme önerilmiş ve asgari ücretin gelir vergisi açısından vergi dışı bırakılması ve asgari ücreti aşan miktarlarda elde edilen ücretin sadece asgari ücret tutarına kadar olan kısmının vergiye tabi tutulması önerilmiştir. Bu sayede asgari geçim indirimi uygulamasının etkisiz hale geleceği ifade edilmiştir. Sonuç olarak, asgari ücretin gelir vergisi dışında bırakılması ve asgari geçim indirimi uygulamasından vazgeçilmesi kararlaştırılmıştır.

Çalışmada subjektif bir yapıya sahip olan Gelir Vergisinde, bu sübjektifliğin etkisinin kullanılabildiği asgari geçim indirimi uygulamasının başlangıç yılı olan 2008 yılı sonrası ile devamında düzenleme yılı olan 2015 yılı sonrası TÜİK verileri temel alınarak bu kapsamlı şekilde özellikle teorik açıdan verginin adalet ve etkinlik hususlarını nasıl etkilediği, Türkiye’deki gelir dağılımı ve ücret kazancı üzerinden incelenmiştir. Ödeme gücü yaklaşımının tekniklerinden birisi olan asgari geçim indirimi uygulamasının vergisel ve gelir anlamında nasıl bir katkı sağladığı çalışmada analiz edilmiştir.

Ayrıca çalışmada AGİ’nin kaldırılmasının, gelir dağılımı üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Ancak AGİ’nin gelir dağılımı üzerindeki etkisini değerlendirmek karmaşık bir süreçtir. Çünkü bu, hem AGİ’nin uygulandığı hanelerin gelir

dağılımını, hem de AGİ'nin dâhil edilmediği durumda hanelerin gelir dağılımını ölçmeyi gerektirmektedir. Yapılan analizler, AGİ'nin gelir eşitsizliğini azaltma veya artırma potansiyelini göstermektedir. Bu anlamda analizlerin sonuçları, vergi politikalarının ve sosyal politikaların gelir dağılımı üzerindeki etkisini anlamak ve bu politikaları gelecekte daha etkili bir şekilde uygulamak için önemlidir.

Bu bölümde, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2009 ve 2016 yıllarına ait Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması verileri kullanılarak, AGİ'nin gelir dağılımı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Bu bağlamda AGİ öncesi ve sonrası hane özelinde toplam ücret geliri üzerinden gelir dağılımı analiz edilmiş ve gelir dağılımı eşitsizliği Gini katsayısı ile gösterilmiştir. Çalışmada yapılan analizler, STATA programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bu bölümde öncelikli olarak literatürde yerli ve yabancı dizinde yer bulmuş olan ve genel olarak maliye politikaları içerisinde ayrıcalıklı olarak vergi politikalarının gelirin yeniden dağılımı, yoksulluk ve refah üzerindeki etkilerini inceleyen, ayrıca doğrudan kişisel gelir vergisinde yapılan reformlar ve düzenlemeler içerisinde özellikle asgari geçim indirimi benzeri uygulamaların ücret gelirlerindeki dağılımını etkileyen çalışmalar incelenmiş ve Türkiye'deki asgari geçim indirimi uygulamasının ücret gelirleri üzerindeki etkisini görebilmek adına hangi çalışmalardan yararlandığı belirtilmiştir.

Sonuç olarak, bu bölüm, AGİ'nin Türkiye'deki gelir dağılımı üzerindeki etkisini anlamaya yönelik bir çabanın ürünüdür. AGİ'nin gelir dağılımını nasıl etkilediği ve bu politikanın gelir eşitsizliğiyle mücadelede ne ölçüde etkili olduğunu belirlemek, bu çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Bu analizin sonuçları, vergi ve sosyal politikaların daha adil bir gelir dağılımı sağlama çabasına ne ölçüde katkı sağladığını belirlemeye yardımcı olacaktır.

3.1. İLGİLİ LİTERATÜR ÖZETİ

Tez çalışmasının konu başlığını oluşturan “asgari geçim indirimi uygulamasının gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkisi”ni, Türkiye’de uygulanan asgari geçim indirimi uygulamasının hem mevzuat olarak hem de uygulama açısından aynı

şekilde uygulandığı başka bir ülke örneği bulunmasa da başka ülkelerde benzer uygulamaların mevcut olması ve sürekli kendini güncelleyen bir teknik olması, literatürde özellikle buna benzer uygulamaların gelir dağılımına etkisi, yoksulluk ve refah üzerindeki etkileri ve gelirin yeniden dağıtımı gibi konularda yazılmış eserlerle karşılaştırmak çalışmanın literatüre katkısı açısından fayda sağlayacaktır. Literatür araştırmasında çok sayıda çalışma, bu tip tekniklerin sosyoekonomik konularda farklı etkilerine de bakması açısından da, çalışmanın geniş bir çerçevede ayrıca değerlendirilebileceği kanaatini oluşturmaktadır.

Asgari geçim indirimi, gelir eşitsizliğini azaltmayı ve bireylerin refahını artırmayı amaçlayan bir politika müdahalesidir. Gelir dağılımı üzerindeki etkisini araştıran birçok çalışma bulunmaktadır. Genel olarak literatür, AGİ uygulamalarının hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabileceğini öne sürmektedir.

Olumlu tarafı, AGİ yoksulluğun azaltılmasına ve gelir farklarının daraltılmasına yardımcı olabilmektedir. Garantili bir gelir tabanı sağlayarak, bireylerin ve ailelerin temel ihtiyaçlara ve makul bir yaşam standardına erişimini sağlayabilmektedir. Bu, insanları yoksulluktan kurtarmaya ve özellikle düşük gelirli haneler için mali stresi hafifletmeye yardımcı olabilmektedir. Ayrıca, AGİ daha adil bir gelir dağılımına katkıda bulunabilmektedir. Kaynakları daha yüksek gelirli bireylerden daha düşük gelirli bireylere yeniden dağıtmakta ve potansiyel olarak servet eşitsizliklerini azaltabilmektedir. Bu sayede AGİ, sosyal uyumu teşvik etmekte ve genel toplumsal refahı arttırmaktadır.

Bununla birlikte, asgari yaşam indirimiyle ilgili endişeler ve potansiyel dezavantajlar da vardır. Yapılan araştırmalar, bunun çalışmak için caydırıcı unsurlar yaratabileceğini ve bireylerin iş arama veya becerilerini geliştirme motivasyonlarını azaltabileceğini savunmaktadırlar. Zira söz konusu uygulama, devlet yardımına uzun vadeli bağımlılığa yol açabileceği ve ekonomik büyümeyi engelleyebileceği endişesini dile getirilmektedir. Ek olarak, asgari geçim indirimini finanse etmenin mali yükü, ekonomik sonuçları olabilecek vergi mükelleflerine düşmektedir. Daha yüksek vergiler, potansiyel olarak istihdam yaratmayı ve ekonomik üretkenliği etkileyerek yatırım ve girişimciliği caydırabilmektedir.

Özetle, asgari geçim indiriminin gelir dağılımı üzerindeki etkisi karmaşık bir durum olarak, yoksulluğu hafifletme ve gelir eşitliğini teşvik etme potansiyeline sahip olmakla birlikte, çalışma teşvikleri ve mali sürdürülebilirlik konusunda endişeleri de artırdığı literatürde yer almaktadır. Dolayısıyla politika yapıcıların, bu tür programları tasarlarken ve uygularken bu ödünleşimleri dikkatle göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Literatür özetinde öncelikli olarak Türkiye özelinde yapılmış çalışmalar üzerinde durulmuş, sonrasında uluslararası literatür incelenmiştir.

Türkiye'deki çalışmalar içerisinde öncelikle Albayrak (2011), vergi politikaları içerisinde dolaylı vergiler olarak 2004 ve 2009 yılları için KDV ve ÖTV'nin gelir dağılımına etkilerini incelemiştir. Hanehalkı Bütçe Anketleri veri setlerinden yararlanılarak yapılan analizde, gelir dağılımına duyarlılık endeksleri kullanılmıştır. Sonuçlar, KDV ve ÖTV'nin genel olarak düşük gelir gruplarını olumsuz etkilediğini göstermektedir. 2004 ile 2009 arasında gelir dağılımında anlamlı bir düşüş olmadığı tespit edilmiştir. Özellikle dolaylı vergilerin alt gelir dilimlerindeki hanelerin yükünü artırdığı görülmüştür. Ayrıca, KDV ve ÖTV'nin toplam gelir içindeki paylarının karşılaştırılması regresif bir dağılımı ortaya koymuştur. Progresiflik analizi ise her iki verginin regresifliğinin arttığını göstermiştir. ÖTV'nin 2009'da özellikle yüksek gelir gruplarını lehine etkilediği belirlenmiştir. Sonuç olarak, bu iki dolaylı verginin genel olarak düşük gelir gruplarını olumsuz etkilediği ve gelir dağılımını bozucu etkilere sahip olduğu sonucuna varmıştır (Albayrak, 2011).

Albayrak (2013)'ün bir diğer çalışmasında Türkiye'nin 2003-2010 yılları arasındaki reel gelirlerindeki gelişimi yüzde paylar analizi ile %10'luk dilimlere ayrılmış olarak incelenmiş, özellikle yoksul gelir dilimlerinde yer alan hanehalklarının yıllar içindeki gelir artışı, ortalama büyümenin üzerinde olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu şekilde, söz konusu dönem için gelir dağılımı ve ortalama gelir iyileşmesi birlikte değerlendirilmiştir (Albayrak, 2013).

Özyer (2014), Türkiye'de 2002-2008'i kapsayan dönemlerde gelir vergisi ve sosyal güvenlik primlerinin gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemiştir. Vergi

öncesi ve vergi sonrası gelir dağılımı analizi yapılarak Gini katsayıları ve Lorenz eğrileri kullanılmıştır. Veriler, TÜİK hanehalkı bütçe anketlerinden elde edilmiş ve vergi yükleri tahmin edilerek vergi öncesi gelir hesaplamaları yapılmıştır. Çalışma, vergi ve transferlerin yeniden dağıtım etkisini ölçmek için Gini katsayısı değişim ölçüsünü kullanmıştır. Türk Gelir Vergisi Sistemi'nin kayda değer bir yeniden dağıtım etkisine sahip olmadığını ve gelir eşitsizliğinin daha çok transfer harcamalarıyla azaltılmaya çalışıldığını göstermiş, tüketim vergilerinde ise daha düşük gelir grubunun oransal olarak daha yüksek bir vergi yüküne tabi tutulduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada AGİ etkisi incelenirken evli olanlar için eşlerinin çalışmadığı ve tek çocuklu oldukları varsayımı ile hesaplamalar yapılmış, AGİ'nin gelir dağılımındaki etkisinin pozitif anlamda düşük kaldığı ve kayda değer olmadığı vurgulanmıştır (Özyer, 2014).

Yılmaz (2016)'ın 2002-2013 dönemini kapsayan, hanehalkının brüt gelirlerinin tahmini için geliştirdikleri metodoloji ile gelir üzerinden alınan vergilerin gelirin yeniden dağıtımını nasıl etkilediklerini ölçen proje çalışmasıdır. Bu çalışmada brüt gelirlerden vergi ve transfer harcamaları ayrıştırılmış ve gelirin yeniden dağıtımındaki etkileri Gini katsayıları yoluyla hesaplanmıştır. Bu çalışmada anket kısıdından ötürü AGİ'nin etkisi, Özyer (2014)'ün çalışmasından farklı olarak bireyler açısından ağırlıklı ortalama yapılarak hesaplama yapılmış, AGİ özelinde bir etkiden ziyade vergi yükünün gelirin yeniden dağıtımındaki etkisi ölçülmüştür. Çalışmada konu yıllar itibariyle birincil ve ikincil yani mali müdahale sonrası oluşan gelir dağılımı açısından uygulanan politikalardan transferlerin, vergilerden daha yüksek bir etki oluşturduğu belirtilmiş ve yıllar itibariyle nasıl değişim gösterdiği incelenmiştir (Yılmaz, 2016).

Albayrak vd. (2016) Türkiye'de 2003-2006 ve 2013 yıllarına ait TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketleri kullanılarak, bireylerin ve hanehalklarının gelir ve refah düzeylerini en çok etkileyen bireysel gelir vergisi ve dolaylı vergilerin dağılımı mikro simülasyon modeli ile dolaylı vergilerin dağılım üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmada, dolaylı vergilerin dağılımı olumsuz etkilediğini ve gelir vergisi yüklerinin daha eşit dağıtılabilmesi için önlemler alınması gerektiği vurgulanmıştır. Gelir vergisi tarifesindeki değişikliklerin etkisi incelenerek, gelir

vergisinin tarifelerindeki düzenlemeler ve AGİ gibi uygulamalarla progresifliğinin artırılması, vergi tabanının genişletilmesi ve dolaylı vergi yükünün azaltılmasıyla daha adil bir vergi sistemi oluşturulabileceği sonucuna varılmıştır (Albayrak vd. 2016).

Eke (2018) Türkiye’de 2010 yılından itibaren uygulanan ayırma ilkesinin, 2009-2012 yılları arasında TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları anket verilerini kullanarak yüzde paylar analizi kullanarak, gelir vergisi tarifesinde mükellefin vergi ödeme gücünü dikkate alarak ücret kazançlarını diğer gelir unsurlarından farklı şekilde vergilendirmesi ile ayırma ilkesinin gelir dağılımını bozucu etki yaratarak ücret kazançları üzerindeki gelir vergisi yükünü artırdığını tespit etmiştir. Ayırma ilkesi, yüksek gelir grubuna avantaj sağlarken, adaletli ve dengeli bir vergi yükü dağılımı sağlamada başarılı olamamaktadır. Bu durum, ayırma ilkesinin gözden geçirilerek daha düşük gelir gruplarını kapsayacak şekilde revize edilmesi ve gelir dağılımındaki bozucu etkinin ortadan kaldırılmasını önermekte, özellikle alt gelir grubunu kapsayan yeni bir ayırma ilkesinin ve marjinal vergi oranlarının revize edilmesinin, gelir dağılımı üzerinde olumlu etkileri olabileceğini vurgulamıştır.

Türkiye için yapılmış bir diğer çalışmada Ünsan (2020), Türkiye’de 2019 yılı için maliye politikalarının gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkilerini incelemek için Hanehalkı Bütçe Araştırması ve Hanehalkı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması veri setlerini kullanmış, doğrudan ve dolaylı vergiler, sosyal transferler ve harcamalar gibi maliye politikası araçlarının gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkilerini Lustig (2018)’in CEQ (Commitment to Equity) metodolojini kullanarak incelemiştir. Gini katsayısı ve Theil endeksi gibi eşitsizlik ölçütleri kullanılarak mali müdahalelerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi ölçülmüş, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı gibi yoksulluk ölçütleri de değerlendirilmiştir. Sonuçlar, mali müdahalelerin genel olarak gelir eşitsizliğini azaltıcı etkilere sahip olduğunu, aynı eğitim ve sağlık harcamalarının önemli katkı sağladığı belirlenmiştir. Mali müdahalelerin yoksulluk üzerindeki etkisi ise karmaşık olup, dolaylı vergilerin yoksulluk oranını artırdığı ve doğrudan sosyal transferlerin yoksulluğu azaltıcı etkisi olduğu görülmüştür. Düşük gelirli hanehalklarının devlet harcamalarından daha fazla faydalandığı ve bu harcamaların asgari geçim

indirimi hariç progresif bir yapıya sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Vergi politikası olarak AGİ'nin yoksullukla mücadelede etkin bir araç olamayacağı, dolaylı vergi yükünün etkisinin düşürülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmanın kısıtları arasında kurumlar vergisinin etkilerinin incelenememesi ve kayıt dışı tüketimin analiz dışında bırakılması yer almaktadır (Ünsan, 2020).

Cuevas vd. (2020) yazdıkları Dünya Bankası çalışma raporunda Türkiye'de 2016 yılı TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları ile Hanehalkı Bütçe anketleri veri olarak kullanılmış, Lustig (2018)'in CEQ metodolojisi ile doğrudan ve dolaylı vergilerin, transferlerin ve sosyal harcamaların ayrı ayrı dağılım etkileri analiz edilmiştir. Mali politikanın eğitim ve sağlık gibi sosyal harcamalarıyla desteklenen doğrudan vergiler ve transfer programları aracılığıyla Türkiye'de gelir eşitsizliğini önemli ölçüde azalttığını ancak alt gelir gruplarında hedeflenen transferlerin, vergilerin etkisini dengelemekte yetersiz kalmakta ve net olarak yoksulluğu artırdığını belirtmişlerdir. Diğer ülke karşılaştırmalarıyla orta-yüksek gelirli ülkeler bağlamında, Türkiye'nin performansının ortalamadan düşük olduğu, bunun da, dolaylı vergilerin nispeten daha fazla negatif etkisi ve doğrudan transferler ve vergilerin daha sınırlı pozitif etkilerinden kaynaklı olduğunu ifade etmişlerdir. Raporda özellikle asgari geçim indirimi uygulamasının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Cuevas vd. 2020).

ABD'de çalışan kesime uygulanan vergi indirimlerinin (EITC) özellikle vergi uyumunu artırdığına vurgu yapan Liebman (1998) nüfus anketlerindeki verilerden vaka çalışması yoluyla EITC'nin özellikle çocuk yoksulluğunu iyileştirdiği, çocuklu yalnız kadınlar arasında işgücüne katılımı artırdığını ve gelir eşitsizliğinde pozitif etkiler gösterdiğini tespit etmiştir (Liebman, 1998).

Güvenen vd. (2013), ABD ve kıta Avrupa ülkelerini karşılaştırdığı çalışmasında, ücret gelirleri eşitsizliğinin anlaşılmasında gelir vergisi ve sendikalaşma, asgari ücret düzenlemeleri gibi diğer piyasa koşullarının etkileri analiz edilmiştir. Özellikle, progresif bir gelir vergisi yapısının beşeri sermaye birikimini olumsuz etkilediğini ve bu durumun ücretliler açısından gelir dağılımını bozucu etki yaptığını ortaya koymuştur (Güvenen vd. 2013).

Balseven ve Tugcu (2017) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde mali politikasının gelir dağılımı üzerindeki etkisini 1990-2014 yılları arasında 17 gelişmekte olan ve 30 gelişmiş ülkede vergi ve transferlerin gelir eşitsizliği üzerindeki açıklayıcı gücünü panel veri analizi kullanarak analiz etmiştir. Vergi gelirlerinin gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltırken sosyal yardımların gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, ekonomik büyümenin gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu, bu sebeple düşük gelir gruplarını hedefleyen desteklemelerin gerekliliğini belirtmişlerdir.

Bird ve Zolt (2005, 2014), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından gelirin yeniden dağıtımını konusunu irdelenmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma odaklı büyümeleri adına gelirin yeniden dağıtımına daha fazla ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Vergi sistemleri, özellikle kişisel gelir vergisi, gelişmekte olan ülkelerde eşitsizliği azaltmakta çok az etkiye sahiptir. Gelişmekte olan ülkeler için en uygun vergi sistemi, işçi gelirlerine uygulanan progresif bir vergi yapısı ve sermaye gelirinine uygulanan kapsamlı bir düşük oranlı vergiden oluşabilir. Bu şekilde, geniş tabanlı KDV, yerel finansmanın daha fazla kullanılması ve harcama politikalarının iyileştirilmesi gibi yaklaşımlar, gelişmekte olan ülkelerin yeniden dağıtıcı politikalar için daha sağlam bir temel oluşturmasına yardımcı olabileceğini teorik açıdan değerlendirmiştir (Bird ve Zolt, 2005, 2014).

Sung ve Park (2011) Kore özelinde vergileri ve doğrudan yardımlar da dahil olmak üzere mali politikalarının yeniden dağıtım etkilerini, 2007 yılı Hanehalkı Gelir ve Harcama Anketi verilerini kullanarak, vergilerin ve transferlerin Kore'deki gelir eşitsizliğini %13,8 oranında azalttığını, gelirin yeniden dağıtımında doğrudan yardımlar, doğrudan vergiler ve sosyal güvenlik katkıları sırasıyla Gini katsayısını 6,7, 4,7 ve 2,9 puan azalttığını, dolaylı vergilerin ise tersi şekilde pozitif etki ettiğini imputasyon ve Gini analizi yapılarak tespit etmişlerdir.

ABD için yapılmış birçok çalışmada EITC uygulamasının çalışmayı teşvik ettiği ve bu uygulama neticesinde işsizliğin azaldığına vurgu yapılmıştır. Düşük gelirli iki ebeveynli ailelerde tek çalışanlılar için çalışma teşviklerini artırarak istihdam oranlarında küçük bir artışa neden olur. Evli çiftler için ise dengeleyici etkiler

bulunmaktadır çünkü EITC'nin aile gelir testi ikinci çalışanların olduğu durumda çalışma teşvikini azaltma eğilimindedir. Ayrıca, bazı mevcut çalışanların, destek kapsam dışındaki durumlarda çalışma saatlerini azalttıkları belirlenmiştir. Ancak bu olumsuz etkiler her ikisi de nicel olarak küçük olduğundan net istihdam etkileri açıkça olumlu yöndedir (Keane ve Moffitt, 1998; Ellwood, 2000; Hotz ve Scholz, 2003; Eissa ve Hoynes, 2004).

Brezilya'da asgari geçim indirimi gibi uygulamaların etkisini inceleyen Immervoll vd. (2006)'e göre Brezilya'daki desteklemelerin diğer gelişmiş ülkelere nazaran düşüklüğüne atıfla eşitsizliği ve yoksulluğu hafifletmede çok daha az başarılı olmuştur. Çalışmada, Brezilya için yeni bir vergi-transfer mikro simülasyon modeli olan BRAHMS'ı uygulayarak ekonomik eşitsizlik üzerinde politikanın etkisini değerlendirmişler, uygulamanın özellikle gelişmekte olan ülkelerde politika yapıcılar için değerli bir analitik araç olacağını savunmuşlardır (Immervoll vd. 2006).

Vazquez vd. (2012) çalışmasında 150 kadar gelişmiş, gelişmekte olan ve geçiş ekonomisine sahip ülkenin 1970-2009 yılları arasında panel veri analizi yoluyla, vergi ve kamu harcama politikalarının gelir dağılımı üzerindeki potansiyel rolüne odaklanmış, ilerici kişisel gelir vergileri ve kurumlar vergisinin gelir eşitsizliğini azalttığını bulmuşlardır. Ancak, kurumlar vergisinin etkisinin açık veya küreselleşmiş ekonomilerde zayıfladığını da göstermişlerdir. Ayrıca, genel tüketim vergileri, özel tüketim vergileri ve gümrük vergilerinin gelir dağılımı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu bulmuşlardır. Harcama tarafında ise, sosyal refah, eğitim, sağlık ve konut kamu harcamalarının GSYİH içindeki payının artmasının gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etki yaptığını bulmuşlardır (Vazquez vd. 2012).

Japonya'da 1984-2009 yılları arasında yapılan gelir vergisi reformlarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini uzun dönemli bir bakış açısıyla inceleyen Miyazaki ve Kitamura (2014), Japon bireylerin ve hanelerin mikro verilerini kullanarak, gelir vergisi oranları ve gelir vergisi indirimlerindeki değişikliklerin vergi progresifliği üzerinde nasıl ve ne ölçüde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada ilk olarak, Japonya'da gelir vergisinin yeniden dağıtıcı etkileri 1984-2009 döneminde

azaldığı, ikinci olarak, gelir vergisi reformları, yani vergi oranlarında azalma ve vergi matrahında artış neticesinde oluşan gelir vergisi oranlarının yeniden dağıtıcı etkilerini artırdığını tespit etmişlerdir (Miyazaki ve Kitamura, 2014).

Çin’de 1993-2009 yılları arasında uygulanan asgari geçim yardımı (MLA) programının gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkisini değerlendiren Smith (2020), çalışmasında MLA programının yoksulluğu azalttığını, ancak gelir eşitsizliğini artırdığını bulmuştur. Çalışma, eşik regresyon modeli ve Gini katsayısı dekompozisyonu yöntemlerini kullanarak, MLA programının farklı gelir grupları ve bölgeler arasındaki gelir dağılımını nasıl etkilediğini analiz etmiştir. Çalışma, MLA programının kentsel yoksulların gelirini artırarak kentsel yoksulluk oranını düşürdüğünü, ancak kentsel gelir eşitsizliğinin artmasına neden olduğunu göstermiştir. Çalışma ayrıca, MLA programının kentsel ve kırsal bölgeler arasındaki gelir farkını azalttığını, ancak bölgesel gelir eşitsizliğinin artmasına katkıda bulunduğunu tespit etmiştir (Smith, 2020).

Jara ve Tumino (2013) AB’nin 27 üye ülkesinde vergi-transfer sistemlerinin gelir eşitsizliği ve çalışma teşvikleri üzerindeki etkisini incelemek için vergi-transfer mikro simülasyon modeli olan EUROMOD’u kullanarak vergi, transfer ve sosyal sigorta katkılarının ülke özelinde Gini katsayısı ve Marjinal Etkili Vergi Oranı (MEVO) gibi göstergeler üzerindeki rolü incelemişlerdir. Çalışmada AB’nin 27 üye ülkesinin 2007-2010 yılları arasındaki vergi-transfer sistemleri ve gelir dağılımı verileri kullanılmıştır. Gelir dağılımı verileri ise Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) tarafından sağlanan Avrupa Birliği İstatistikleri Gelir ve Yaşam Koşulları (EU-SILC) anketinden alınmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, vergi-transfer sistemlerinin gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkisi AB’nin 27 üye ülkesinde büyük farklılıklar göstermektedir. Bazı ülkelerde vergi-transfer sistemleri gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu önemli ölçüde azaltırken, bazılarında ise çok az veya hiç etkisi olmamaktadır. Ayrıca, çalışma AB-27 ülkeleri arasında gelir yeniden dağıtımı ve çalışma teşvikleri konusunda politika belirleyicileri arasında bir uzlaşmazlık olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma, vergi-transfer sistemlerinin etkinliğinin büyüklüğü kadar yapısı ve tasarımıyla da ilgili olduğunu göstermektedir. Çalışma ayrıca, gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadelede mali

politikanın rolünü anlamak için sadece gelir eşitsizliği ve yoksulluk göstergelerine bakmanın yeterli olmadığını da vurgulamaktadır (Jara ve Tumino, 2013).

Lustig (2017), mali etki analizi yöntemini kullanarak vergi ve transferlerin gelir dağılımını nasıl değiştirdiğini, gelir dağılımını Gini katsayısı ile ölçmekte ve vergi ve transferlerin etkisini piyasa geliri ile net kullanılabilir gelir arasındaki fark olarak hesaplamaktadır. Çalışma, 28 ülkenin 18'inde doğrudan vergilerin (gelir vergisi ve sosyal güvenlik katkı payları), 25'inde dolaylı vergilerin (tüketim vergileri) ve 26'sında doğrudan transferlerin (nakit yardım) eşitleyici olduğunu bulmuştur. Dolaylı sübvansiyonlar (enerji vb.) ise 28 ülkenin 19'unda eşitleyici olduğunu, nitelikli transferlerin (eğitim ve sağlık hizmetleri) ise daha etkili olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada ayrıca mali politikanın yoksulluk üzerindeki etkisini de incelenmiş, 28 ülkenin 23'ünde aşırı yoksulluk oranının (%1.9'dan az günlük geliri olanların oranı) vergi ve transferlerden sonra azaldığını bulmuştur. Ancak Etiyopya, Tanzanya, Gana, Nikaragua ve Guatemala'da aşırı yoksulluk oranı vergi ve transferlerden sonra artmıştır. Bu durumun nedeninin tüketim vergilerinin düşük gelirliiler üzerindeki olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir (Lustig, 2017).

ABD'de EITC'nin tek ebeveynli annelerin istihdam ve gelir üzerindeki etkisini inceleyen Hoynes ve Patel (2015). EITC'nin vergi sonrası ve transfer geliri dağılımı üzerindeki kapsamlı etkilerini tahmin ettikleri çalışmasında, yarı deneysel bir yaklaşım kullanarak politika kaynaklı 1000 dolarlık bir EITC artışının istihdamda yüzde 7.3'lük bir artışa ve vergi sonrası ve transfer geliri yoksulluk sınırının altında olan ailelerin payında yüzde 9.4'lük bir azalmaya yol açtığını tespit etmişlerdir (Hoynes ve Patel, 2015).

Atkinson vd. (2017), EUROMOD mikrosimülasyon yaklaşımını kullanarak, vergi, transfer ve asgari ücret reformlarının gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki ilk tur etkileri incelemiştir. Reformlar, önemli ölçüde daha progresif bir gelir vergisi yapısı, asgari ücretin 'Yaşam Ücreti' olarak tahmin edilen seviyeye yükseltilmesi ve sosyal transferlerin alternatif yollarla reforme edilmesini içererek yeniden yapılandırılıyor. Çalışmada, vergi ve transfer önerilerinin herhangi bir setinin ilk tur etkilerinin gelir eşitsizliği ve göreceli gelir yoksulluğu düzeyini önemli ölçüde azaltacağını ortaya koyuyor. Asgari ücreti Yaşam Ücreti'ne yükseltmenin ise

görel olarak yoksulluğu azaltsa da gelir dağılımı açısından çok etkili olmadığını vurgulamışlardır (Atkinson vd. 2017).

OECD ülkelerinde son yirmi yılda çalışma çağındaki nüfusa yönelik gelir yeniden dağıtımını kapsamlı bir şekilde değerlendiren Causa ve Hermansen (2019), gelirin yeniden dağıtımını, hanehalkı düzeyindeki mikro verilere dayanarak, kişisel gelir vergileri, çalışanların sosyal güvenlik katkıları ve nakit transferleri tarafından piyasa gelir eşitsizliğinde sağlanan görel azalmayla ölçmüşlerdir. Çalışmada, vergi ve transferlerin gelir eşitsizliğini ve göreceli gelir yoksulluğunu önemli ölçüde azalttığını ve iki yaklaşımın etkilerinin nasıl farklılaştığını ve özellikle bazı ülkelerde nüfus gruplarının hedeflenmesinin önemine dikkat çekilmiştir (Causa ve Hermansen, 2019).

Uruguay'da sosyal harcama ve vergiler yoluyla gelirin yeniden dağıtımının ne kadar olduğunu ve nasıl gerçekleştiğini hanehalkı verileri kapsamında inceleyen Bucheli vd. (2014), kişisel gelir vergileri, çalışanların sosyal güvenlik katkıları ve nakit transferleri ile mikro verilere dayanarak standart bir mali etki analizi yapmışlardır. Çalışmada, tüm vergi ve transferler birleştirildiğinde Uruguay'ın eşitsizlik ve yoksullukta önemli bir azalma sağladığını tespit etmişlerdir. Doğrudan vergilerin progresif ve dolaylı vergiler neredeyse nötr olduğunu, doğrudan transferler, katkılı emeklilikler, eğitim ve sağlık gibi sosyal harcamalar mutlak anlamda oldukça progresif iken, yükseköğretim desteklerinin göreceli anlamda nötr etki ettiğini bulmuşlardır (Bucheli vd. 2014).

Literatürde yer alan bu çalışmalar, tezin odak noktasında asgari geçim indirimini gibi uygulamaların gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bu çalışmalar farklı ülkelerde, farklı dönemlerde ve farklı metodolojilerle yapılmıştır. Bu nedenle, sonuçlar arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar bulunmaktadır. Ancak, genel olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Vergi ve transfer politikaları piyasa gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu önemli ölçüde azaltmaktadır. Bu etki hem doğrudan nakit transferleri hem de dolaylı olarak sağlık ve eğitim gibi hizmetler yoluyla gerçekleşmektedir.

•Vergi ve transfer politikalarının etkinliği ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Etkinliği artırmak için vergi sisteminin ilerici olması, transferlerin hedeflenmesi, vergi kaçakçılığı ve sosyal güvenlik katkılarının ödenmemesi gibi sorunların çözümlenmesi gerekmektedir.

•Vergi ve transfer politikalarının ikinci tur etkileri de önemlidir. Bu etkiler arasında çalışma teşviki, evlilik kararı, yaşam düzeni, tasarruf ve yatırım davranışları gibi faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler gelir dağılımı ve yoksulluk üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahip olabilmektedir.

•Vergi ve transfer politikalarının gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkisi sadece toplam büyüklükleriyle değil, aynı zamanda tasarım ve uygulama detaylarıyla da ilgilidir. Örneğin, gelir vergisinde uygulanan ayırma ilkesinin, asgari ücretin yaşam ücretine yükseltilmesinin veya temel gelir gibi alternatif transfer sistemlerinin getirdiği avantajlar ve dezavantajlar dikkatle değerlendirilmelidir.

3.2. ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ VE HİPOTEZİ

Bu çalışmanın amacı, Asgari Geçim İndirimi (AGİ) uygulamasının Türkiye'deki gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, çalışma AGİ'nin hane gelirlerine nasıl dâhil edildiğini, bu politikanın hane gelir dağılımını nasıl etkilediğini ve AGİ'nin sosyo-ekonomik durum ve yoksullukla mücadele açısından hanehalklarına sağladığı faydaları incelemeyi amaçlamaktadır.

AGİ, hane gelirlerini doğrudan etkileyen ve dolayısıyla gelir dağılımı ve yoksulluk üzerinde potansiyel bir etkisi olan bir politika aracıdır. Ancak, bu etkinin büyüklüğü ve yönü hala belirsizdir. Bu nedenle, bu çalışma bu konuda daha fazla bilgi sağlamayı amaçlamaktadır.

Sosyal politika alanında, özellikle yoksulluk ve gelir dağılımı üzerindeki etkileri nedeniyle AGİ'nin rolünün anlaşılması önemlidir. Gelir dağılımı ve yoksulluk, bir toplumun ekonomik sağlığı ve sosyal adalet durumu üzerinde büyük bir etkiye

sahip olan önemli sorunlardır. Bu, politika yapımcıların, AGİ'nin etkisini dikkate alarak daha etkili sosyoekonomik politikalar geliştirebilmeleri için önemlidir.

Gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine yapılan mevcut literatürde, AGİ'nin bu alanlarda ne ölçüde etkili olduğu hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Çoğu çalışma, gelir dağılımını ve yoksulluğu etkileyen genel faktörleri incelemektedir, ancak AGİ'nin bu faktörler arasındaki spesifik rolü genellikle ihmal edilmektedir. Çalışma, literatürde bu konudaki mevcut boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Çalışma, aşağıdaki hipotezi test etmektedir:

– H1: AGİ'nin dâhil edildiği hanelerde gelir dağılımı daha eşittir.

– H0: AGİ'nin dâhil edildiği hanelerde gelir dağılımı daha eşitsizleyicidir.

Söz konusu hipotez, AGİ'nin gelir dağılımını daha eşit hale getirdiği tezini desteklemektedir. Çalışmanın hipotezi, önceki çalışmaların bulguları ve teorik varsayımlar temel alınarak oluşturulmuştur.

Hipotezin test edilmesi için, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) veri seti kullanılmıştır. GYKA veri seti, hane gelirlerine, gelir kaynaklarına, hane üyelerinin demografik özelliklerine ve sosyo-ekonomik durumlarına dair ayrıntılı bilgiler içermektedir.

Çalışmada, hem AGİ'nin dâhil olduğu hem de olmadığı durumlar incelenmiştir. Bu sayede, AGİ'nin gelir dağılımı üzerindeki net etkisini ölçmek mümkün olmuştur. Araştırmanın sonuçlarının, AGİ'nin sosyoekonomik politikalarda oynadığı rol hakkında daha fazla bilgi sağlayacağı düşünülmektedir.

3.3. VERİ VE METODOLOJİ

Çalışmanın temelini, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2009 ve 2016 yıllarında gerçekleştirdiği Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması verileri oluşturmaktadır. TÜİK, bu tür araştırmalarla, Türkiye'nin sosyoekonomik durumuna ve bu durumun zaman içinde nasıl değiştiğine dair değerli bilgiler sağlamaktadır. Dolayısıyla, GYKA veri seti, Türkiye'nin gelir dağılımı ve Asgari

Geçim İndiriminin (AGİ) bu dağılım üzerindeki etkisini incelenmesi açısından en ideal kaynak olarak tercih edilmiştir.

TÜİK tarafından gerçekleştirilen GYKA araştırması, resmi yoksulluk ölçümlerinin gelire dayandığı ve bireylerin ve hanehalklarının gelir ve refah düzeylerinin ölçülmesini amaçlayan bir çalışmadır. Ayrıca GYKA, Avrupa Ülkeleri'nde uygulanan "The European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)" araştırmasının Türkiye'deki uygulamasıdır. Bu araştırmaların temel amaçları şunlardır:

“ i) Ülkedeki gelir dağılımının ve önceki yıllara göre değişiminin analizi, ii) Ülkedeki gelire dayalı yoksulluk oranının ve bölgesel dağılımının analizi ve önceki yıllara göre değişiminin incelenmesi, iii) Yoksulluk riski altındaki birey sayısının ve zaman içindeki değişiminin belirlenmesi, iv) Gelir grupları arasındaki farklılıkların ve zaman içindeki değişiminin değerlendirilmesi, v) Panel verilerine dayanarak kişisel ve hanehalkı gelirlerinin değişimleri, geçişleri, karakteristikleri ve koşullara bağlı olarak nasıl değiştiğinin incelenmesi, vi) Gelirin sektörler, gelir türleri ve hanehalkı özelliklerine göre dağılımının analizi, vii) Bireylerin yaşam koşullarındaki zaman içindeki değişimlerin ve iyileşmelerin değerlendirilmesi, viii) Sürekli gelir yoksulluğu gibi konuların incelenmesi” (TÜİK, 2008).

Bu doğrultuda söz konusu GYKA, gelir eşitsizliği ve yoksulluk konularında başat olarak kullanılan araştırmaların başında gelmektedir. Ayrıca söz konusu veri setinde konut, ekonomik durum, sosyal dışlanma, gayrimenkul sahipliği, eğitim, demografi, sağlık durumu, işgücü durumu ve gelir durumu gibi alanlarda göstergelerin hesaplanması için de bilgiler yer almaktadır.

Bu bağlamda GYKA veri seti, AGİ'den yararlanan haneleri belirlemek için kullanılmıştır. Haneler, AGİ'nin uygulandığı ve uygulanmadığı olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Bu, AGİ'nin gelir dağılımı üzerindeki etkisini anlaşılmasını sağlayacak karşılaştırmalı bir çerçeve oluşturulmasını mümkün kılmıştır.

Çalışmada 2009 ve 2016 yıllarına ait GYKA kesit verileri ayrı ayrı düzenlenerek analize dâhil edilmiştir. Veri seti içerisinde AGİ uygulamasından yararlanan haneler, bireylere ait olan soru formu üzerinden tespit edilmiş ve daha sonra hane kayıt, hane, toplam ücret, çocuk sayısı, medeni durum; hane soru formu anahtar değişkeni üzerinden (Hane Kimlik No) özelinde birleştirilmiştir. Veri setinin

elverdiği ölçüde ücretli çalışan bireylerin yer aldığı hanelerde AGİ, çocuk sayısı ve medeni durum göz önüne alınarak hesaplanmış ve toplam ücret geliri çerçevesinde AGİ uygulaması halinde ve uygulanmaması halinde (toplam ücret gelirinden hesaplanan AGİ tutarının düşürülmesi ile elde edilen durum) oluşacak yeni ücret durumları hesaplanmıştır.

Her iki grup üzerinde yapılan analizlerde, öncelikle hanelerin Gini katsayısı hesaplanmıştır. Gini indeksi, Corrado Gini tarafından 1912 yılında oluşturulmuş ve özellikle gelir ve servet dağılımı alanında sosyoekonomik eşitsizliği ölçmek için en popüler ölçüt olarak kabul edilmektedir. Birçok eşitsizlik indeksi mevcut olmasına rağmen, Gini indeksi, çeşitli alanlarda kapsamlı bir şekilde kullanılması nedeniyle önem kazanmıştır. Gini indeksinin çok yönlülüğü, pozitif olmayan miktarlara sahip genel veri kümeleri bağlamında çeşitli boyut dağılımlarına uygulanabilmesini sağlar (Eliazar, 2018). Ancak, eşitsizliği ölçmek bağlamında bu çalışmadaki analiz özel olarak gelire odaklanmaktadır.

Gini indeksi, Lorenz (1905) tarafından ortaya atılan Lorenz eğrisi çerçevesinden türetilmiştir. Lorenz eğrisi, kümülatif normalleştirilmiş gelir sıralamasını (x eksenini) ve en düşükten en yükseğe kümülatif normalleştirilmiş geliri (y eksenini) temsil etmektedir. Gini indeksi, Şekil 2'de gösterildiği gibi, tam eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi (A) arasındaki alanın, tam eşitlik doğrusu altındaki toplam alana (A + B) bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

Bir veri kümesi için Gini katsayısını hesaplamanın birkaç yolu vardır. Cebirsel ve elektronik tablo analizi konusunda rahat olan ve pürüzsüz grafiklerle sonuçlanan büyük miktarda veriyi, Lorenz Eğrisi için yüksek dereceli bir polinomu tahmin edilebilir. Gini katsayısını hesaplamada kullanılan formül aşağıdadır:

$$G = \frac{\sum_{i=1}^n (2i - n - 1)x_i'}{n^2 \mu}$$

Burada;

i = bireyin sıra numarasıdır,

n = toplam bireylerin sayısıdır,

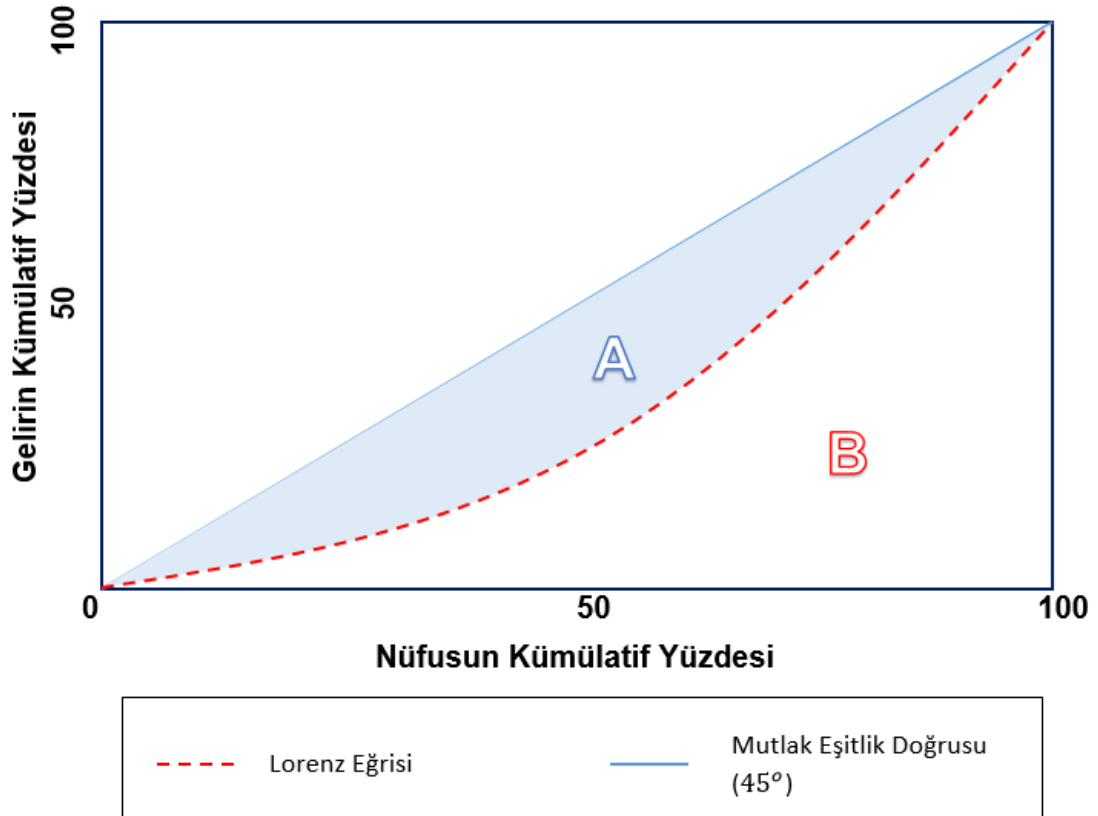

$x = \text{bireyin değişken değeridir ve}$

$\mu = \text{nüfus ortalaması.}$

$0 < g < 1$

Şekil 2: Lorenz Eğrisi

Gini'ye (2005) göre Gini endeksi 0 ile 1 arasında değişmektedir. 0'a yakın bir Gini endeksi, A alanının küçük olduğu daha eşit bir gelir dağılımına işaret etmektedir. Öte yandan, 1'e yakın bir Gini endeksi, A alanının büyük olduğu daha eşitsiz bir gelir dağılımını göstermektedir.

Bununla birlikte Gini endeksi, tüm gelir dağılımındaki eşitsizliği 0 ile 1 arasında değişen tek bir istatistikle özetleme avantajı sunmaktadır. Söz konusu durum Gini endeksinin, yorumlanmasını nispeten kolaylaştırmakta ve farklı nüfus büyüklüklerine sahip ülkeler arasında karşılaştırma yapılmasına olanak tanımaktadır.

Çalışmada, AGİ uygulanmış hanelerdeki Gini katsayısı ile AGİ tutarı çıkarılmış hanelerdeki Gini katsayısı karşılaştırılmıştır. Bu sayede, AGİ'nin gelir dağılımı üzerindeki etkisini niceliksel olarak belirlenmesine yardımcı olmuştur.

3.3.1. Gelirin Yeniden Dağılımına İlişkin Temel Yaklaşım

Lambert (2001) gelirin yeniden dağıtımına ilişkin etkiyi mali politika öncesi ve sonrası gelir eşitsizliğindeki fark olarak tanımlamakta ve net mali sistemin yeniden dağıtım etkisinin, vergi ve transfer politikalarının ağırlıklı toplamına eşit olduğu ortaya koymaktadır. Lambert'e göre (2001) vergi sisteminin veya herhangi bir vergi değişiminin yeniden dağıtım etkisine, vergi sonrası eşitsizlik ile piyasa geliri eşitsizliği arasındaki fark ile ulaşıırken sosyal yardım sisteminin yeniden dağıtım etkisine sosyal transfer sonrası gelir eşitsizliği ile piyasa geliri eşitliği arasındaki farkla ulaşılmaktadır. Buradaki ağırlıklar ise sırasıyla vergi ve sosyal yardımların toplam mali politika öncesi (piyasa) gelirine bölümüne eşittir. Matematiksel olarak;

$$RE_N; = \frac{(1-g) RE_t + (1+b) RE_B}{1-g+b}$$

şeklinde. Burada RE_N , RE_t ve RE_B sırasıyla net mali sistemin, vergilerin ve sosyal yardımların Gini endeksi üzerindeki değişimini göstermektedir ve g ile b vergi ve sosyal yardımların oranlarını sırasıyla ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle toplam vergilerin ve sosyal yardımların sırasıyla toplam mali politika öncesi (piyasa) gelirine bölümüdür. Yani bu yaklaşım göre, hanehalklarının zenginden fakire doğru gelir dağılımındaki yerleri değişmese bile (herhangi bir hanehalkı ister mali politika öncesi ister sonrasına göre sıralansın en fakirden en yoksula sıralamada aynı yere sahip olduğunda) mali politikası öncesi ve sonrasındaki Gini katsayısı arasındaki fark dikkate alınmaktadır (Lustig, 2018:6).

Lustig'e (2018) göre bu denklem "gelirin yeniden dağıtımına ilişkin temel denklem"dir. Bunun, temel denklem olmasının nedeni iki temel çıkarıma dayanmasıdır. İlki, maliye politikalarının yeniden dağıtım etkilerini doğru bir

şekilde tahmin etmeye çalışmasıdır ve bu çaba vergileri ve sosyal yardımları birlikte analize katmasıdır. İkincisi ise, bir verginin veya sosyal transfer politikasının eşitlikçi veya eşitlikçi olmayan bir gücünün olup olmadığının, mali politika öncesi gelir karşısında müdahalenin progresif ve regresif bir yapıda olmasına bağlı olmadığıdır. Bu temel denklem sayesinde net mali sistemin etkilerine ilişkin temel koşullar kolaylıkla türetilebilir (Lustig, 2018:6).

$$RE_t > -\frac{(1+b)}{(1-g)} RE_B$$

Örneğin bu durum yukarıda gösterildiği gibi $RE_t < 0$ olduğunda vergilerin nasıl eşitsizliğe neden olabileceğini göstermektedir. Böyle bir durumda g ve b ile ifade edilen sırasıyla vergi ve sosyal yardım oranları veri iken ve sosyal transferlerin eşitlikçi etkisi olan $RE_B > 0$ iken, verginin eşitlik bozucu etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir (Lustig, 2018:7). Benzer şekilde bu temel denklemden hareketle tek bir vergideki değişimin ve tek bir sosyal transfer politikasındaki değişimin etkileri de incelenebilmektedir. Çalışmamızın konusu çerçevesinde bu temel denklemden hareketle tek bir verginin gelirin yeniden dağılımına ilişkin temel yaklaşım bir sonraki başlıkta anlatılmaktadır.

3.3.1.1. Tek Bir Vergi Uygulanması Durumunda Gelir Dağılımına Etkinin Ölçülmesi

Lustig (2018) çalışmasında tek bir verginin, burada bahsedilen tek kelimesinden, sadece tek bir verginin anlaşılması gerektiğini, “tek” kelimesinin bir sistemde sadece bir vergi olduğu anlamına gelmediğini, ancak tüm vergilerin aynı amaçla uygulanarak kategorileştirildiği durumu ifade etmektedir. Bu noktada özellikle gelir dağılımı üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla, bir verginin salınması, değiştirilmesi veyahut kaldırılması anlaşılmalıdır.

Bu kısımda öncelikle aşağıdaki tanımlamaları yapmalıyız:

$$x = \text{Vergi öncesi gelir}$$

$f(x) =$ Vergi öncesi gelir dağılımı

$T(x) =$ x gelirindeki vergi yükü

$x - T(x) =$ Vergi sonrası gelir

$t(x) = T(x)/x =$ x gelirindeki vergi oranı

$t'(x) =$ x gelirindeki marjinal vergi oranı

Bu tanımlamalarla birlikte vergi tarifesinin sıfır oranında başladığını, ardından sabit ve artan marjinal vergi oranlarının bir dizisini takip ettiğini varsayalım. Ayrıca, hem vergi yükü hem de vergi sonrası gelirin brüt gelirle arttığını varsayalım. Bu koşulları sağlayan durumlar şöyle tanımlanabilir:

$$0 \leq T(x) < x$$

$$0 \leq t'(x) < 1$$

2. koşulda ayrıca marjinal vergi oranının 0 ile 1 arasında olması durumu yani vergi uygulandıktan sonra hiçbir bireyin vergi gelir diliminde yer değiştiremeyeceğini ifade eder.

$$T = \text{Toplam Ödenen Vergi} = \sum_i T(x_i)$$

$$X = \text{Toplam vergi öncesi (ve transfer öncesi) gelir} = \sum_i x_i$$

$$g = \text{Toplam vergi oranı} = T/X; \text{ böylece } (1 - g) = (X - T)/X \text{ ve}$$

$$g/(1 - g) = T/(X - T) = \text{vergi öncesi gelirin bir payı olarak toplam vergi}$$

$$g = \frac{\int_i T(x_i)f(x_i)dx_i}{\int_i x_i f(x_i)dx_i} = \text{Toplam Vergi Oranı}$$

$$L_x(p), L_{X-T}(p) = \text{Vergi öncesi gelir ve vergi sonrası gelirin Lorenz eğrisi}$$

$$C_{X-T}(p), C_T(p) = \text{Sırasıyla vergi sonrası gelir ve vergilerin konsantrasyon eğrisi}$$

Formülde p, sıfır ile bir arasında bir değere sahiptir ve bireylerin yüzde 100p'sinin altında olduğu gelir dağılımının p dilimini temsil eder.

p, sıfır ile bir arasında bir değere sahiptir ve bireylerin yüzde 100p'sinin altında olduğu gelir dağılımının p dilimini temsil eder. Vergi öncesi gelirin Lorenz eğrisinin, vergilerin yoğunlaşma eğrisi ile vergi sonrası gelirin yoğunlaşma eğrisinin ağırlıklı ortalaması olduğu gösterilebilir:

$$L_X(p) = g C_T(p) + (1 - g) C_{X-T}(p)$$

Bir verginin konsantrasyon katsayısı ile Gini katsayılarını karşılaştırarak eşitleyici mi, nötr mü yoksa eşitsizleştirici mi olduğu konusunda aşağıdaki varsayımlar yapılabilir:

Baş vergisi: Kişi başına vergi herkes için eşittir (Tam regresiftir), konsantrasyon eğrisi mutlak eşitlik doğrusu ile çakışmaktadır, Konsantrasyon katsayısı = 0

Regresif özellik gösteren vergi: Brüt ücretin bir payı olarak ödenen vergi, gelirle birlikte azalır, konsantrasyon eğrisi vergi öncesi Lorenz eğrisinin üzerindedir, Konsantrasyon katsayısı < Brüt ücret için Gini.

Oransal vergi: Verginin brüt ücretteki payı herkes için aynıdır, konsantrasyon eğrisi vergi öncesi Lorenz eğrisiyle çakışır, Konsantrasyon katsayısı = Brüt ücret için Gini.

Artan oranlı vergi: Brüt ücretin payı olarak vergi, gelirle birlikte artar, konsantrasyon eğrisi vergi öncesi Lorenz eğrisinin altındadır, Konsantrasyon katsayısı > Piyasa geliri için Gini

Konsantrasyon katsayısı görel bir eşitsizlik ölçütü olarak Kakwani vd. (1997) tarafından aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$C = \frac{2}{n * \mu} \sum_{i=1}^n y_i R_i - 1$$

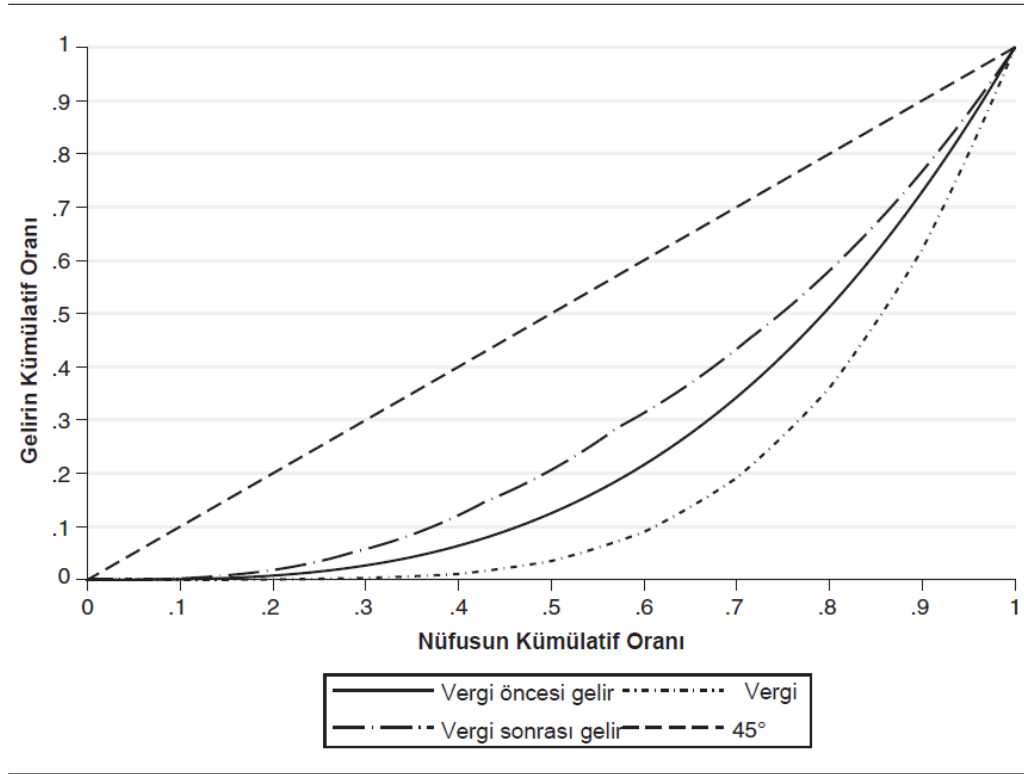
n: Hane halkı sayısı

y: Gelir

μ : Gelir değişkeninin ortalaması

R_i : i . hanenin gelir dağılımındaki fraksiyonel sıralaması (sıra numarası)

Şekil 3: Vergi Öncesi ve Vergi Sonrası Gelir ile Verginin Lorenz Eğrileri

Kaynak: Lustig, 2018: 60.

Lorenz eğrisinde vergi öncesi gelirin vergi sonrası 45 derecelik eğriye doğru yaklaşması gelir dağılımında iyileşmenin, uzaklaşması durumunda ise gelir dağılımında bozulmayı ifade etmektedir. Vergi eğrisinin ise vergi öncesi gelirin sağında olması durumu verginin progresifliğini / vergi öncesi gelirin solunda yer alması durumunda ise regresifliğini ifade etmektedir (Bkz. Şekil 3).

Tezde Lustig'in bir verginin progresif mi, nötr mü, regresif mi olduğunu yahut gelir dağılımını iyileştirip iyileştirmediğini ortaya koyan bu metodolojisinden faydalanılmaktadır. Asgari geçim indirimi uygulaması ile aile durumlarına göre belirlenen tutarların gelir vergisinden indirilmesi, verginin progresifliğini ne derecede etkilediği ve bununla birlikte asgari geçim indiriminin gelir dağılımındaki etkisi tezde ortaya konulmuştur.

3.4. ÖRNEKLEM

Çalışmanın temelini, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2009 ve 2016 yıllarında gerçekleştirdiği Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması mikro verileri oluşturmaktadır. TÜİK, bu tür araştırmalarla, Türkiye'nin sosyoekonomik durumuna ve bu durumun zaman içinde nasıl değiştiğine dair değerli bilgiler sağlamaktadır. Dolayısıyla, GYKA veri seti, Türkiye'nin gelir dağılımı ve Asgari Geçim İndiriminin (AGİ) bu dağılım üzerindeki etkisini incelenmesi açısından en ideal kaynak olarak tercih edilmiştir.

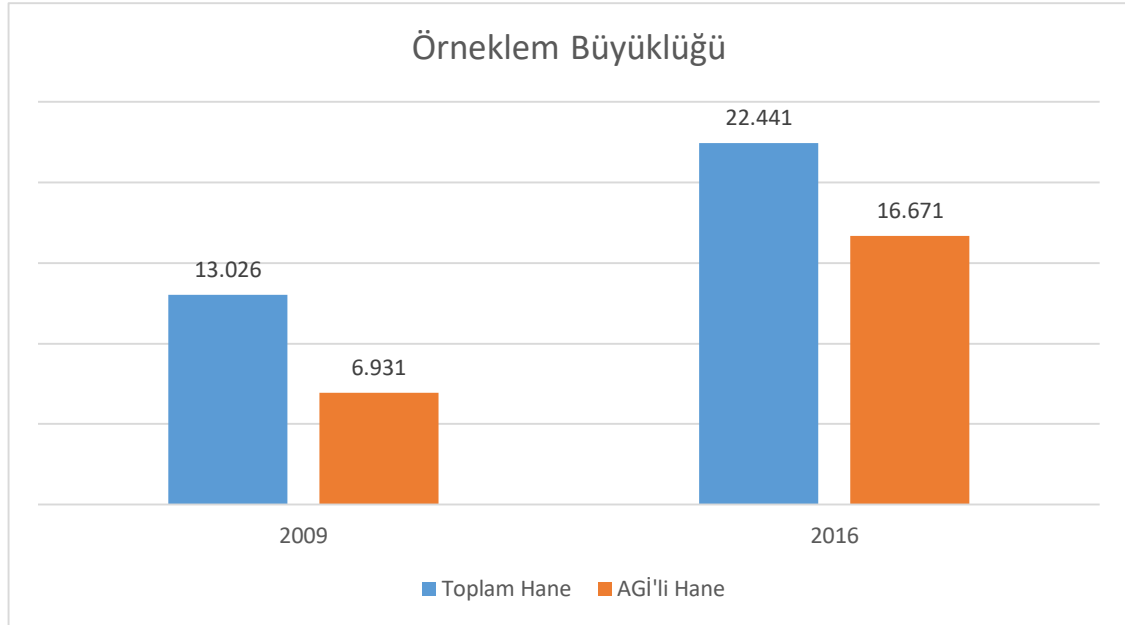
Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisindeki hanelerde ikamet eden bireyleri kapsamaktadır. Bu kapsamın dışında kalan kurumsal ve göçer nüfus, anketin dışında tutulmuştur. Ankete konu olan veriler, 1 Ocak ile 31 Aralık tarihleri arasındaki bir yıl süresince, her ay kırsal ve kentsel bölgelerden toplanmaktadır. Tüketim harcamaları çerçevesinde, hanehalklarının anket sürecinde gerçekleştirdiği satın almalar, kendi üretimlerinden tükettikleri ve stokladıkları ürünler, işyerinden elde edilen mallar ve hizmetler ve hediye veya yardım amacıyla satın alınan ürünler dâhil edilmiştir. Ayrıca anket süresince ve son on iki ayda elde edilen kullanılabilir gelir bilgileri de dâhildir. Öte yandan, örnekleme yer alan hanehalkı sayıları, yıllara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle, ilgili yıllarda anket uygulanan hane sayıları, aşağıda Şekil 4'te ayrıca belirtilmiştir.

Çalışmada ücret geliri elde eden hanehalkı detaylı şekilde eş durumları, evli ve bekâr olup olmadıkları, hanede bulunan çocukların yaş hadleri itibariyle çalışan ücretlinin AGİ'den hangi şekilde faydalandıkları 2009 ve 2016 yılları anketindeki 2008 ve 2015 yılları verileri itibariyle çalışmada yer almış ve AGİ tutarları belirlenmiştir.

Öncelikli olarak çalışmada GYK anketinde doğrudan AGİ tutarına ilişkin bir veri bulunmamaktadır. Hane bazında AGİ tutarları belirlenmesi konusunda ankette ücretli çalışanlar belirlenmiş ve elde ettikleri toplam ücret hesap edilmiştir. AGİ tutarı ise ücretli için AGİ'den faydalanabilen çocuklar, eşlerin çalışıp, çalışmadığı tespit edilerek, 2008 ve 2015 yıllarında belirlenmiş AGİ tutarları fert bazında

eklenmiş ve çalışmamızda analiz edilmiştir. Anket verilerinde hane içerisinde birden fazla ücret geliri elde edenlerin durumları olduğu için (Örneğin çalışan ücretli baba, çalışmayan anne, yine aynı hanede çalışan çocuklar ve torunların olduğu vb. durumlar) hane verisi ücret geliri elde edenler ve AGİ'den faydalananlar şeklinde oluşturulmuştur.

Şekil 4: 2008 ve 2015 Yılları İtibariyle Anket Uygulanan Hanehalkı Sayıları

Kaynak: 2009 ve 2016 yılları GYK araştırması mikro panel veri setinden oluşturulmuştur.

Veri setinde 2009 yılı için toplam 13026 hane mevcut olup AGİ'den faydalanan hane sayısı 6931 olarak belirlenmiş, 2016 yılı veri setinde ise 22441 toplam hane içerisinde AGİ'den faydalanan hane sayısı 16671 olarak yer almıştır. 2009'da toplam hane içerisinde AGİ'den faydalanan hanelerin toplam haneye oranı %53 iken 2016 yılında AGİ'den faydalanan hanelerin toplam haneye oranı %74'tür (Bkz. Şekil 4).

3.5. 2008 ve 2015 YILLARINDA ÜCRET KAZANÇLARINDA UYGULANAN ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİNİN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

Asgari geçim indirimi uygulamasının başlangıç yılı olan 2008 yılı verileri için 2009 yılı TÜİK GYK anketinden ve düzenleme yılı olan 2015 verileri için de 2016 yılı

TÜİK GYK anketi verilerinden faydalanılmıştır. Asgari Geçim İndirimi (AGİ) uygulamasının gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkisini değerlendirdiğimiz çalışmada Gini katsayısının AGİ'nin uygulanması durumunda pozitif yönlü yani iyileştirici bir değişimin olduğu görülmektedir.

Çalışmada kullanmış olduğumuz veriler ve formülleri:

$$X = \text{Brüt Ücret (Vergi Öncesi Ücret)}^3$$

$$T(x) = \text{Hesaplanan Vergi (Gelir Vergisi + Damga Vergisi)}^4$$

$$T'(x) = \text{Net Ödenecek Vergi (Hesaplanan Vergi - AGİ)}$$

$$X - T'(x) = \text{Vergi Sonrası Ücret (Vergi Öncesi Ücret - Vergi)}$$

$$AGİ = \text{Hane Bazında Hesaplanan Asgari Geçim İndirimi Tutarı Toplamı}$$

$$X - T'(x) - AGİ = \text{AGİ Hariç Tutulmuş Vergi Sonrası Ücret}$$

$$t(x) = \text{Vergi Oranı } (T(x)/X)$$

$$t(\bar{x}) = \text{Ortalama Vergi Oranı } (T'(x)/X)$$

$$L_x(p), L_{X-T}(p) = \text{Vergi Öncesi Gelir ve Vergi Sonrası Gelirin Lorenz Eğrisi}$$

$$L_{T(x)}(p), L_{T'(x)}(p) = \text{Hesaplanan Vergi ve Net Ödenecek Verginin Lorenz Eğrisi}$$

Bu veriler ışığında kullanmış olduğumuz fark analizi neticesinde asgari geçim indirimi tutarlarının, vergi öncesi ve vergi sonrası ücret düzeylerindeki etkisini Gini katsayıları üzerinden karşılaştırdığımız, kurucu yıl olan 2008 yılı verileri ve düzenleme yılı olan 2015 yılı verilerinden hesap edilerek ulaştığımız sonuçlar sırasıyla Ek-2 ve Ek-3'teki tablolarda gösterilmiştir.

³ Brüt ücret, net ücret ve vergi matrahı hesaplamasında SGK kesintileri (%14 işçi SGK payı, %1 işçi işsizlik payı) ayrıca hesap edilmiştir. Gelir vergisi matrahına ulaşılırken brüt ücretten SGK (%15) payı düşülmekte, kalan tutar üzerinden vergi oranları uygulanmaktadır. Ancak ücretlilerin hangi vergi dilimine tekabül ettikleri SGK kesintileri düşülmeden doğrudan brüt ücret üzerinden dikkate alınmaktadır.

⁴ Damga vergisi 2008 yılı için %0,6, 2015 yılı için ise %0,759 olarak GİB verilerinden hesaba katılmıştır.

Analiz neticesinde değerlendirmelerimiz ilk olarak 2008 yılı için sonrasında düzenleme yılı olan 2015 verileri ve hesaplamalarımız çerçevesinde yapılacaktır.

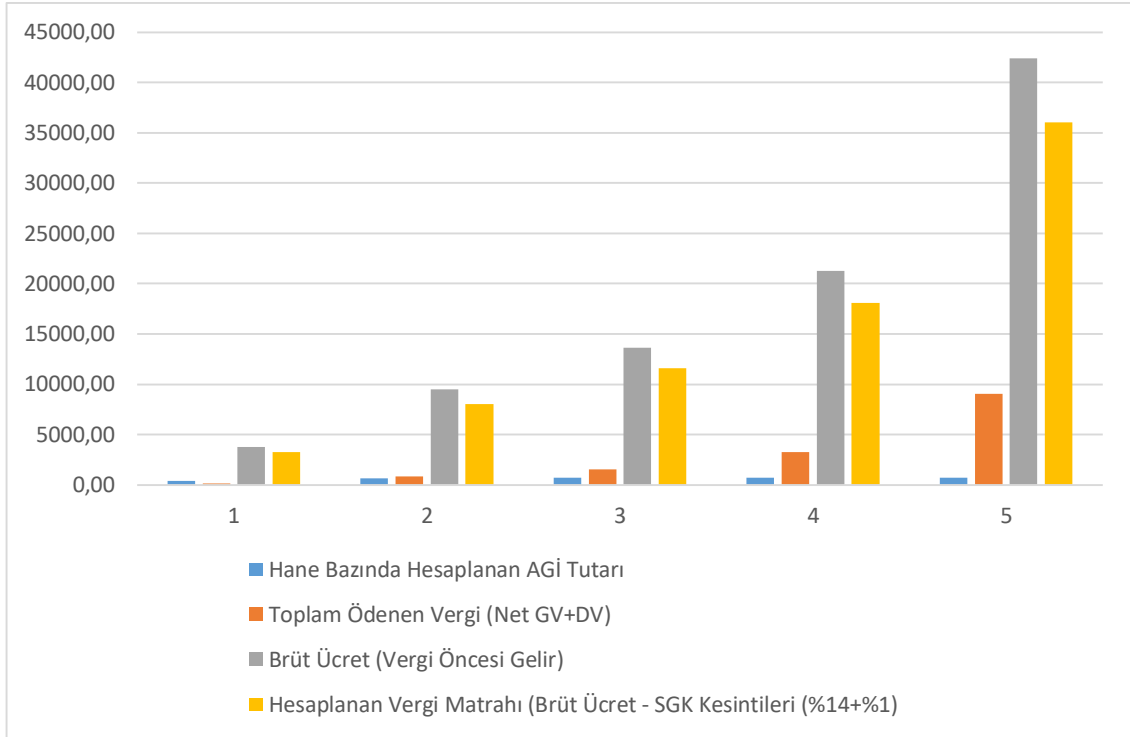
3.5.1. 2008 Yılında Ücret Kazançlarında Uygulanan Asgari Geçim İndiriminin Gelir Dağılımına Etkisinin İncelenmesi

AGİ uygulamasının başlangıç yılı olan 2008 yılına ait TÜİK verileri üzerinden sadece ücret, maaş ve yevmiye geliri elde eden ve kesit içinde takip edilebilen 13026 kişilik bir örneklem seçilmiş, bu örneklem içinde 6931 hanenin, 2008 yılı gelir vergisi tarifesine göre gelir vergisi matrahlarını oluşturan brüt ücretleri ve efektif vergi oranlarına ilişkin bilgiler incelenmiştir. Gelir dağılımı ve vergi yükü istatistiklerini karşılaştırmak için 2008 yılında TÜİK'in yaptığı gelir yaşam koşulları araştırmasının kesit verileri itibariyle istatistiksel olarak analiz edilmiştir.

3.5.1.1. Ücret Kazançlarının Yüzde 20'lik Dilimler Açısından İncelenmesi

Ücret kazancı elden toplam gözlemleri yüzde 20'lik dilimlere ayırdığımızda sırasıyla 1432, 1343, 1387, 1386, 1383 gözlemden oluşmaktadır.

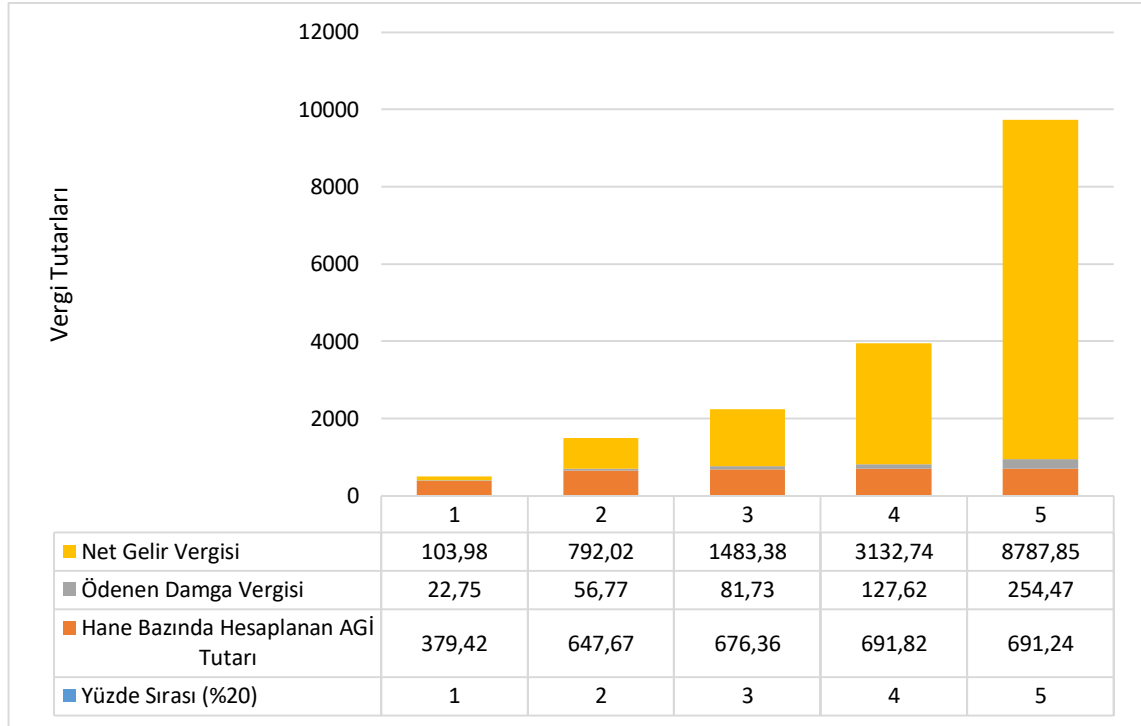
Şekil 5: 2008 Yılı Dilimler İtibariyle Ücret Kazançları ve AGİ

Kaynak: 2009 yılı GYK araştırması mikro panel veri setinden oluşturulmuştur.

Şekil 5'te de görüldüğü üzere dilimler itibariyle ücret kazançlarını incelediğimizde 1. dilimde yıllık ortalama 3.791 TL düzeyinde brüt ücret kazancı elde ederlerken, 5. dilimdekiler yıllık ortalama 42.412 TL düzeyinde brüt ücret kazancı elde etmişlerdir. 1. düzeydekilerin çok düşük düzeyde vergi isabet ettiği durumda hesaplamış olduğumuz ortalama vergi oranı yaklaşık %3,6 iken, 5. düzeydeki ücret kazancı elde edenler için %23'e yükselmiştir. Nitekim AGİ tutarının ücret kazancı elde edenlerin vergi matrahlarına oranlarına baktığımızda 1. dilimdekilerde %12 düzeyinde etkisinin olduğu, 5. dilimdekiler için ise %2 seviyesine düştüğü görülmektedir.

Şekil 6: 2008 Yılı Dilimler İtibariyle Toplam Ödenen Vergi Tutarları (GV, DV ve AGİ)

Kaynak: 2009 yılı GYK araştırması mikro panel veri setinden oluşturulmuştur.

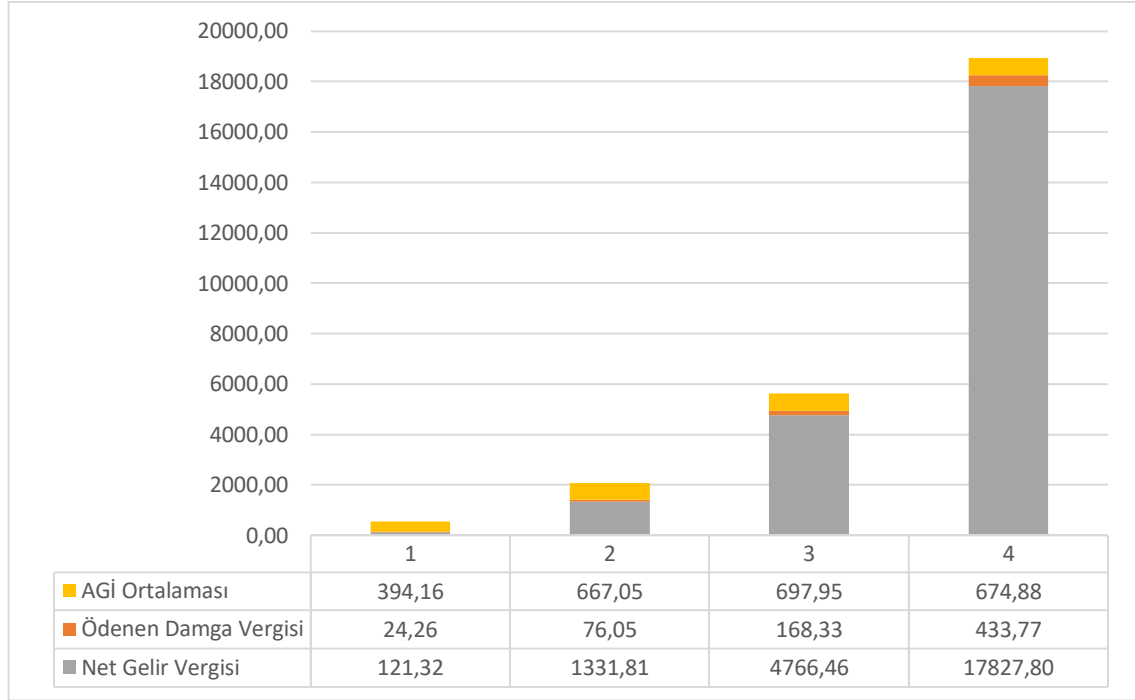
Vergi tutarları açısından incelediğimizde 1. dilimde 104 TL olan net Gelir Vergisi tutarı, artan oranlı tarife nedeniyle 5. dilimde 8.788 TL'ye çıkmaktadır. AGİ tutarlarının ise 1. dilimde 379 TL iken, 5. dilimde 691,24 TL düzeyine çıktığı, bu durumun da AGİ'nin asgari ücret düzeyine bağımlı olması ve ilk düzey gelir elde edenlerin asgari ücretin altında çalışmaları sebebiyle olduğu görülmektedir (Bkz Şekil 6). Oransal olarak baktığımızda ise 1. dilimde ücret kazancı elde edenlerde AGİ'nin oranı % 78 düzeyinde iken 5. dilimde %7'ye düşmüştür.

3.5.1.2. Gelir Vergisi Dilimleri İtibariyle Ücret Kazançlarının AGİ Açısından İncelenmesi

Çalışmamıza konu ücret kazancı elde edenlerin 2008 yılı itibariyle Gelir Vergisi tarifesinde belirlenmiş olan dilimlere göre sınıflandırıldığı bu kısımda ilk dilime 1540 kişinin ortalama brüt kazançları 4.043 TL, ikinci dilime giren 3093 kişinin 12.676 TL, üçüncü dilime giren 1953 kişinin 28.055 TL ve dördüncü dilime giren 345 kişinin ise 72.296 TL olduğu hesaplanmıştır. Oransal olarak baktığımızda

veri setimizin en yüksek %45'lik kısmını 2. dilime girenler oluştururken, en düşük %5'lik kısmını ise 4. dilime giren ücretliler oluşturmaktadır.

Şekil 7: 2008 Yılı Vergi Dilimlerine Göre Vergi Tutarları ve AGİ

Kaynak: 2009 yılı GYK araştırması mikro panel veri setinden oluşturulmuştur.

Vergi tarifesindeki dilimlere göre sınıflandırdığımız durumda (Bkz. Şekil 7) 1. tarife dilimine giren ücret kazancı elde edenlerin yıllık kümülatif ortalama 121 TL düzeyinde Gelir Vergisi ödedikleri, 4. dilime girenlerin ise 17.828 TL düzeyinde Gelir Vergisi ödedikleri görülmektedir. AGİ tutarları açısından baktığımızda 1. dilime girenler ortalama 394 TL indirim sağlamışken, 4. dilime girenler 675 TL indirim sağlamışlardır. Bu hesaplamalar ışığında 1. dilime giren ücret kazancı elde edenlerin ortalama vergi oranı %4, 2. dilime girenlerin %13, 3. dilime girenlerin %20 ve son olarak 4. dilime girenlerin %29 olarak hesap edilmiştir. Oranların bu şekilde hesaplanmış olmasında, artan oranlı tarife yapısının yanında vergi matrahında oransal olarak AGİ'nin etkisi olmuştur. Şöyle ki 1. dilimde vergi matrahının %11'ine tekabül eden AGİ tutarı, 4. dilimdeki ücret kazancı elde edenler için %1,1'e düşmüştür. 1. dilimde ücret kazancı elde edenler için Gelir Vergisi tarifesinde %15 olarak belirlenen bu oranın düşmesinde özellikle AGİ'nin etkisi vardır. Net vergi yükü özellikle AGİ'nin etkisi ile 1. dilime giren ücret

kazancı elde edenler için %15 düzeyinde hesaplanan vergi oranı 11,5 puan düşerek %3,5 düzeyinde hesap edilmiş, %30 düzeyindeki hesap ettiğimiz Gelir Vergisi oranına rağmen 4. dilimdeki ücret kazancı elde edenlerin sadece 1 puan düşerek %29 seviyesinde belirlendiği hesaplanmıştır.

3.5.1.3. Gelir Dağılımına Etkisi Açısından AGİ

2008 yılı verilerinde ücret kazancı elde edenler kapsamında gelir dağılımını incelediğimizde dağılımında yüksek bir eşitsizlik göze çarpmaktadır. Brüt ücret (Vergi öncesi) kazançları, Net Ücret (Vergi sonrası) kazançları ve AGİ hariç hesapladığımız ücret kazancı kapsamında Gini katsayı analizi neticesinde ulaştığımız sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: 2008 Yılı Gini Katsayı ve Yüzde Paylar Analizi

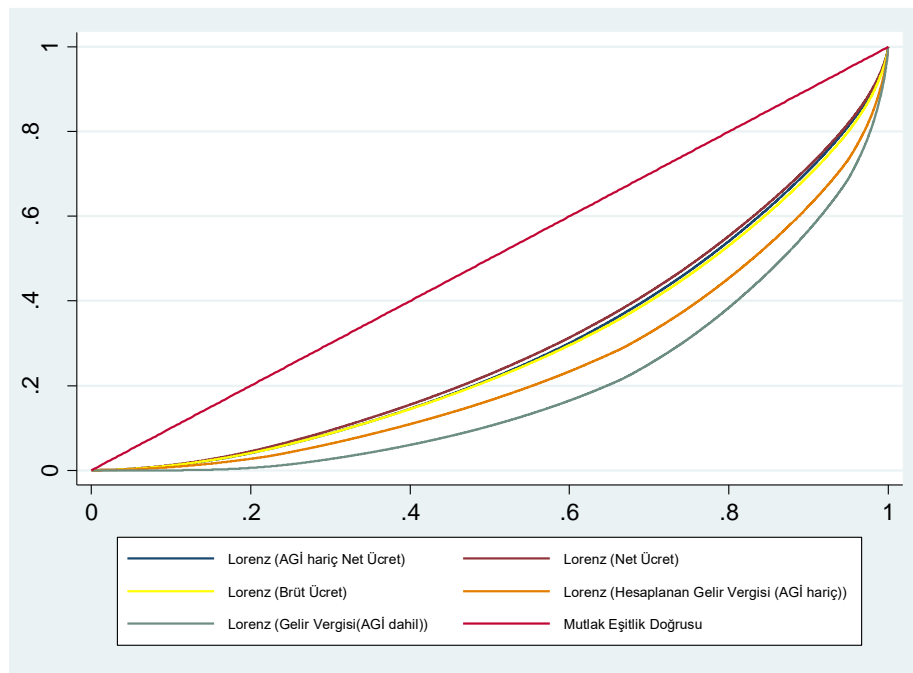
Brüt Ücret					Net Ücret					AGİ'siz Net Ücret				
p90/p10	p90/p50	p10/p50	p75/p25	Gini	p90/p10	p90/p50	p10/p50	p75/p25	Gini	p90/p10	p90/p50	p10/p50	p75/p25	Gini
8,94	2,50	0,28	2,75	0,43	8,03	2,34	0,29	2,60	0,40	9,28	2,45	0,26	2,84	0,42
Konsantrasyon Katsayısı ($C_{X-T}(p), C_T(p)$)					Gini (Brüt Ücret - Net Ücret) Farkı					Gini (AGİ'siz Ücret - Net Ücret) Farkı				
0,6035					0,026					0,017				

Kaynak: Stata paket programı ile GYK araştırması mikro verilerinden hesap edilerek oluşturulmuştur.

Brüt ücret kazancı elde edenler için Gini katsayısı 0,42668, AGİ'den faydalanan ücret grubu için 0,40, AGİ'ye hariç tuttuğumuz ücret grubu için ise 0,42 olarak hesap edilmiştir. SGK kesintileri ve vergi tutarlarını hariç tuttuğumuzda (GİNİ(Brüt ücret)-GİNİ(Net ücret)) Gini katsayı farkı 0,026 olarak düzeyinde iyileşme göstermiş iken, sadece AGİ etkisine baktığımızda (GİNİ(AGİ'siz net ücret)-GİNİ(Net ücret)) 0,017 puan iyileşme yönünde etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla AGİ'nin diğer mali etkilerle (SGK, GV ve DV) karşılaştığımızda daha yüksek bir etkisi olduğunu belirtebiliriz. Şekil 8'de de görüleceği üzere Lustig(2018)'in çalışmasında progresif bir vergi eğrisinin, ücret eğrisinden daha

sağa doğru yaklaştığı, regresif bir vergi eğrisinin ise ücret eğrisinin solunda olduğu ifade edilmişti. 2008 yılı verilerimizden hesap ettiğimiz Gini katsayılarından faydalanılarak çizilen Lorenz eğrilerini karşılaştırdığımızda brüt ücret eğrisinin, AGİ'siz net ücret eğrisinin sağında kaldığı, AGİ dâhil net ücret eğrisinin ise en solda, mutlak eşitlik eğrisine daha yakın çizildiği AGİ'nin bu açıdan iyileştirici etkisi aşağıdaki şekilde görsel olarak görülmektedir. Konsantrasyon katsayısı açısından değerlendirdiğimizde Gini katsayılarının oldukça üzerinde seyir etmesi, vergideki progresifliği daha net ifade etmektedir.

Şekil 8: 2008 Yılı için Hazırlanmış Lorenz Eğrileri

Kaynak: Stata paket programı ile GYK araştırması mikro verilerinden hesap edilerek oluşturulmuştur.

GİNİ yüzdeler gruplar açısından baktığımızda brüt ücret kazançları açısından en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P90/P10 oranı) yaklaşık 9 katı, en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, orta %50'lik dilimdeki kişilerin gelirinin (P90/P50) yaklaşık 2,5 katı olduğu, %50'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P50/P10) yaklaşık 3,6 katı olduğu, en üst %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin ise yaklaşık 2,7 katı olduğu hesaplanmıştır.

AGİ dahil durumda net ücret elde edenler açısından baktığımızda ise en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P90/P10 oranı) yaklaşık 8 katı, en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, orta %50'lik dilimdeki kişilerin gelirinin (P90/P50) yaklaşık 2,3 katı olduğu, %50'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P50/P10) yaklaşık 3,5 katı olduğu, en üst %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin ise yaklaşık 2,6 katı olduğu hesaplanmıştır.

AGİ hariç hesapladığımız net ücret kazancı elde edenler açısından ise en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P90/P10 oranı) yaklaşık 9,2 katı, en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, orta %50'lik dilimdeki kişilerin gelirinin (P90/P50) yaklaşık 2,5 katı olduğu, %50'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P50/P10) yaklaşık 3,8 katı olduğu, en üst %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin ise yaklaşık 2,8 katı olduğu hesaplanmıştır.

3.5.2. 2015 Yılında Ücret Kazançlarında Uygulanan Asgari Geçim İndiriminin Gelir Dağılımına Etkisinin İncelenmesi

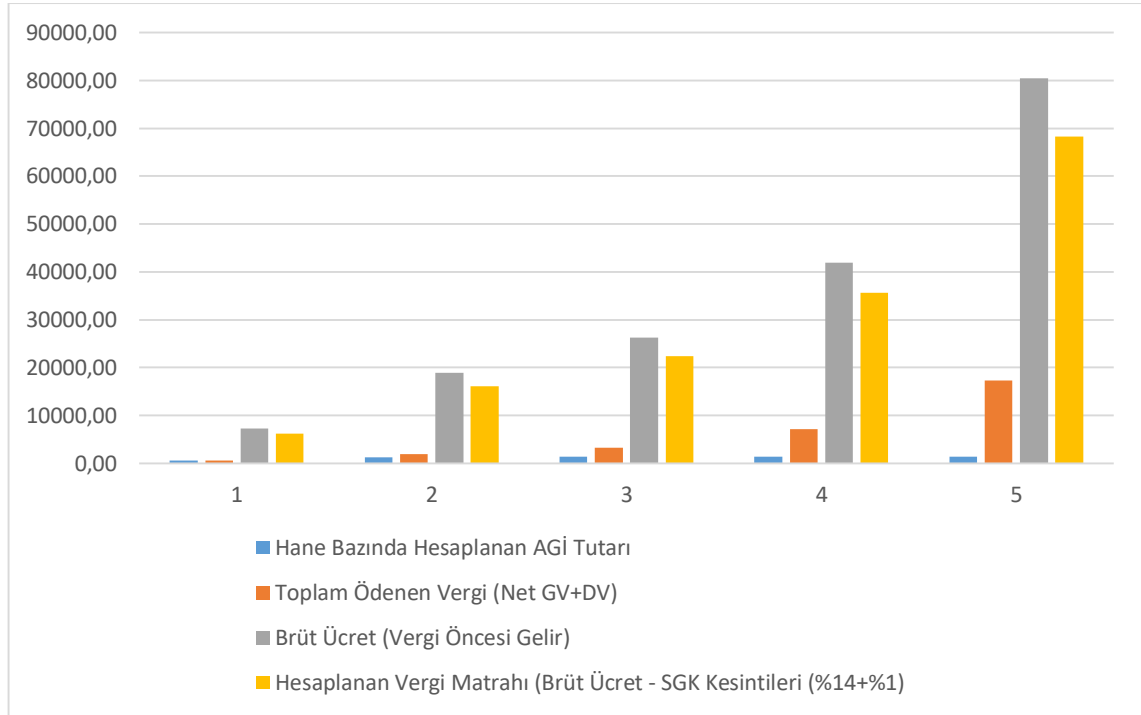
Çalışmada AGİ uygulamasında düzenleme yılı olan ve daha önceki uygulama ile ilk 2 çocuğa kadar %7,5, sonraki çocuklar için %5 AGİ katkısı sunan 2008 yılından farklı olarak 2015 yılında ilk 2 çocuk için %7,5, 3. çocuk %10 ve sonraki çocuklar için %5 AGİ katkısının sağlandığı döneme ait TÜİK verileri üzerinden sadece ücret, maaş ve yevmiye geliri elde eden ve kesit içinde takip edilebilen 22441 kişilik bir örneklem seçilmiş, bu örneklem içinde 16671 hanenin, 2015 yılı gelir vergisi tarifesine göre gelir vergisi matrahlarını oluşturan brüt ücretleri ve efektif vergi oranlarına ilişkin bilgiler incelenmiştir. Gelir dağılımı ve vergi yükü istatistiklerini karşılaştırmak için 2015 yılında TÜİK'in yaptığı gelir yaşam koşulları araştırmasının kesit verileri itibariyle istatistiksel olarak analiz edilmiştir.

3.5.2.1.2015 Yılı Ücret Kazançlarının Yüzde 20'lik Dilimler Açısından İncelenmesi

Ücret kazancı elden toplam gözlemleri yüzde 20'lik dilimlere ayırdığımızda sırasıyla 3417, 3263, 3374, 3283 ve 3334 gözlemden oluşmaktadır.

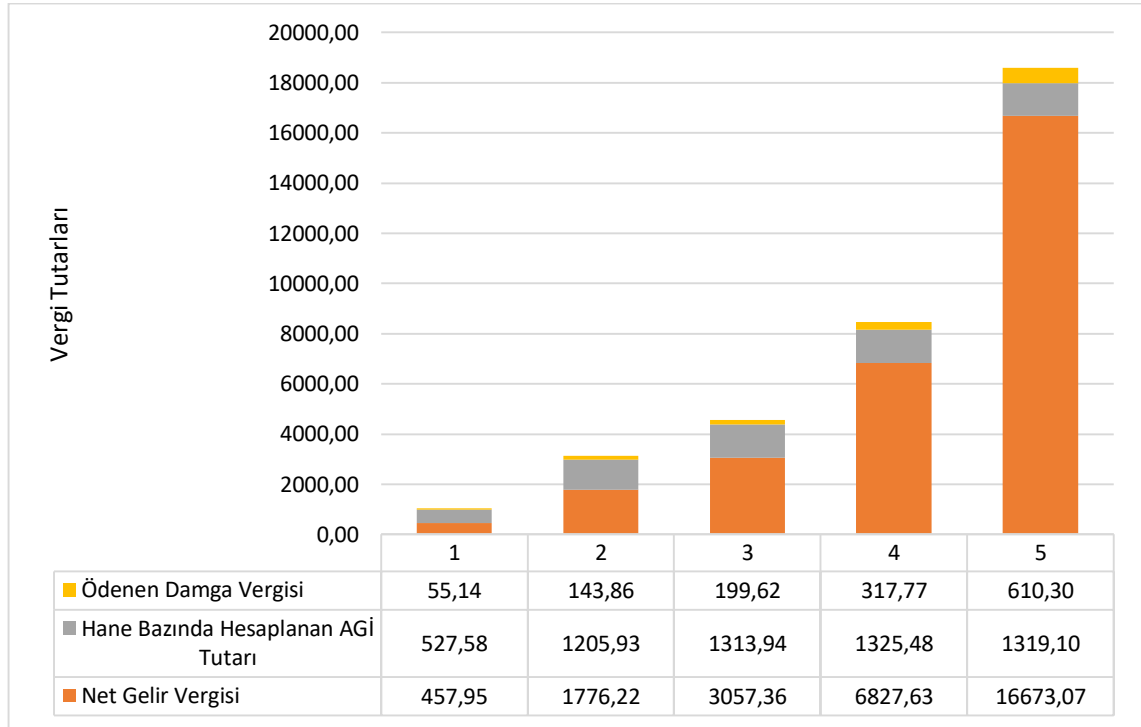
Şekil 9: 2015 Yılı Dilimler İtibariyle Ücret Kazançları ve AGİ

Kaynak: 2016 yılı GYK araştırması mikro panel veri setinden oluşturulmuştur.

Şekil 9'da da görüldüğü üzere dilimler itibariyle ücret kazançlarını incelediğimizde 1. dilimde yıllık ortalama 7265 TL düzeyinde brüt ücret kazancı elde ederlerken, 5. dilimdekiler yıllık ortalama 80408 TL düzeyinde brüt ücret kazancı elde etmişlerdir. 2008 yılına göre brüt ücret kazançlarındaki değişim bu dönemdekine göre toplamda 1 kat artış söz konusu iken dilimler itibariyle bu oran daha yüksektir. 1. düzeydekiler için hesapladığımız ortalama vergi oranı yaklaşık %7 iken, 5. düzeydeki ücret kazancı elde edenler için bu oran %24'e yükselmiştir. Nitekim AGİ tutarının ücret kazancı elde edenlerin vergi matrahlarına oranlarına baktığımızda 1. dilimdekilerde %7,4 düzeyinde etkisinin olduğu, 5. dilimdekiler için ise %2,4 seviyesine düştüğü görülmektedir.

Şekil 10: 2015 Yılı Dilimler İtibariyle Toplam Ödenen Vergi Tutarları (GV, DV ve AGİ)

Kaynak: 2016 yılı GYK araştırması mikro panel veri setinden oluşturulmuştur.

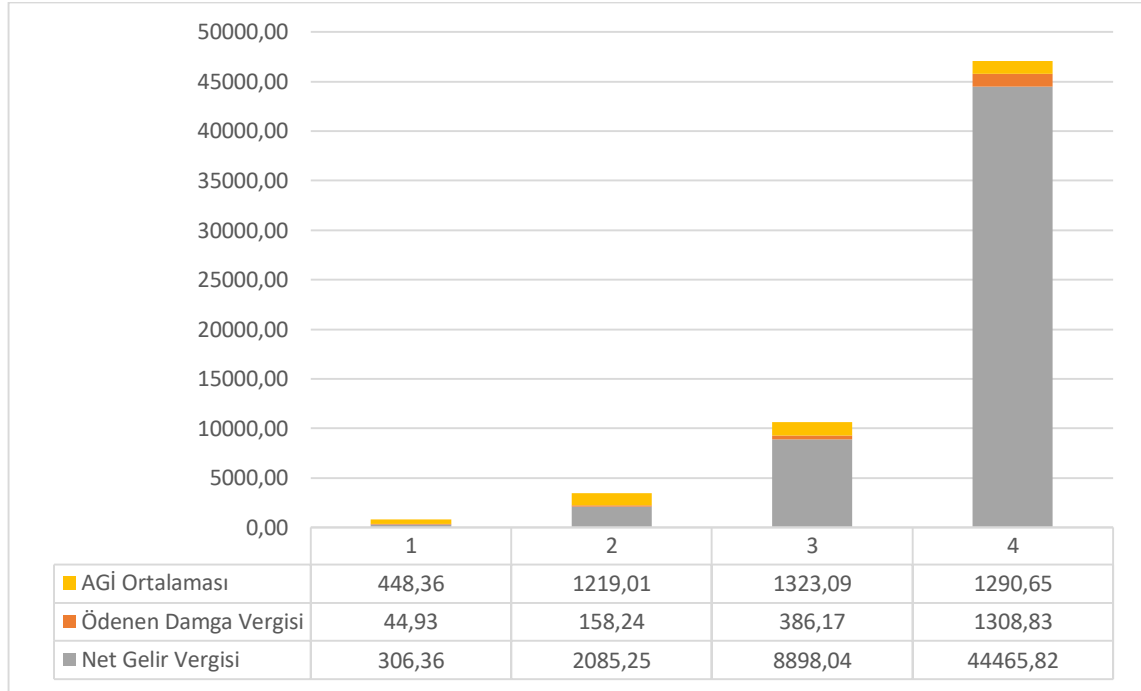
Vergi tutarları açısından incelediğimizde 1. dilimde 458 TL olan net Gelir Vergisi tutarı, artan oranlı tarifenin etkisi ile 5. dilimde 16673 TL'ye çıkmaktadır. AGİ tutarlarının ise 1. dilimde 528 TL iken, 5. dilimde 1319 TL düzeyine çıktığı görülmektedir (Bkz. Şekil 10). Oransal olarak baktığımızda ise 1. dilimde ücret kazancı elde edenlerde AGİ'nin oranı % 54 düzeyinde iken 5. dilimde %7'ye düşmüştür.

3.5.2.2. Gelir Vergisi Dilimleri İtibariyle Ücret Kazançlarının AGİ Açısından İncelenmesi

Çalışmamıza konu ücret kazancı elde edenlerin 2015 yılı itibariyle Gelir Vergisi tarifesinde belirlenmiş olan dilimlere göre sınıflandırıldığı bu kısımda ilk dilime giren 2801 kişinin ortalama brüt kazançları 5.919 TL, ikinci dilime giren 6463 kişinin 20.849 TL, üçüncü dilime giren 6973 kişinin 50.878 TL ve dördüncü dilime giren 434 kişinin ise 172.442 TL olduğu hesaplanmıştır. Oransal olarak baktığımızda veri setimizin en yüksek %42'lik kısmını 3. dilime girenler

oluştururken, en düşük %2,6'lık kısmını ise 4. dilime giren ücretliler oluşturmaktadır. Bu şekilde değişmesinde özellikle 2015 yılı dilimlerinde son dilimin tarifesinin 2008'e göre yükseltilmiş olmasıdır (Bkz. Şekil 11).

Şekil 11: 2015 Yılı Vergi Dilimlerine Göre Vergi Tutarları ve AGİ

Kaynak: 2016 yılı GYK araştırması mikro panel veri setinden oluşturulmuştur.

Ücret kazancı elde edenler için 2015 yılı vergi tarifesindeki dilimlere göre sınıflandırdığımız durumda 1. tarife dilimine giren ücret kazancı elde edenlerin yıllık kümülatif ortalama 306 TL düzeyinde Gelir Vergisi ödedikleri, 4. dilime girenlerin ise 44.466 TL düzeyinde Gelir Vergisi ödedikleri görülmektedir. AGİ tutarları açısından baktığımızda 1. dilime girenler ortalama 448 TL indirim sağlamışken, 4. dilime girenler 1.291 TL indirim sağlamışlardır. Bu hesaplamalar ışığında 1. dilime giren ücret kazancı elde edenlerin ortalama vergi oranı %6,4, 2. dilime girenlerin %12,5, 3. dilime girenlerin %21 ve son olarak 4. dilime girenlerin %31 olarak hesap edilmiştir. Oranların bu şekilde hesaplanmış olmasında özellikle dikkat çeken 1. dilimdeki kişilerin 2008 yılına göre daha az asgari ücret altında çalışanın mevcut olmasıdır. Asgari ücret altında çalışan ücret kazancı elde edenlerin AGİ tutarları hesaplanan Gelir Vergisi tutarlarını geçememekte idi. AGİ açısından baktığımızda ise 1. dilimde AGİ/Vergi Matrahı

oranı %8,9, 2. dilimde %6,9, 3. dilimde %3,1, son olarak 4. dilimde ise %8,8 olarak hesap edilmiştir. 2008 yılından farklı olarak 1. dilimdeki ücret geliri elde edenlerin yukarıda bahsedilen durumdan, son dilimdeki oransal değişikliğin ise vergi tarifesinde özellikle ücretliler için vergi bareminin yükseltilmesinden, ya da vergi matrahında uzunluk farkının artırılmasından kaynaklanmıştır.

3.5.2.3. Gelir Dağılımına Etkisi Açısından AGİ

2015 yılı verilerinde ücret kazancı elde edenler kapsamında gelir dağılımını incelediğimizde Gini katsayıları açısından 2008 yılına yakın bir seyir izlediği görülmektedir. Brüt ücret (Vergi öncesi) kazançları, Net Ücret (Vergi sonrası) kazançları ve AGİ hariç hesapladığımız ücret kazancı kapsamında Gini katsayı analizi neticesinde ulaştığımız sonuçlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: 2015 Yılı Gini Katsayı ve Yüzde Paylar Analizi

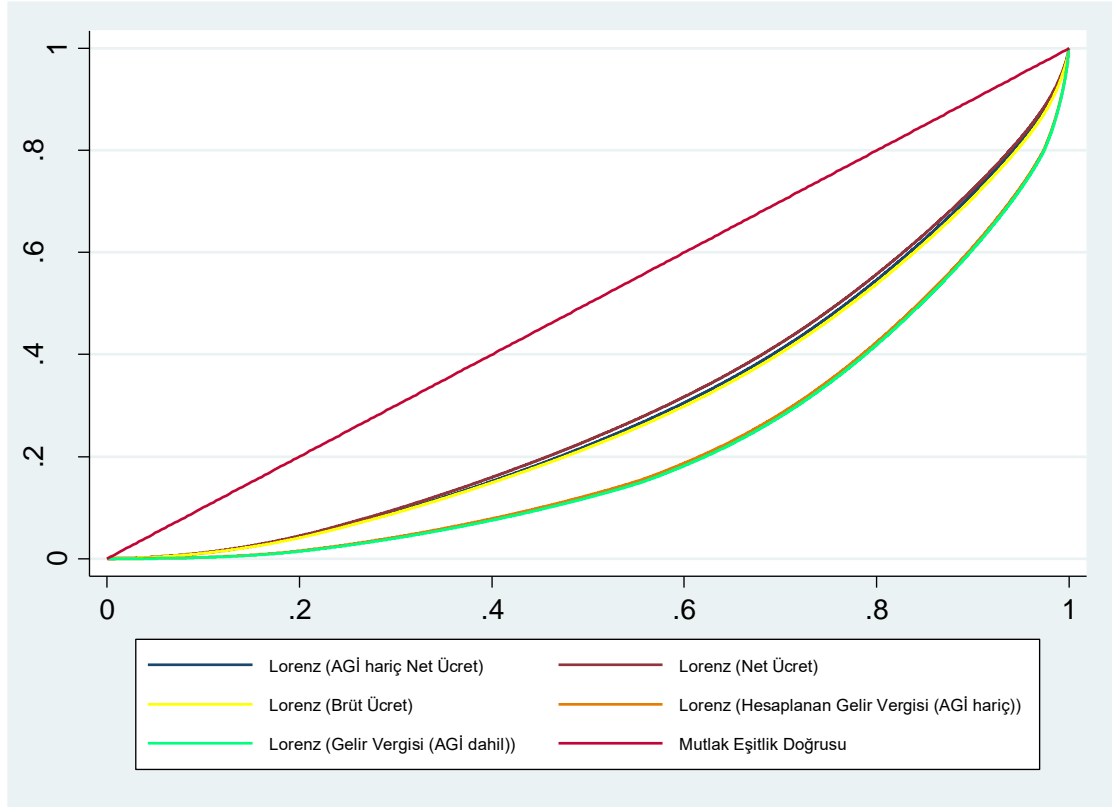
Brüt Ücret					Net Ücret					AGİ'siz Net Ücret				
p90/p10	p90/p50	p10/p50	p75/p25	Gini	p90/p10	p90/p50	p10/p50	p75/p25	Gini	p90/p10	p90/p50	p10/p50	p75/p25	Gini
9,46	2,54	0,27	2,69	0,42	8,40	2,36	0,28	2,53	0,40	9,12	2,48	0,27	2,73	0,41
Konsantrasyon Katsayısı ($C_{X-T}(p), C_T(p)$)					Gini (Brüt Ücret - Net Ücret) Farkı					Gini (AGİ'siz Ücret - Net Ücret) Farkı				
0,5674					0,023					0,014				

Kaynak: Stata paket programı ile GYK araştırması mikro verilerinden hesap edilerek oluşturulmuştur.

Brüt ücret kazancı elde edenler için Gini katsayısı 0,41889, AGİ'dahil edilmiş net ücret grubu için 0,39564, AGİ'yi hariç tuttuğumuz ücret grubu için ise 0,40994 olarak hesap edilmiştir. SGK kesintileri ve vergi tutarlarını hariç tuttuğumuzda (GİNİ(Brüt ücret)-GİNİ(Net ücret)) Gini katsayı farkı 0,023 düzeyinde iyileşme göstermiş iken, sadece AGİ etkisine baktığımızda (GİNİ(AGİ'siz net ücret)-GİNİ(Net ücret)) 0,014 puan düzeyinde bir iyileşme yönünde etkisi olduğu gözlemlenmiştir. 2008 yılına göre AGİ'nin gelir dağılımına etkisinin 2008 yılına

benzer seyrettiği söylenebilir. 2008 yılı için yapmış olduğumuz grafiğin 2015 yılına uyarlanmış hali aşağıdadır (Bkz. Şekil 12).

Şekil 12: 2015 Yılı için Hazırlanmış Lorenz Eğrileri

Kaynak: Stata paket programı ile GYK araştırması mikro verilerinden hesap edilerek oluşturulmuştur.

GİNİ yüzdeler gruplar açısından baktığımızda brüt ücret kazançları açısından en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P90/P10 oranı) yaklaşık 9,5 katı, en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, orta %50'lik dilimdeki kişilerin gelirinin (P90/P50) yaklaşık 2,5 katı olduğu, %50'lik dilimdeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P50/P10) yaklaşık 3,7 katı olduğu, en üst %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin ise yaklaşık 2,7 katı olduğu hesaplanmıştır.

AGİ dahil durumda net ücret elde edenler açısından baktığımızda ise en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P90/P10 oranı) yaklaşık 8,4 katı, en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, orta

%50'lik dilimdeki kişilerin gelirinin (P90/P50) yaklaşık 2,3 katı olduğu,%50'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P50/P10) yaklaşık 3,6 katı olduğu, en üst %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin ise yaklaşık 2,5 katı olduğu hesaplanmıştır.

AGİ hariç hesapladığımız net ücret kazancı elde edenler açısından ise en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P90/P10 oranı) yaklaşık 9,1 katı, en üst %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin, orta %50'lik dilimdeki kişilerin gelirinin (P90/P50) yaklaşık 2,5 katı olduğu,%50'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %10'luk dilimindeki kişilerin gelirinin (P50/P10) yaklaşık 3,7 katı olduğu, en üst %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin, en alt %25'lik dilimindeki kişilerin gelirinin ise yaklaşık 2,7 katı olduğu hesaplanmıştır.

AGİ'nin gelir dağılımı üzerinde iyileştirici bir etkisi olduğu görülmektedir. AGİ uygulandığında, Gini katsayısı hem 2008 hem de 2015 yılında düşmektedir. Bu, gelir dağılımının daha eşitleyici olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, H1 hipotezi doğrulanmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye'deki Gelir Vergisi tarifesine dayalı olarak ücret kazançlarının 2008 ve 2015 yılına ait analizini sunmaktadır. Bu analiz, hem AGİ'nin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini anlamak, hem de AGİ'nin uygulanması ve kaldırılmasının genel gelir dağılımına nasıl etki ettiğini değerlendirmek için gerçekleştirilmiştir. Çalışma, AGİ'nin uygulandığı 2008 ve 2015 yıllarını karşılaştırmakta ve AGİ'nin gelir dağılımını nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, 2022'de AGİ'nin kaldırılması, bu çalışmanın sonuçlarını ve bulgularını güncel ve ilgili kılan bir faktördür. Bu bağlamda, çalışmamızın sonuçları, AGİ'nin uygulamasının ve kaldırılmasının gelir eşitsizliği üzerindeki potansiyel etkilerini anlamaya yönelik önemli bir katkı sağlamaktadır.

Yapılan analizde, 2008 ve 2015 verilerini kullanarak Türkiye'deki ücretli çalışanlar arasında gelir dağılımına, AGİ politikalarının etkisi incelenmiştir. Bu politikaların farklı ücret grupları ve yüzdelik gruplar arasındaki ücretli çalışanları nasıl etkilediği ve genel gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerinin ne ölçüde olduğu araştırılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, 2008 yılında ücretli çalışanlar arasında gelir eşitsizliğinin, Gini katsayısı ölçüldüğünde önemli derecede yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, bu dönemde uygulanan AGİ politikalarının bu eşitsizliği belirli ölçüde hafifletmiş olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kesintileri ve vergiler çıkarıldığında Gini katsayısının 0.026 puan, AGİ uygulaması sonucunda ise 0.017 puan iyileştiği görülmüştür. Bu bulgular, AGİ politikalarının gelir dağılımı üzerinde ilerici bir etkiye sahip olduğunu, ücretli çalışanlar arasında eşitsizliği azalttığını göstermektedir.

Ayrıca, Gini yüzdelik grupları perspektifinden gelir eşitsizliği de analiz edilmiş ve farklı gruplar arasında gelir oranlarına bakılmıştır. 2008'de en yüksek %10'luk ücretli çalışanların gelirin, alt %10'luk gelirin yaklaşık dokuz katı olduğu tespit edilmiştir. Ancak, AGİ dâhil net ücret dikkate alındığında, bu oranın yaklaşık sekiz kata indiği gözlemlenmiştir. Yine bu sonuç, AGİ politikalarının ilerici etkisine işaret

etmekte, gelirin yeniden dağıtılmasına yol açarak ücretli çalışanlar arasındaki eşitsizliği azaltmaktadır.

2008'le karşılaştırıldığında 2015 verileri, ücretli çalışanlar arasındaki gelir dağılımında ve AGİ'nin etkisinde bazı değişiklikler ortaya koymuştur. Elde edilen bulgulara göre, 2015'te ücretli çalışanlar arasında Gini katsayısı biraz daha düşük çıkmış, bu oran brüt ücret kazançları için 0.41889 olmuştur. Ancak AGİ politikalarının etkisi 2008'e göre nispeten benzerlik göstermiştir. Buna göre SGK kesintileri ve vergiler çıkarıldığında Gini katsayısının 0.023 puan ve AGİ nedeniyle de 0.014 puan iyileştiği görülmüştür. Bu hafif düşüş, özellikle 2015'te AGİ uygulamasındaki değişikliklere rağmen ücret kazancı elde edenler için gelir vergisi baremlerinde uzunluk farkının artırılmasından kaynaklanmaktadır.

2015 yılında Gini yüzdeler gruplarını dikkate alındığında, P90/P10 oranında 2008'e kıyasla hafif bir artış gözlemlenmiştir. Ancak, gelir oranları AGİ dâhil net ücret dikkate alındığında iyileşmiştir. Benzer şekilde bu durumun da bir kez daha AGİ politikalarının ilerici etkisini vurguladığı bir gerçektir.

Sonuç olarak analiz, 2008 ve 2015'te uygulanan AGİ uygulamasının Türkiye'deki ücretli çalışanlar arasında gelir dağılımına belirgin bir etkisi olduğunu göstermektedir. AGİ uygulaması, gelirin yeniden dağıtılmasına yol açmış, ücretli çalışanlar arasında eşitsizliği azaltmıştır ki bu durum genellikle gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu bir ülkede kritik bir öneme sahiptir.

Yine de AGİ uygulaması olumlu bir etkiye sahip olmuşken, ücretli çalışanlar arasında gelir eşitsizliği sorununu tamamen çözememiştir. En yüksek kazananların geliri, en düşük kazananların gelirinden önemli ölçüde daha yüksek olmaya devam etmektedir, bu da gelir eşitsizliğini daha etkin bir şekilde ele almak için daha fazla çalışma yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, AGİ gibi politikaları uygulamaya devam etmek ve iyileştirmek önemliyken, ücretli çalışanlar arasındaki gelir eşitsizliğini daha etkin bir şekilde ele almak için daha fazla araştırma ve politika geliştirme ihtiyacı açıktır.

Ayrıca çalışmanın konusunu oluşturan AGİ'nin 1/1/2022 tarihinden itibaren kaldırılması da bu çalışmanın bir diğer boyutunu oluşturmuştur. AGİ'nin

kaldırılmasının gelir eşitsizliğine olan etkisi hakkında kesin bir sonuca varmak için daha fazla araştırma yapılması gerektiği bir gerçektir. Ancak bu uygulamanın kaldırılması ile gelir dağılımını daha adil hale getirme çabalarında önemli bir aracın kaybedildiğini gösteriyor olabileceği sonucuna ulaşmak mümkündür. Özellikle daha düşük gelirli grupların gelirlerini artırma potansiyeli düşünüldüğünde, gelir eşitsizliği konusunda daha fazla endişe oluşturabileceği düşünülmektedir.

Enflasyonist dönemlerde asgari ücret artışlarının, sabit tutardaki asgari geçim indirimi uygulamasında düşük gelir grupları lehine olumlu etkileri sınırlı olurken; yeni uygulamada asgari ücretin tamamının vergiden muaf tutulması, gelir dağılımının alt kesimleri için daha avantajlı olabilmektedir. Ancak yüksek enflasyon, özellikle gıda fiyatlarındaki artışlar çok çocuklu yoksul haneleri orantısız şekilde etkilemektedir. Bir diğer husus özellikle asgari geçim indirimi uygulandığı dönemlerde, asgari ücret baz alınarak belirlenen tutarlar üzerinden indirimin hesap edilmesidir. Enflasyon ile bu tutarlar yıl içerisinde değer kaybına uğramakta ve eleştiri konusu olmaktadır. Ancak sistem içerisinde asgari ücrete zam gelmesi halinde dahi indirim tutarlarının zamdan önceki yılbaşında belirlenen asgari ücrete göre belirlenmesi ayrıca ücret kazancı elde edenler için aleyhte bir duruma yol açmakta idi. Asgari ücretin vergi dışı bırakılması bu açıdan yıl içerisinde enflasyondan dolayı değer kaybına uğrayan ücretlere getirilen zamlar neticesinde indirilecek tutarların da bu zamlara göre belirlenmesi sebebiyle ücret kazancı elde edenleri zam dönemleri açısından rahatlatacak bir uygulama olarak göze çarpmaktadır. Buna rağmen yüksek enflasyonun yaşandığı, özellikle talepten ziyade arz (maliyet) kökenli bir enflasyonun olduğu bir dönemde ücret kazançlarına dönemsel olarak getirilen ücret güncellemeleri ailevi durumu ihmal eden bir asgari geçim indirimi uygulaması ile sosyal açıdan adaletsizliklere yol açabilmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde bu durum, kesit dönemin incelendiği tezden ayrı bir çalışma konusu olarak değerlendirilmelidir.

Enflasyonist dönemlerde artan oranlı vergi tarifesinin etkisi ile bireylerin nominal gelirlerindeki artmayı ve daha yüksek ortalama vergi oranlarının uygulanmasını ifade eden mali sürüklenme durumu da ayrı bir çalışma konusu olmakla birlikte

bu hususta asgari geçim indirimi uygulamasını değerlendirirsek, indirim tutarının sabit bir tutar olarak belirlenmesi bu dönemlerde satın alma gücünü korumada yetersiz kalmaktaydı. Yeni uygulamada ise asgari ücretin tamamının vergiden muaf tutulması, nominal olarak gelir kaybını önlemekle birlikte, enflasyonun aşındırıcı etkisini bertaraf edememektedir. Nitekim 2022 yılı için yaptığımız hesaplamalarda asgari ücret üzerinde kazanç elde eden ücretli kesimin, ücretlerinde yapılacak enflasyon güncellemesi ile daha erken üst tarife girmelerine ve faydalanılacak istisna tutarlarının üzerinde vergi borcu isabet etmelerine ve efektif vergi oranlarının yükselmesine neden olduğu görülecektir.

Ayrıca, AGİ'nin kaldırılması, bu tür politikaların uygulanmasının ve kaldırılmasının etkilerini daha iyi anlamak için daha fazla araştırma yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle, gelecekteki çalışmaların, AGİ'nin kaldırılmasının gelir dağılımı üzerindeki etkisini daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve gelir eşitsizliği ile mücadele etmek için alternatif politika önerileri geliştirmesi önerilmektedir. Gelir dağılımının iyileştirilmesi oldukça kapsamlı bir konudur. Türkiye'de dolaylı vergilerin dolaysız vergilere nazaran daha yüksek oluşu, enflasyonist etkiler, eğitim düzeyi, emeğin dağılımı, servet dağılımı, kayıt dışı istihdamın varlığı, küresel ekonomik düzen içerisindeki konum, jeopolitik gelişmeler, sosyoekonomik/sosyokültürel değişkenler, çok sayıda faktör bu konuda etkili olabilmektedir. Ancak asgari geçim indirimi açısından değerlendirdiğimizde gelir dağılımını iyileştirmesi adına şu temellerde öneriler sunulabilir: Asgari ücretin istisna tutulmasına ek olarak ayrıca ailevi durumları dikkate alan bir yapıya sahip indirim sistemi getirilerek demografik mühendislik ve devlet inşaa pratiklerini gözeterek 3 çocuğa kadar desteklenmeli, sadece ücretli kesimin değil, tüm gelir türleri (serbest meslek, kira geliri, temettü gibi) kapsama alınmalıdır. Ancak gelir türlerinin tamamı dikkate alınsa dahi bütçe üzerindeki yükü hafifletmek adına indirimin terettüp edeceği gelir tavanı hesap edilmelidir. Mevcut uygulamada belirli bir tavan belirlenmemiş tüm ücret kazancı elde edenler indirimden faydalanabilmektedir. Bu açıdan önerimizde pratikte indirim tutarı, çalışmayı teşvik edecek, ayrıca çalışan kesimin gelirlerini baz alarak uygulanacağı için kayıt dışılığı azaltacak bir yapıya da haiz olacaktır.

Çalışmada, gelir dağılımını iyileştirmede AGİ politikalarının etkili olduğunu sonucuna erişilmiştir. Bununla birlikte, bu uygulamanın etkisinin mükemmel olmadığına dair işaretler de vardır. Ayrıca, bu uygulamanın yeterince adil bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı veya belirli gruplara daha çok yarar sağlayıp sağlamadığı konusunda daha fazla araştırma yapılmalıdır. Bu nedenle, politikaların etkinliğini ve adil uygulanmasını iyileştirmek için politika yapıcılar ve araştırmacılar arasında sürekli bir diyalog ve işbirliği gerekmektedir.

Sonuç olarak, AGİ gibi sosyal güvenlik politikaları, Türkiye'deki ücretli çalışanlar arasında gelir eşitsizliğini hafifletmeye yardımcı olmuştur. Ancak bu politikalar yalnızca gelir eşitsizliği meselesinin bir yönünü ele almakta ve bu mesele daha geniş bir perspektiften ele alınmalıdır. Ayrıca, politikaların etkinliği ve adilliği konularında daha fazla araştırma yapılmalı ve politika yapıcılarla araştırmacılar arasında daha fazla işbirliği ve diyalog olmalıdır. Bu şekilde, gelir eşitsizliği meselesine daha kapsamlı ve etkili bir çözüm bulunabilir.

Bu analiz ve sonuçları, Türkiye'deki ücretli çalışanlar arasındaki gelir eşitsizliği meselesine ışık tutmakta ve gelecekteki politika yapımı ve araştırma için önemli bir referans oluşturmaktadır. Ancak bu analiz sadece bir başlangıç noktasıdır ve bu konuda daha geniş ve derinlemesine araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acuner, S. (2019). Vergi Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Arasında Bir Kavram: Vergi Takozu, Vergilendirme İlkeleri Açısından Bir Karşılaştırma. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 8(15), 1-20.
- Ağdemir, Z., & Gürkan, C. (2019). Adam Smith'ten Neoliberalizme Vergi Adaleti: Ödeme Gücü ve Fayda Yaklaşımlarının Kavramsal, Kuramsal ve Ülke Uygulamaları Bağlamında Bir İncelemesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(2), 465-510.
- Akalın, G. (1986). *Kamu Ekonomisi*. Ankara: AÜSBF Yayınları.
- Akalın, G. (2000). *Kamu Ekonomisi*. Ankara: Akçağ Yayınevi
- Akçay, M. B., & Buluş, G. C. (2022). Dolaylı Vergi Uygulamalarında Sapmalar ve Dolaylı Vergilerde Melezleşme Sorunu. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 96-122.
- Akdoğan, A. (2003). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, A. (2007). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akgül, O. (2016). Türkiye'de Asgari Ücretin Mahzurlu Alanları ve Öneriler. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(12), 96-127.
- Aksümer, E. (2014). Fransız Vergi Sistemine Genel Bir Bakış. *Vergi Raporu*, 180, 63-70.
- Aktan, C. C. (2002). Lord Keynes, Keynezyenler ve Fonksiyonalistler. *İçinde: Anayasal İktisat*, 165-186.
- Aktan, C. C. (2018). Vergi Felsefesi: Aydınlanma Çağı Düşünürlerinin Keyfi Vergileme Üzerine Eleştirel Düşünceleri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 10(2), 171-201.
- Albayrak, Ö. (1998). Finansal Krizde Uygulanan Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Etkileri: 2004-2009. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(02), 1-34.

- Alm, J., & Whittington, L. A. (1995). Does the Income Tax Affect Marital Decisions?. *National Tax Journal*, 48(4), 565-572.
- Arıkan, Z., & İnneci, A. (2016). Vergilendirilebilir Gelir ve Gelir Vergisinde Üniter Yapıyı Bozan Uygulamalar. *Sosyoekonomi*, 24(30), 11-28.
- Aristotle (1999). *Nicomachean Ethics*. Translated by Terence Irwin. Hackett Publishing Company, Inc.
- Armağan, R., & İçmen, M. (2017). Gelişmiş Ülke Örnekleri Bağlamında Gelir Vergisi Uygulamaları ve Vergi Adaleti İlişkisi. *Vergi Raporu*, 218, 9-35.
- Asıl, E. (2014). Tarihsel Süreçte Vergilendirmenin Gelişimi. Demokrasinin Gelişmesinde Verginin Rolü. *Vergi Müfettişleri Derneği*, 169-190.
- Atkinson, A. B. (1970). On the Measurement of Inequality. *Journal of Economic Theory*, 2, 244-263.
- Atkinson, A. B., Leventi, C., Nolan, B., Sutherland, H., & Tasseva, I. (2017). Reducing Poverty and Inequality Through Tax-Benefit Reform and the Minimum Wage: the UK as a Case-Study. *The Journal of Economic Inequality*, 15, 303-323.
- Ay, H., & Haydanlı, M. L. (2017). Vergi Yükü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı Ve Yoksullukla İlişkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 136-153.
- Ayas, I. (2010). *Düz Oranlı Gelir Vergisi Uygulamaları ve Düz Oranlı Gelir Vergisinde Algılanan Adalet: Ampirik Bir Çalışma* (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Türkiye).
- Aydın, Y. (2019). *Nesiller Arası Adalet: Rawls'cu Bir Savunma* (Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Aydoğan, S. D. (2017). Türkiye'de ve Seçilmiş OECD Ülkelerinde Vergilemede Adaleti Sağlamaya Yönelik Uygulamaların Değerlendirilmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 37-50.

- Aydoğdu Bağcı, S. (2020). Kaynaklarına Gore Vergi Turleri ve Ekonomik Performans İlişkisi. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitusu, Aksaray Üniversitesi.
- Bağlı, M. S. (2011). Etkinlik-Eşitlik elişkisi Bağlamında Yeniden Dağıtım Politikalarının Sosyal Refah zerindeki Etkisi. *Maliye Dergisi*, 161, 259-282.
- Balseven, H. & Tugcu, C. T. (2017). Analyzing the Effects of Fiscal Policy On Income Distribution: A Comparison Between Developed and Developing Countries . *International Journal of Economics and Financial Issues* , 7 (2), 377-383. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijefi/issue/32035/354501>
- Bankman, J., & Weisbach, D. (2006). The Superiority of an Ideal Consumption Tax over an Ideal Income Tax. *Stanford Law Review*, 58, 1413-1463.
- Barker, E. (2010). *The Political Thought of Plato and Aristotle*. Dover Publications.
- Bay, H. & İnneci, A. (2017). Vergi Adaleti Açısından Türkiye’de cret Gelirlerinin Vergilendirilmesi. *International Journal Of Public Finance*, 2(2), 196-219.
- Becker, G. S. (1981). *Aile zerine Bir İnceleme*. Harvard Üniversitesi Yayınları.
- Bird, R. & Zolt, E. (2014). "Redistribution via Taxation: The Limited Role of the Personal Income Tax in Developing Countries," *Annals of Economics and Finance*, Society for AEF, vol. 15(2), pages 625-683, November. <http://down.aefweb.net/AefArticles/aef150204Bird.pdf>
- Bird, R. M., & Zolt, E. M. (2005). Redistribution via Taxation: The Limited Role of the Personal Income Tax in Developing Countries. *UCLA L. Rev.*, 52, 1627.
- Bird, R. M., & Zolt, E. M. (2008). Technology and Taxation in Developing Countries: From Hand to Mouse. *National Tax Journal*, 791-821.
- Birinci, N., & Akyazı, H. (2017). Dz ve Artan Oranlı Kişisel Gelir Vergisi Tarifelerinin Ekonomik Etkileri. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(1), 45-60.

- Bitler, M. P., Gelbach, J. B., Hoynes, H. W., & Zavodny, M. (2004). The Impact of Welfare Reform on Marriage and Divorce. *Demography*, 41(2), 213-236.
- Bittker, B. I. (1979). Equity, Efficiency, and Income Tax Theory: Do Misallocations Drive Out Inequities. *San Diego L. Rev.*, 16, 735.
- Blank, R. M. (2002). Evaluating Welfare Reform in the United States. *Journal of Economic Literature*, 40(4), 1105-1166.
- Bosnalı, Ö. (2012). Asgari Ücretin Vergilendirilmesi. In *Journal Of Social Policy Conferences* (No. 43-44).
- Bozdoğan, K., Buyrukoğlu, S., & Bozdoğan, D. (2012). Sosyal Vergileme İlkeleri Açısından Asgari Geçim İndiriminin Değerlendirilmesi. *Vergi Dünyası Dergisi*, 375, 128-136.
- Buchanan, J. M. (1965). *The Public Finance: An Introductory Text Book*. Virginia.
- Bucheli, M., Lustig, N., Rossi, M., & Amábile, F. (2014). Social Spending, Taxes, and Income Redistribution in Uruguay. *Public Finance Review*, 42(3), 413-433.
- Buhur, S. (2019). Vergi Harcaması Kavramı ve Türkiye'deki Durumunun Analizi. *Vergi Dünyası*, 38(453), 68-75.
- Bulutoğlu, K. (1962). *Gelir Vergisinde Tasarrufların Çift Vergilendirilmesi Meselesi*, *Vergi Politikası*. İstanbul Üniv. İktisat Fak. Maliye Enstitüsü Yayınları No:11, İstanbul: Sermet Matbaası.
- Burtless, G., & Hausman, J. A. (1978). The Effect of Taxation on Labor Supply: Evaluating the Gary Negative Income Tax Experiment. *Journal of Political Economy*, 86(6), 1103-1130.
- Canyaş, O. (2017). Tam ve Dar Yükümlülük Esasına Göre Vergilendirmenin Meşrulaştırılması Sorunu. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 109-138.
- Causa, O., & Hermansen, M. (2019). *Income Redistribution Through Taxes and Transfers*, Economics Department Working Papers No. 1453. [https://one.oecd.org/document/ECO/WKP\(2017\)85/En/pdf](https://one.oecd.org/document/ECO/WKP(2017)85/En/pdf)

- Chetty, R. (2012). Bounds on Elasticities with Optimization Frictions: A Synthesis of Micro and Macro Evidence on Labor Supply. *Econometrica*, 80(3), 969-1018.
- Crotty, J. (2005). Crotty, J. (2005). The Neoliberal Paradox: The Impact of Destructive Product Market Competition and 'Modern' Financial Markets on Nonfinancial Corporation Performance in the Neoliberal Era. *Financialization and the World Economy*, 1, 77-110.
- Cuevas, P., Lucchetti, L., & Nebiler, M. (2020). *What are the Poverty and Inequality Impacts of Fiscal Policy in Turkey?* CEQ Working Paper 100, Commitment to Equity Institute, Tulane University, May
- Çağan, N. (1980). Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 37(1-4), 129-151.
- Çalcalı, Ö. (2012). Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Vergi Reformlarına Bir Bakış. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 4(7), 36-62.
- Çiçek, Ö. (2018). Türkiye'de Asgari Ücretin Vergi Dışı Bırakılmasının Tüketim Harcamaları Üzerine Etkisi. *Fiscaoeconomia*, 2(1), 20-47.
- Çiçek, S. (2015). Ücret Üzerindeki Mali Yükümlülüklerin İncelenmesi: İngiltere, Almanya, İspanya, Romanya. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(10), 114-133.
- Demet, Y. C. (2022). Asgari Geçim İndirimi ve Asgari Ücrete Getirilen Vergi İstisnasının Karşılaştırma Analizi, *İş ve Hayat Dergisi*, Sayı:15.
- Department for Work and Pensions [DWP] (2021). *Universal Credit Statistics: Universal Credits*.
- Dikmen, O. (1956). *Asgari Geçim İndirimi*. İstanbul: Sermet Matbaası.
- Dikmen, O. (1969). *Maliye Dersleri Giriş ve Genel Vergi Teorisi*, Fakülteler Kitapevi, İstanbul.
- Dikmen, O. (1985). *Asgari Geçim Haddi Üzerine Düşünceler*, Maliye Enstitüsü Konferansları, 2. Seri, 41 – 64.

- Dikmen, O. (1969). *Maliye Dersleri, Birinci Kitap, Giriş ve Genel Vergi Teorisi*, İstanbul.
- Dileyici, D. (2012). Vergilemede Yeni Bir Eğilim: Gelir Vergilerinden Tüketim Vergilerine. İçinde Aktan, C. C., Kesik, A., & Dileyici, D. (Eds.). “Yeni” *Maliye: Değişim Çağında Kamu Maliyesi: Yeni Trendler, Yeni Paradigmalar, Yeni Öğretiler, Yeni Perspektifler* (143-166). Ankara: Maliye Bakanlığı.
- Dolls, M., Fuest, C., & Peichl, A. (2012). Automatic Stabilizers and Economic Crisis: US vs. Europe. *Journal of Public Economics*, 96(3-4), 279-294.
- Eissa, N. & H. Hoynes (2004). “Taxes and the Labour Market Participation of Married Couples: The Earned Income Tax Credit”, *Journal of Public Economics*, 88 (9-10), 1931-58.
- Eissa, N., & Liebman, J. B. (1996). Labor Supply Response to the Earned Income Tax Credit. *The Quarterly Journal of Economics*, 111(2), 605-637.
- Ekinci, F. (2012). Gelir Vergisi Tarifesi: Almanya ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 191-200.
- Eliazar, I. (2018). A Tour of inequality. *Annals of Physics*, 389, 306-332. <https://doi.org/10.1016/j.aop.2017.12.010>
- Ellwood, D.T. (2000). The Impact of the Earned Income Tax Credit and Social Policy on Work, Marriage, and Living Arrangements, *National Tax Journal*, vol. LIII (4), 1063-105.
- Erginay, A. (1985). *Kamu Maliyesi, Kamu Gelirleri, Kamu Giderleri, Bütçe, Maliye Politikası*, 11.Baskı, Ankara
- Erkin, G. (2012). Vergilendirme Yetkisinin Tabi Olduğu Anayasal İlkeler, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 3, 237-249.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.

- Feldstein, M. S. (1972). Equity and Efficiency in Public Sector Pricing: The Optimal Two-Part Tariff. *The Quarterly Journal of Economics*, 86(2), 176–187. <https://doi.org/10.2307/1880558>
- Foster, J. (1998). Absolute versus Relative Poverty, *The American Economic Review*, 88(2), 335- 341. <https://www.jstor.org/stable/116944>
- Gao, Q., Yang, S., & Li, S. (2012). The Chinese Welfare State in Transition: 1988–2007. *Journal of Social Policy*, 41(4), 743-763.
- Gerçek, A. (2005). Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri Ve Türlerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54(3), 157-193.
- Gini, C. (2005). On the Measurement of Concentration and Variability of Characters. *Metron - International Journal of Statistics, Dipartimento di Statistica, Probabilità e Statistiche Applicate - University of Rome*, 0(1), 1-38. <https://ideas.repec.org/a/mtn/ancoec/0501.html>
- Giray, F. (2002). Vergi Harcamaları: Harcama Vergileri Açısından Analizi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 27-52.
- Gökbunar, A. R. (1998). Vergileme İlkeleri ve Küreselleşme, *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi*, 4(3), 177-201.
- Gökçay, Ş. E. (2017). Türk Vergi Sisteminde Vergi Ödeme Gücüne Ulaşma Teknikleri. *Journal of Life Economics*, 4(3), 113-133.
- Gölçek, A. G., Selçuk, İ. Ş., & Köktaş, A. M. (2018). Türkiye ve Seçilmiş Avrupa Birliği Ülkelerinde Asgari Yaşam Düzeyi: Gelir Vergisi Tarifeleri Özelinde Bir İnceleme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 40-50.
- Güler, H. (2017). Gelirin Optimal Vergilendirilmesi: Teori ve Politika. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 241-251.
- Güngör, G., & Aydın, A. (2011). Küreselleşmenin Türk Vergi Politikaları Üzerine Etkisinin 1980 Sonrası Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 69-78.

- Gürda, T., İnal, V., & Şahbaz, K. (2020). Empiric Evidences On The Relationship Between Tax Revenues and Income Distribution Inequality: Konya Panel Causality Test. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 1100-1117.
- Güvenen, F., Kuruscu, B. & Ozkan, S. (2013). *Taxation of Human Capital and Wage* <https://www.jstor.org/stable/43551581>
- Hasanov, V. (2009). *Azerbaycan Vergi Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Doktora Tezi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Heckman, J. J. (1974). Effects of Child-Care Programs on Women's Work Effort. *Journal of Political Economy*, 82(2), S136-S163.
- Higgins, S., & Lustig, N. (2018). Allocating Taxes and Transfers and Constructing Income Concepts. *Commitment to Equity Handbook: Estimating the Impact of Fiscal Policy on Inequality and Poverty*, 219.
- HM Revenue and Customs (HMRC). (2023). *Income Tax Rates and Allowances for Current and Past Years*. <https://www.gov.uk/government/publications/rates-and-allowances-income-tax/income-tax-rates-and-allowances-current-and-past>
- Hobbes, T. (1651). *Leviathan or The Matter, Forme and Power of a Commonwealth Ecclesiasticall and Civil*.
- Hotz, V. & J. Scholz (2003). The earned Income Tax Credit, in: R Moffit, ed., *Means-Tested Transfer Programs in the United States*, University of Chicago Press, Chicago.
- Hoynes, H., & Patel, A. (2015). *Effective Policy for Reducing Inequality? The earned Income Tax Credit and the Distribution of Income*, Working Paper 21340, <http://www.nber.org/papers/w21340>.
- https://www.verginet.net/dtt/1/GelirVergisiTarifesi_3804.aspx

- Immervoll, H., Levy, H., Nogueira, J. R., O'Donoghue, C., & de Siqueira, R. B. (2006). *The impact of Brazil's Tax-Benefit System on Inequality and Poverty*.
- Internal Revenue Service (IRS). (2023). *1040 U.S. Individual Income Tax Return Instructions*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office. <https://www.irs.gov/forms-pubs/about-form-1040>
- Jara, H. X., & Tumino, A. (2013). Tax-Benefit Systems, Income Distribution and Work Incentives in the European Union. *The International Journal of Microsimulation*, 6(6), 27-62.
- Jeze, G. (1957). *Maliye İlimi*. Yeni Matbaa, Ankara (Çev: Mehmet Ertuğruloğlu).
- Kagan, R. A. (2019). *Adversarial Legalism: The American Way of Law*. Harvard University Press.
- Kakwani, N., Wagstaff, A., & Doorslaer, E. (1997). Socioeconomic Inequalities in Health: Measurement, Computation and Statistical Inference. *Journal of Econometrics* 77(1): 87-103.
- Kaldor N. (1980). *Essays on Economic Policy I*, Gerald Duckworth & Co. Ltd. The Old Piano Faktory 43, Second Impression, London.
- Kaldor N. (1996). *Harcama Vergisi*. Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Yayın no:4.
- Kangas, O., & Palme, J. (2000). Does Social Policy Matter? Poverty Cycles in OECD Countries. *International Journal of Health Services*, 30(2), 335-352.
- Kaplan, R. (2012). En Az Geçim İndirimine İlişkin Bazı Yabancı Ülke Uygulamaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler. *Maliye Dergisi*, 163, 2012, 367-388.
- Karacan, İ. (2019). *Defter Beyan Sisteminin Gelir Vergisi Üzerindeki Etkisi: Serbest Meslek Kazançları Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Karagöz, S. (2013). *Asgari Ücret Politikası Ve Türkiye Uygulaması* (Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Türkiye).

- Kargı, V., & Yaygır, T. (2016). Küreselleşme, Vergi Rekabeti ve Türkiye’de Vergi Yükü. *International Journal of Public Finance*, 1(1), 1-22.
- Kay, J. A. (1980). The Deadweight Loss From a Tax System. *Journal of Public Economics*, 13(1), 111-120.
- Kaya, Y., Kizilkaya, A., & Yıldız, S. (2023). Türkiye'de Asgari Ücret Kadarının Vergi Dışı Bırakılmasının Ekonomik Büyüklüklere Etkisinin Ampirik Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 91-111.
- Kayaalp, O., & Kayaalp, O. (2004). A Synopsis of General Characteristics of National Fiscal Doctrines. *The National Element in the Development of Fiscal Theory*, 138-147.
- Keane, M. & R. Moffitt (1998). A Structural Model of Multiple Welfare Program Participation and Labor Supply, *International Economic Review*, 39(3), 553-89.
- Kenworthy, L. (2011). *Progress for the Poor*. Oxford University Press.
- Kılıç, B. (2016). *Asgari Ücretin Vergilendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kızıltoprak, Ö. (2020). Gelir Dağılımı Eşitsizlikleriyle Mücadelede Vergilerin Rolü. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 331-340.
- Koç, Ö. E., & Koç, N. (2020). Alkol Tüketimi ile Alkol Üzerinden Alınan Özel Tüketim Vergisi İlişkisinin İncelenmesi. *Journal of Management and Economics Research*, 18(3), 212-226.
- Kopczuk, W., & Saez, E. (2004). Top Wealth Shares in the United States, 1916-2000: Evidence from Estate Tax Returns. *National Tax Journal*, 57(2), 445-487.
- Korkmaz, A. (2001). Türkiye’de Asgari Ücretin Mali Yönü, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, Ss.275-285.
- Korkmaz, A., & Avsallı, H. (2012). Türkiye’de Asgari Ücretin Hukuksal Yönü. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), 151-162.

- Korpi, W., & Palme, J. (1998). The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries. *American Sociological Review*, 63(5), 661-687.
- Lambert, P. (2001). *The Distribution and Redistribution of Income*, 3rd ed. (Manchester University Press).
- Laufenburger, H. (1961). *Mali İktisat ve Mali Kanunlar*, İsmail ÖZÜT (çev.), Ankara: AÜSBF Maliye Enstitüsü Yayınları, N.18.
- Liebman, J. B. (1998). The impact of the Earned Income Tax Credit on Incentives and Income Distribution. *Tax policy and the Economy*, 12, 83-119.
- Lin, W., Liu, G., & Chen, G. (2009). The Urban Resident Basic Medical Insurance: A Landmark Reform Towards Universal Coverage in China. *Health Economics*, 18(S2), 83-96.
- Lindahl, E. (1958). Just Taxation – A Positive Solution, In *Classics in the Theory of Public Finance*, Eds: R.A. Musgrave and A.T. Peacock, Macmillan Press Ltd, pp.168-176.
- Lorenz, M. O. (1905). Methods of Measuring the Concentration of Wealth. *American Statistical Association*, 9(70), 209–219. <https://doi.org/10.2307/2276207>
- Lundberg, S., & Pollak, R. A. (2007). Amerikan Ailesi ve Aile Ekonomisi. *Ekonomik Perspektifler Dergisi*, 21(2), 3-26.
- Lustig, N. (2017). *Fiscal Policy, Income Redistribution And Poverty Reduction in Low and Middle Income Countries*. Center for Global Development Working Paper, (448).
- Marmolo, E. (1999). A Constitutional Theory of Public Goods. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 27(2), 215-230.
- Marr, C., Huang, C., Sherman, A., & DeBot, B. (2015). *EITC and Child Tax Credit Promote Work, Reduce Poverty, and Support Children's Development, Research Finds*. Center on Budget and Policy Priorities. <https://www.cbpp.org/sites/default/files/atoms/files/6-26-12tax.pdf>

- Marx, K. (2011). *Kapital 1. Cilt* (Çev. M. Selik & N. Satlıgan), Yordam, İstanbul.
- Mercan, S. (2006). *Vergi Adaleti ve Türk Vergi Sisteminin Vergi Adaleti Açısından Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye).
- Mill, J. S. (1848). *Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy*. London: John W. Parker.
- Miyazaki, T. & Kitamura, Y. (2014). *Redistributive Effects of Income Tax Rates and Tax Base 1984-2009: Evidence from Japanese Tax Reforms* (Rapor No: 610). Tokyo, Institute of Economic Research Hitotsubashi University.
- Moffitt, R. A. (2002). Economic Effects of Means-Tested Transfers in the U.S. *Tax Policy and the Economy*, 16, 1-37.
- Moffitt, R. A. (2013). The Great Recession and the Social Safety Net. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 650(1), 143-166.
- Moffitt, R.A. (1998). Refahın Evlilik ve Doğurganlık Üzerindeki Etkisi. R. A. Moffitt (Ed.), *Refah, Aile ve Üreme Davranışı: Araştırma Perspektifleri* (s. 50-97). Ulusal Akademi Basın
- Musgrave, R. A. (1987). *Kamu Maliyesi Teorisi: Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme*. (Çev. Orhan Şener). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). *Public Finance in Theory and Practice*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Mutlu, A. (2009). *Tanzimattan Günümüze Türkiye’de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi*, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2009/390, Ankara, Ümit Ofset Matbaacılık.
- Nadaroğlu, H. (1992). *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Nadaroğlu, H. (1998). *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Nadaroğlu, H. (1996). *Kamu Maliyesi*, İstanbul, Beta Yayıncılık
- Neumark, F. (1975). *Vergi Politikası, Adil ve Ekonomik Bakımdan Rasyonel Bir Vergi Politikasının Temel Prensipleri*, İclal Feyzioğlu CANKOREL (çev.), Filiz Kitabevi, İstanbul: 1975

- Nozick, R. (1974). *Anarchy, State, and Utopia*. Basic Books.
- O'Connor, M. (2010). State and Market in Victorian Britain: War, Welfare, and Capitalism. *Victorian Studies*, 52(2), 297-299.
- Oates, W. E. (1999). An Essay on Fiscal Federalism. *Journal of Economic Literature*, 37, 1120-1149.
- OECD. (2021). *Gelir Dağılımı Veritabanı* (IDD). <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=IDD>.
- Oktar, S. A. (2016). *Türk Vergi Sistemi*, Türkmen Kitabevi, İstanbul
- Özbilgi, F. (2020). Piyasa Başarısızlıklarından Dışsallıklar ve Çözüm Yollarına İlişkin Değerlendirmeler. *Anadolu University Journal of Faculty of Economics*, 2(1), 70-90.
- Özgişi, T. (2014). Türkiye'de Toplumsal Değişimin Siyasi Katılıma Etkisi. *Tesam Akademi Dergisi*, 1(1), 52-101.
- Özkök, Ö. (2010). *Müdahaleci Devletten Piyasa Ekonomisine Değişen Refah Devleti Anlayışı* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye).
- Özyiğit, M., Çelik, A., & Petek, A. (2019). Türkiye'de 1980 Sonrası Reel Asgari Ücretin Belirleyicileri. *Çalışma Ve Toplum*, 2(61), 1029-1068.
- Peerzade S. A. (1999). Place for an Expenditure Tax in The Islamic Fiscal System', *J.KAU: Islamic Ecom*, Vol: 11, Bijapur.
- Pehlivan, M. (2021). Tüketim ve Gelir Vergileri Açısından Optimal Vergileme. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, (65), 91-113.
- Peran, T., & Gümüş, İ. (2017). Sosyal Politika Açısından Vergi Adaleti: Kuramsal Bir Tartışma. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 184-191.
- Pierson, P. (1994). *Dismantling the Welfare State? Reagan, Thatcher, and the Politics of Retrenchment*. Cambridge University Press.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Belknap Press.

- Polanyi, K. (2001). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, (Boston, MA: Beacon Press).
- Pradhan, M., & Ravallion, M. (2011). *Measuring Poverty Using Qualitative Perceptions of Welfare*. Washington: The World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/218901468775832719/pdf/multi-page.pdf>
- Püren, S., & Yücedoğru, R. (2022). Türkiye’de Hissedilen Vergi Yükü Unsurlarını Anlamak: Nitel Bir Analiz. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 83-106.
- Rakıcı, C., ve Vural, T. (2011). Asgari Ücret Üzerindeki Toplam Vergi Yükü ve Asgari Ücret Tutarının Anlamı. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 57-68.
- Ravallion, M. (1998). *Poverty Lines in Theory and Practice*. Washington: The World Bank. <https://elibrary.worldbank.org/doi/epdf/10.1596/0-8213-4226-6>
- Robins, P. K., & West, R. W. (1980). Program Participation and the Formation and Dissolution of Marriages. *Journal of Human Resources*, 15(4), 557-577.
- Saez, E. (2001). Using Elasticities to Derive Optimal Income Tax Rates. *The Review of Economic Studies*, 68(1), 205-229.
- Sancar, C., & Şentürk, M. (2012). Artan Oranlı Vergi Tarifelerinin Vergi Ödeme Gücünün Kavranması Bakımından Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, 28, 1-13.
- Saraçoğlu, F. (2009). 1930-1939 Döneminde Vergi Politikası. *Maliye Dergisi*, 157, 131-149.
- Saraçoğlu, F. (2016). Ücretlerin Vergilendirilmesinde Ayırma İlkesi Uygulamasının Değerlendirilmesi. *İş ve Hayat*, 2(3), 41-55.
- Scheuer, F., & Slemrod, J. (2020). Taxation and the Superrich. *Annual Review of Economics*, 8, 743-768.
- Schmölders, G. (1976). *Genel Vergi Teorisi*. (Çev. Salih Turhan), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

- Seligman, E. R. A. (1919). Are Stock Dividends Income?, *The American Economic Review*, 9(3), s.517-536
- Simons, H. C. (1938). *Personal Income Taxation*, The University of Chicago Press, Chicago, Illinois.
- Skidmore, M. J. (2017). Focus on Welfare "Reform": More Thoughtful Analysis From a Conservative. *Poverty & Public Policy*, 9(4), 465-476.
- Slemrod, J. (1990). Optimal Taxation and Optimal Tax Systems. *Journal of Economic Perspectives*, 4(1), 157-178.
- Slemrod, J., & Bakija, J. M. (2008). *Taxing Ourselves: A Citizen's Guide to the Debate over Taxes*. MIT Press.
- Smeeding, T. M., Saunders, P., Coder, J., Jenkins, S. P., Fritzell, J., Hagenaars, A. J. M., Hauser, R., & Wolfson, M. (2001). Poverty, Inequality, and Family Living Standards Impacts across Seven Nations: The Effect of Noncash Subsidies for Health, Education and Housing. *Review of Income and Wealth*, 47(3), 321-339.
- Smith, A. (2014). *Milletlerin Zenginliği* (Çev. H. Derin), TIBKY, İstanbul.
- Smith, J. (2020). The Impact of Minimum Living Allowance on Income Distribution and Poverty in China. *Journal of Economic Development*, 45(3), 1-25.
- Soğukpınar, G. (2010). *Vergilemede Adalet Kavramının Sosyo-Ekonomik Analizi: Türkiye örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Sonsuzoğlu, E. (1997). *Ödeme Gücüne Göre Vergileme İlkesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi.
- Steuerle, E. C. (1991). *The tax decade: How taxes came to dominate the public agenda*. Washington: The Urban Institute Press.
- Stiglitz, J. E. (2015). *Economics of the Public Sector*. Fourth Edition. W. W. Norton & Company.
- Sung, M. J., & Park, K. B. (2011). Effects of Taxes and Benefits on Income Distribution in Korea. *Review of Income and Wealth*, 57(2), 345-363.

- Şener, N. B. (2020). *Dolaylı Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Panel Veri Analizi İle Ülkeler Arası Bir Karşılaştırma*. (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Şentürk, S. H. (2017). Vergilemede Fayda İlkesine İlişkin Geleneksel ve Modern Yorumların Karşılaştırmalı Analizi. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 6(11), 1-16.
- Tekeli, A. S. (2010). *En Az Geçim İndirimi: Türkiye Ve Bazı Ülke Uygulamaları* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye).
- Tekin, A., & Gümüş, Ö. (2014). 1982 Anayasası'nda Yer Alan Vergileme İlkelerinin Felsefi Temelleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (39).
- Teyyare, E., & Dirican, H. (2022). Adam Smith'in Vergileme İlkeleri Çerçevesinde Vergiye Gönüllü Uyumun Analizi. *International Journal of Public Finance*, 7(1), 1-26.
- Toprak, E. T. (2017). *Vergi Reformunun Çerçevesi ve Türkiye'deki Gelişimi* (Yüksek Lisans, Namık Kemal Üniversitesi).
- Tuncer, G. (2020). Türkiye'de Otomatik Stabilizatörlerin Etkililiği. *Mali Çözüm Dergisi*, 30(158), 81-102.
- Turan, İ. B. (2017). Avusturya'da Kapitalizmin İnşası Sürecinde Kamu Personel Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Yeni Kamu İşletmeciliği Bağlamında Dönüşümü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(1), 1-33.
- Turhan, S. (1993). *Vergi Teorisi ve Politikası*, 5.B., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- TÜİK (2008). *Tüketim Harcamaları, Yoksulluk Ve Gelir Dağılımı, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türk, İ. (2002). *Kamu Maliyesi*, 4. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ubay, B. (2013). İngiltere Gelir Vergisi Sistemi. *Vergi Raporu*, 167, 107-119.

- Uğurlu, H. (2019). Vergilendirmede Basitlik İlkesi Açısından Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi. *The Journal Of International Scientific Researches*, 4(2), 178-194.
- Vazquez, J. M., Vulovic, V. & Dodson, B. M. (2012). The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence from a Large Panel of Countries. *Hacienda Publica Espanola. Review of Public Economics*, 200(4/2012), 95-130.
- Walker, F. A. (1892). *Political Economy*, 3rd Edition, (Macmillan), London.
- Wang, Y. (2006). Public Assistance and Poverty Reduction in China. *Journal of Comparative Social Welfare*, 22(1), 57-67.
- West, E. G. (2000). *Adam Smith and Modern Economics: From Market Behaviour to Public Choice*. Edward Elgar Publishing.
- Wise, K. & Berger, N. (2010). *Understanding Our Tax System: A Primer for Active Citizens*. Massachusetts Budget and Policy Centre.
- Yaraşlı, G. O. (2005). *Türkiye’de Vergi Reformu*, Ankara, Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No:2005/367.
- Yeğen, B. (2022). Asgari Geçim İndirimi Uygulamasından Vazgeçilmesinin Vergi Teorisi Bakımından Değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 173-193.
- Yeniçeri, H. (2014). Ücret Gelirlerinin Vergilendirme Usulleri ve Vergi Adaleti. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 77-85.
- Yereli, A. B., & Ata, A. Y. (2011). Vergi Adaletine Ulaşma Yöntemleri Çerçevesinde Fayda İlkesinin Teorik Açından Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 161, 21-32.
- Yılmaz, F., & Tezcan, N. (2007). Vergi Hasılatı ve Sabit Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Olan Etkisi: Ekonometrik Bir İnceleme. *Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi*, 1-14.

- Yılmaz, G. A. (2006). Türkiye'de Gelir Vergisi Tarifesinde Meydana Gelen Değişikliklerin Vergilendirmede Adalet İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1), 239-268.
- Yılmaz, Y. (2019). Alman Vergi Sistemi ve Vergi Denetimine Genel Bir Bakış. *Vergi Raporu*, 237, 11-27.
- Yolvermez, B. (2020). Türkiye'de Asgari Ücret Sorunlarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Çalışma Ve Toplum*,4(67), 2441-2462.
- Yurdadoğ, V., Gökbunar, R., & Tunçay, B. (2016). Vergi Uyumunu Belirleyen Faktörlere Genel Bir Bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(3), 805-816.
- Yüksel, C. (2017). Vergi Tarifelerinin Matematiksel ve Grafikselsel Yorumu. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 2(1), 31-62.
- Zucman, G. (2019). Global Wealth Inequality. *Annual Review of Economics*, 11, 109-138.

EK 1. Asgari Geçim İndirimi ve Asgari Ücretin Vergi İstisnası Kapsamına Alınması Durumuna İlişkin Tablolar

Tablo 1: 2022 Yılında Asgari Geçim İndirimi Uygulanması Halinde Ücretlilerin Ailevi Durumlarına Göre Gelir Vergisinden İndirilecek Tutarlar

Ailevi Durumu	Asgari Geçim İndirimi Oranı (A)	Asgari Ücretin Yıllık Brüt Tutarı (B)	AGİ Hesaplamasına Tekabül Eden Tutar (AxB)=(C)	Birinci Gelir Dilimine Uygulanan GV Oranı (D)	Yıllık AGİ Tutarı (CxD)= (E)	Aylık AGİ Tutarı (E/12) = (F)
Bekâr	50%	60048	30024	15%	4504	375
Evli, eşi çalışan	50%	60048	30024	15%	4504	375
Bekâr ya da eşi çalışan ve tek çocuklu	57,50%	60048	34528	15%	5179	432
Evli, eşi çalışmayan	60%	60048	36029	15%	5404	450
Bekâr ya da eşi çalışan ve iki çocuklu	65%	60048	39031	15%	5855	488
Evli, eşi çalışmayan, tek çocuklu	67,50%	60048	40532	15%	6080	507
Evli, eşi çalışmayan, iki çocuklu	75%	60048	45036	15%	6755	563
Bekâr ya da eşi çalışan ve üç çocuklu	75%	60048	45036	15%	6755	563
Bekâr ya da eşi çalışan ve dört çocuklu	80%	60048	48038	15%	7206	600
Bekâr ya da eşi çalışan ve beş çocuklu	85%	60048	51041	15%	7656	638
Evli, eşi çalışmayan, üç çocuklu	85%	60048	51041	15%	7656	638

Kaynak: GİB verilerinden yapılan hesaplamalarla oluşturulmuştur.

Tablo 2: 2022 Yılında Asgari Geçim İndirimi Uygulanması Halinde Ücretlilerin Ailevi Durumlarına Göre Gelir Vergisinden İndirilecek Tutarlar

Ailevi Durumu	Asgari Geçim İndirimi Oranı (A)	Asgari Ücretin Yıllık Brüt Tutarı (B)	AGİ Hesaplamasına Tekabül Eden Tutar (AxB)=(C)	Birinci Gelir Dilimine Uygulanan GV Oranı (D)	Yıllık AGİ Tutarı (CxD)= (E)	Aylık AGİ Tutarı (E/12) = (F)
Bekâr	50%	60048	30024	15%	4504	375
Evli, eşi çalışan	50%	60048	30024	15%	4504	375
Bekâr ya da eşi çalışan ve tek çocuklu	57,50%	60048	34528	15%	5179	432
Evli, eşi çalışmayan	60%	60048	36029	15%	5404	450
Bekâr ya da eşi çalışan ve iki çocuklu	65%	60048	39031	15%	5855	488
Evli, eşi çalışmayan, tek çocuklu	67,50%	60048	40532	15%	6080	507
Evli, eşi çalışmayan, iki çocuklu	75%	60048	45036	15%	6755	563
Bekâr ya da eşi çalışan ve üç çocuklu	75%	60048	45036	15%	6755	563
Bekâr ya da eşi çalışan ve dört çocuklu	80%	60048	48038	15%	7206	600
Bekâr ya da eşi çalışan ve beş çocuklu	85%	60048	51041	15%	7656	638
Evli, eşi çalışmayan, üç çocuklu	85%	60048	51041	15%	7656	638

Kaynak: GİB verilerinden yapılan hesaplamalarla oluşturulmuştur.

Tablo 3: AGİ ile Asgari Ücretin Vergi Dışında Bırakılması Uygulamalarının Karşılaştırılması

Ailevi Durumu	AGİ Kaldırılmasaydı Ücretlilerin Sağlayacağı Aylık Katkı (A)	Asgari Ücret Tutarında Getirilen Gelir Vergisi ve Damga Vergisi İstisnasının Ücretlilere Sağladığı Aylık Katkı (Ocak) (B)	Asgari Ücret Tutarında Getirilen Gelir Vergisi ve Damga Vergisi İstisnasının Ücretlilere Sağladığı Aylık Katkı (Aralık) (C)	AGİ' nin Kaldırılması ile Yeni Vergi İstisnası Uygulamasının Ücretlilere Sağladığı Aylık NET Katkı (Ocak) (B) - (A) = (Ç)	AGİ' nin Kaldırılması ile Yeni Vergi İstisnası Uygulamasının Ücretlilere Sağladığı Aylık NET Katkı (Aralık) (Ç) - (A) = (D)	AGİ' nin Kaldırılması ile Yeni Vergi İstisnası Uygulamasının Ücretlilere Sağladığı Aylık Katkı (Ortalama) (E)	Vergi İstisnası ile Aile Durumlarının Sağladıkları Net Fark (E) - (A) = (F)
Bekâr	375,30	675,99	1149,00	300,69	773,70	885,59	510,29
Evli, eşi çalışan	375,30	675,99	1149,00	300,69	773,70	885,59	510,29
Bekâr ya da eşi çalışan ve tek çocuklu	431,60	675,99	1149,00	244,40	717,41	885,59	454,00
Evli, eşi çalışmayan	450,36	675,99	1149,00	225,63	698,64	885,59	435,23
Bekâr ya da eşi çalışan ve iki çocuklu	487,89	675,99	1149,00	188,10	661,11	885,59	397,70
Evli, eşi çalışmayan, tek çocuklu	506,66	675,99	1149,00	169,34	642,35	885,59	378,94
Evli, eşi çalışmayan, iki çocuklu	562,95	675,99	1149,00	113,04	586,05	885,59	322,64
Bekâr ya da eşi çalışan ve üç çocuklu	562,95	675,99	1149,00	113,04	586,05	885,59	322,64
Bekâr ya da eşi çalışan ve dört çocuklu	600,48	675,99	1149,00	75,51	548,52	885,59	285,11
Bekâr ya da eşi çalışan ve beş çocuklu	638,01	675,99	1149,00	37,98	510,99	885,59	247,58
Evli, eşi çalışmayan, üç çocuklu	638,01	675,99	1149,00	37,98	510,99	885,59	247,58

Kaynak: GİB verilerinden yapılan hesaplamalarla oluşturulmuştur.

EK 2. 2008 Yılında Ücret Kazançlarında Uygulanan Asgari Geçim İndiriminin Gelir Dağılımına Etkisinin İncelenmesi

Tablo 1: 2008 Yılı %20'lik Dilimlere Göre Vergi Fark Analizi

Yüzde Sırası (%20)	Hesaplanan Gelir Vergisi	Hane Bazında Hesaplanan AGİ Tutarı	Ödenen Damga Vergisi	Net Gelir Vergisi	Toplam Ödenen Vergi	Ortalama Vergi Oranı	Brüt Ücret (Vergi Öncesi Gelir)	AGİ/Vergi Yüzdesi	Gözlem	Yüzde Payı
1	483,40	379,42	22,75	103,98	126,73	0,036	3791,40	78,49	1432	20,66
2	1439,69	647,67	56,77	792,02	848,79	0,104	9460,97	44,99	1343	19,38
3	2159,74	676,36	81,73	1483,38	1565,12	0,134	13622,00	31,32	1387	20,01
4	3824,56	691,82	127,62	3132,74	3260,35	0,178	21269,60	18,09	1386	20,00
5	9479,08	691,24	254,47	8787,85	9042,32	0,234	42411,82	7,29	1383	19,95

Kaynak: "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2009 Mikro (Kesit) Veri Seti"nden tarafımca oluşturulmuştur.

Tablo 2: 2008 Yılı %20'lik Dilimlere Göre Vergi Matrahı, Hesaplanan Vergi Oranı, AGİ Yüzdesi ve Net Gelir Vergisinin Matraha Göre Yüzdesi

Hesaplanan Vergi Matrahı (Brüt Ücret - SGK Kesintileri (%14+%)1)	Hesaplanan Vergi Oranı	AGİ/Hesaplanan Vergi Matrahı	Net Gelir Vergisi/Hesaplanan Vergi Matrahı
3222,69	15,000	11,774	3,226
8041,82	17,903	8,054	9,849
11578,70	18,653	5,841	12,811
18079,16	21,155	3,827	17,328
36050,05	26,294	1,917	24,377

Kaynak: "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2009 Mikro (Kesit) Veri Seti"nden tarafımca oluşturulmuştur.

Tablo 3: 2008 Yılı Gelir Vergisi Dilimlerine Göre Vergi Matrahı, Hesaplanan Vergi Oranı, AGİ Yüzdesi ve Net Gelir Vergisinin Matraha Göre Yüzdesi

Gelir Vergisi Dilimleri	Hesaplanan Gelir Vergisi	Ödenen Damga Vergisi	Net Gelir Vergisi	Toplam Ödenen Vergi	Ortalama Vergi Oranı	AGİ Ortalaması	Brüt Ücret	SGK Kesintisi Sonrası Brüt Ücret	Hesaplanan Vergi Oranı (%)	Damga Vergisi Oranı (%)	Net Vergi Yüğü (%)	Toplam Vergi Yüğü (%)	AGİ Ort. / SGK Kesintisi Sonrası Brüt Ücret (%)
1	515,48	24,26	121,32	145,58	0,04	394,16	4.043	3436,54	15,00	0,6	3,530	4,236	11,470
2	1998,86	76,05	1331,81	1407,86	0,13	667,05	12675,62	10774,28	18,55	0,6	12,361	13,067	6,191
3	5464,41	168,33	4766,46	4934,78	0,20	697,95	28054,49	23846,32	22,92	0,6	19,988	20,694	2,927
4	18502,68	433,77	17827,80	18261,57	0,29	674,88	72295,55	61451,22	30,11	0,6	29,011	29,717	1,098

Kaynak: "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2009 Mikro (Kesit) Veri Seti"nden tarafımca oluşturulmuştur.

EK 3. 2015 Yılında Ücret Kazançlarında Uygulanan Asgari Geçim İndiriminin Gelir Dağılımına Etkisinin İncelenmesi

Tablo 4: 2015 Yılı %20'lik Dilimlere Göre Vergi Fark Analizi

Yüzde Sırası (%20)	Hesaplanan Gelir Vergisi	Hane Bazında Hesaplanan AGİ Tutarı	Ödenen Damga Vergisi	Net Gelir Vergisi	Toplam Ödenen Vergi	Ortalama Vergi Oranı	Brüt Ücret (Vergi Öncesi Gelir)	AGİ/Vergi Yüzdesi	Gözlem	Yüzde Payı
1	985,53	527,58	55,14	457,95	513,09	0,07	7264,80	53,53	3417	20,50
2	2982,15	1205,93	143,86	1776,22	1920,08	0,12	18953,84	40,44	3263	19,57
3	4371,30	1313,94	199,62	3057,36	3256,98	0,14	26300,96	30,06	3374	20,24
4	8153,10	1325,48	317,77	6827,63	7145,40	0,20	41867,54	16,26	3283	19,69
5	17992,17	1319,10	610,30	16673,07	17283,37	0,24	80407,80	7,33	3334	20,00

Kaynak: "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2016 Mikro (Kesit) Veri Seti"nden tarafımca oluşturulmuştur.

Tablo 5: 2015 Yılı %20'lik Dilimlere Göre Vergi Matrahı, Hesaplanan Vergi Oranı, AGİ Yüzdesi ve Net Gelir Vergisinin Matraha Göre Yüzdesi

Brüt Vergi Matrahı	Ödenen Vergi Oranı	AGİ/Brüt Matrah	Net Gelir Vergisi/Brüt Matrah
6175,08	15,96	0,085	0,074
16110,76	18,51	0,075	0,110
22355,82	19,55	0,059	0,137
35587,41	22,91	0,037	0,192
68346,63	26,32	0,019	0,244

Kaynak: "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2016 Mikro (Kesit) Veri Seti"nden tarafımca oluşturulmuştur.

Tablo 6: 2008 Yılı Gelir Vergisi Dilimlerine Göre Vergi Matrahı, Hesaplanan Vergi Oranı, AGİ Yüzdesi ve Net Gelir Vergisinin Matraha Göre Yüzdesi

Gelir Vergisi Dilimleri	Hesaplanan Gelir Vergisi	Ödenen Damga Vergisi	Net Gelir Vergisi	Toplam Ödenen Vergi	Ortalama Vergi Oranı	AGİ Ortalaması	Brüt Ücret	SGK Kesintisi Sonrası Brüt Ücret	Hesaplanan Vergi Oranı (%)	Damga Vergisi Oranı (%)	Net Vergi Yüğü (%)	Toplam Vergi Yüğü (%)	AGİ Ort. / SGK Kesintisi Sonrası Brüt Ücret (%)
1	754,72	44,93	306,36	351,29	0,06	448,36	5919,39	5031,48	15,00	0,76	6,09	6,98	8,911
2	3304,26	158,24	2085,25	2243,49	0,12	1219,01	20848,57	17721,28	18,65	0,76	11,77	12,66	6,879
3	10221,13	386,17	8898,04	9284,21	0,21	1323,09	50878,54	43246,76	23,63	0,76	20,58	21,47	3,059
4	45756,46	1308,83	44465,82	45774,65	0,31	1290,65	172441,90	146575,62	31,22	0,76	30,34	31,23	0,881

Kaynak: "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2016 Mikro (Kesit) Veri Seti"nden tarafımca oluşturulmuştur.

EK 4. 2008, 2015 ve 2022 Yıllarına İlişkin Gelir Vergisi Tarifeleri

Tablo 1: 2008 Takvim Yılı (G.V.K. Madde:103) Gelir Vergisi Tarifesi

7.800 Yeni Türk Lirasına kadar	15%
19.800 Yeni Türk Lirasının 7.800 lirası için 1.170 YTL, fazlası için	20%
44.700 Yeni Türk Lirasının 19.800 lirası için 3.570 YTL, fazlası için	27%
44.700 Yeni Türk Lirasından fazlasının 44.700 lirası için 10.293 YTL, fazlası için	35%

Kaynak: https://www.verginet.net/dtt/1/GelirVergisiTarifesi_3804.aspx

Tablo 2: 2015 Takvim Yılı (G.V.K. Madde:103) Gelir Vergisi Tarifesi

12.000 TL'ye kadar	% 15
29.000 TL'nin 12.000 TL'si için 1.800 TL, fazlası için	% 20
66.000 TL'nin 29.000 TL'si için 5.200 TL, (ücret gelirlerinde 106.000 TL'nin 29.000 TL'si için 5.200 TL), fazlası için	% 27
66.000 TL'den fazlasının 66.000 TL'si için 15.190 TL, (ücret gelirlerinde 106.000 TL'den fazlasının 106.000 TL'si için 25.990 TL), fazlası için	% 35

Kaynak: https://www.verginet.net/dtt/1/GelirVergisiTarifesi_3804.aspx

Tablo 3: 2022 Takvim Yılı (G.V.K. Madde:103) Gelir Vergisi Tarifesi

32.000 TL'ye kadar	15%
70.000 TL'nin 32.000 TL'si için 4.800 TL, fazlası için	20%
170.000 TL'nin 70.000 TL'si için 12.400 TL (ücret gelirlerinde 250.000 TL'nin 70.000 TL'si için 12.400 TL), fazlası için	27%
880.000 TL'nin 170.000 TL'si için 39.400 TL (ücret gelirlerinde 880.000 TL'nin 250.000 TL'si için 61.000 TL), fazlası için	35%
880.000 TL'den fazlasının 880.000 TL'si için 287.900 TL (ücret gelirlerinde 880.000 TL'den fazlasının 880.000 TL'si için 281.500 TL), fazlası için	40%

Kaynak: https://www.verginet.net/dtt/1/GelirVergisiTarifesi_3804.aspx

EK 5. Orijinallik Raporu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 18/08/2023

Tez Başlığı: Türkiye’de Asgari Geçim İndirimi Uygulaması ve Gelirin Yeniden Dağılımı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 141 sayfalık kısmına ilişkin, 17/08/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8 ‘dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları’nı inceledim ve bu Uygulama Esasları’nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Emre ATSAN
Öğrenci No: A10244820
Anabilim Dalı: Maliye
Programı: Maliye
Statüsü: Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

_____
 Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
PUBLIC FINANCE DEPARTMENT**

Date: 08/18/2023

Thesis Title: Minimum Living Allowance Practice And Analysing The Effects on Income Redistribution in Turkey

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 08/17/2023 for the total of 141 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 8 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Emre ATSAN
Student No: A10244820
Department: Public Finance
Program: Public Finance
Status: Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

_____
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ

EK 6. Etik Kurul/Komisyon İzni ya da Muafiyet Formu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 18/08/2023

Tez Başlığı: Türkiye'de Asgari Geçim İndirimi Uygulaması ve Gelirin Yeniden Dağılımı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Emre ATSAN
Öğrenci No: A10244820
Anabilim Dalı: Maliye
Programı: Maliye
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
PUBLIC FINANCE DEPARTMENT**

Date: 08/18/2023

Thesis Title: Minimum Living Allowance Practice And Analysing The Effects on Income Redistribution in Turkey

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Emre ATSAN

Student No: A10244820

Department: Public Finance

Program: Public Finance

Status: MA Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

_____
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ